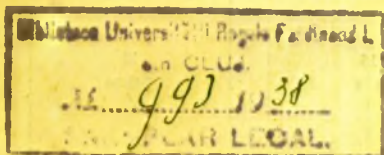

FAMILIA

REVISTA LUNARA
DE CULTURA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DIRECTOR
M. G. SAMARINEANU

FAMILIA

DIRECTOR: M. G. SAMARINEANU

BCU Cluj / Cluj-Napoca University Library Cluj

SERIA III. ANUL IV.

10

DECEMVRIE

INSTITUT DE ARTE GRAFICE A. SONNENFELD SOC. AN. — ORADEA

S U M A R U L

No. 10

<i>Gh. Tulbure</i> — Cărturarul Șaguna	pag.	3
<i>Ion Pillat</i> — Din Baudelaire (poezii)	«	9
<i>Victor Papilian</i> — Din părțile Seghedinului	«	13
<i>N. Davidescu</i> — Personalitatea judaică a d-lui Titulescu	«	21
<i>Constantin Stelian</i> — Pasteluri petrolifere (poezii)	«	30
<i>Al. Negură</i> — Poezii	«	32
<i>Ovidiu Papadima</i> — Calistrat Hogaș și lumea lui	«	35
<i>C. Miu-Lerca</i> — Toamnă (poezie)	«	46
<i>Petre A. Petre</i> — Cântec pentru somn frumos (poezie)	«	48
<i>Eugen Ionescu</i> — Emil îndrăgostit	«	49
<i>Radu Stanca</i> — Poezii	«	65
<i>Romulus Demetrescu</i> — Despre oameni și cărți vechi	«	67
<i>Sever Stoica</i> — „Un Dostojevski român“	«	72

SCRIITORI ȘI CĂRȚI:

OCTAV SULUȚIU — Tudor Vianu: „Filosofie și Poezie“; Al. Vianu: „Libertate și cultură“; Zaharia Stancu: „Taifunul“	pag.	84
I. DIDILESCU — C. Rădulescu-Motru: „Psihologia poporului român“	pag.	91
TITUS L. ROȘU — Iosif Șchiopul: „1. Contribuțiuni la Istoria Transilvaniei. 2. Diploma Andreiană“	pag.	94
MIRCEA TOMESCU : Elevii și biografia romanțată a lui Eminescu	«	96

NOTE:

IDEI - OAMENI - FAPTE : „Festivalul Eminescu dela Budapesta“ de M. G. Samarineanu - „Cămine pentru scriitori și ziariști“ de Sever Stoica - „Congresul Asociației Românilor Uniți“ de Alexandru Olteanu - „Episcopia Maramureșului“ de Titus L. Roșu - „Aventuri penibile“ de M. G. Samarineanu - „Poetul bănățean, Grigore Bugarin, bolnav“ de Mihail Lunigianu	pag.	99
---	------	----

REVISTA REVISTELOR

CĂRTURARUL ȘAGUNA

de GH. TULBURE

Viața și opera mitropolitului Șaguna este un fragment de istorie.

Imaginea lui de patriarh biblic, îmbrăcată în aureolă de legendă, se găsește încadrată în fresca majestoaselor figuri de ierarhi, cari străjuiesc și luminează prin veacuri trecutul bisericii românești.

S'ar putea spune, că el însuși s'a așezat între nemuritori, pe când era încă în viață. Cu vrednicie și cu dreptate și-a luat locul în panteon, pentru că nemăsurat a fost prisosul de suflet, cu care și-a îndeplinit solia pe pământ.

Mitropolitul Șaguna a fost mai mult, decât un mare prelat. Personalitate istorică prin predestinație, el a fost prometeicul cărmuitor politic și spiritual al Românilor ardeleni, care, vreme de trei decenii, și-a proiectat imaginea masivă și dominatoare pe întreaga hartă a monarhiei austroungare. Identificat cu misiunea sa, concepută în sens constructiv și reformator, a găsit în ea substanța întregii sale existențe. A trăit în timp și în spațiu, dar nu pentru a sluji actualității efemere, ci idealurilor permanente ale neamului. Însăși chemarea de păstor a privit-o prin perspectiva largă a istoriei. Adâncind destinul tragic al românismului înglobat unor stăpâniri streine, el se integrează, dela început, în umbra și frământata istorie a unui popor desmoștenit. Incepând dela 1846 până la 1873 îl găsim permanent în centrul vieții naționale a Românilor de dincoace de Carpați. Sortit să activeze într'un climat ideologic cu desăvârșire dușmănos și machiavelic, antiortodox și antiromănesc, el isbutește totuși să frângă destinul, să rupă zăgazarile vrăjmașiiilor și să scoale biserica din țărâna, unde zăcea aruncată de cea mai feroce intoleranță, pe care o cunoaște istoria. Mai rar ierarh, care să-și lase cărja și scaunul încărcate de atâta prestigiu și strălucire. Realizările sale de proporții epocale, culminând în restaurarea mitropoliei, era firesc să se fixeze adânc și durabil în conștiința neamului. Dacă sub aspectul de scriitor și de autor, icoana lui Șaguna,

în amintirea posterității se păstrează mai palidă și mai ștearsă, în schimb persistă, puternică și covârșitoare, imaginea cealaltă: a vlădicului luptător, a omului politic cu fața întoarsă spre Viena.

Chiar și în biografiile mai vaste personalitatea sa de „cărturar” apare umbrită față de opera constructivă a organizatorului. Punând accentul pe acțiunea sa de ordin politic-bisericesc, eminenții biografi au lăsat pe planul al doilea înfățișarea celuiilalt Șaguna: a scriitorului stând la masa de lucru, aplecat asupra cărților.

Cărturăria lui Șaguna este o atribuție organică, un apanaj sufletesc ale cărui începuturi se confundă cu însăși vârsta tinereții.

Când se instala la Sibiu, ca vicar general al eparhiei văduvite prin moartea vlădicului Vasile Moga (1845), tânărul arhimandrit Șaguna aducea cu sine o serioasă știință de carte. Intrunind deopotrivă „cultura teologică orientală și cultura umanistică occidentală”, noua căpetenie bisericească era un călugăr de înaltă prestanță și erudiție.

Podoaba învățaturii sale era rodul unor lungi nopți de studii, dăruite cu trudă de albina culegerii de material științific.

Incepute la facultatea de drept și filozofie din Pesta, aceste studii au fost continuate cu râvnă la seminarul de teologie din Vârșeș, pentru a fi complectate cu aceeași pasiune între rafturile bibliotecii dela patriarhia sârbească din Karlovitz, unde a fost secretar și profesor.

Biografia ne spun, că la vârsta de 14 ani Șaguna rămâne orfan de tată. Nu se știe precis dacă în familia comerciantului macedoromân Naum Șaguna din Mișcolț (Ungaria) se mai vorbea limba românească. Se știe însă, că, datorită maicei sale Anastasia, — clasic model de femeie evlavioasă, — elevul Șaguna pleacă din casa părintească cu o aleasă educație religioasă. Cunoașterea limbii românești și-o apropie mai târziu, în casa unchiului său după mamă, marele comerciant Atanasie Grabovski din Pesta, unde petrece anii de școală. În saloanele somptuoase și primitoare ale lui Grabovski se găseau adesea reuniți cărturarii români ai Budapestei dela începutul veacului trecut. La vârsta cea mai hotărâtoare tânărul orfan este introdus într'o lume nouă. Noul mediu social, deseale agape și discuții filologice ale cărturarilor Petru Maior, Demaschin Bojinca, T. Aron, Mihai Boiadji, Gheorghe Roza și alții, care aveau loc în prezența sa, era natural să producă o înrăurire profundă asupra adolescentului dela Mișcolț. Atmosfera de cultură literară din casa unchiului său, convorbirile aprinse, care se iscau deobicei în jurul originii ilustre și a frumuseților limbii noastre, de obârșie latină, era firesc să deștepte în inima lui un sentiment nou: dorința de a

învăța și el limba, de a cunoaște și el trecutul poporului, despre care se vorbea cu atâta mândrie și din sânul căruia simțea, prin instinct, că face și el parte. Sub astfel de îndemnuri și sugestii învăță Șaguna limba strămoșească. Aici primește cele dintâi elemente de cultură românească. Și cu cât înainta mai mult în cunoașterea limbii materne, cu cât aprofunda mai deaproape istoria plină de vitregii a poporului românesc, cu atât i-se aprindea mai vie în inimă o flacără nouă: iubirea de neam, unită cu năzuința de a călca și el pe urmele învățaților, luptători pentru renașterea culturală a poporului lor.

Iată climatul spiritual, în care se plămădește din tânărlul macedonean Anastasiu, marele ierarh și fecundul scriitor bisericesc de mai târziu. Trebuie să se accentueze așadar, că Șaguna n'a fost numai omul marilor acțiuni, al marilor inițiative. El a fost în același timp un om de gândire, un autentic om de carte. Prințul bisericesc era dublat de un veritabil prinț al cugetării. Păstorul sufletesc era dublat de un harnic cercetător și scriitor. Însăși acțiunea sa pozitivă pe terenul public avea un puternic rezim ideologic. Ea fost totdeauna în funcție de știința sa și una fără cealaltă nici n'ar fi fost cu putință. Toate luptele politice le-a purtat cu cartea în mână. În tot timpul păstoriei sale scrie cărți, mănuește un condei, se mișcă pe culmile ideilor, respiră opinii, se pasionează de probleme, caută soluții și face dovada, că pe planul spiritual se simte familiar, în zona gândirii pure se simte în elementul său.

După 28 de ani de neodihnă Șaguna lasă în urma sa 26 de lucrări teologice originale și 4 traduceri. Prefătează (și prefețele sale sunt uneori adevărate studii literare de largi dimensiuni) 28 de cărți rituale, pe cari le corectează coală de coală așa, cum ies din tipografie. Editează 25 de manuale didactice, al căror text trece pe sub ochii săi. Publică o sumedenie de articole și poartă o serie de polemici. La omul, prin mâinile căruia trec peste 3.000 coale de tipar, scrisul nu mai este un efort accidental. ci o adevărată profesie, o misiune.

Este calitatea esențială, care definește omul și care se cere subliniată adânc, pentruca să nu mai fie trecută cu vederea sau tratată pe un plan inferior.

Dar nu cărturăria, prin sine însăși, constituie superioritatea propriu zisă a personalității sale, cât mai ales, concepția personală și pilduitoare, după care a înțeles s'o pună în valoare. Șaguna n'a înțeles să se închidă în bibliotecă, să-și păstreze erudiția pentru sine sau s'o drămuiască, cum fac alții, în migăloase doze exegetice pe

seama câtorva inițiați. El a înțeles să statueze o altă normă de interpretare a îndeletnicirii scriitoricești atunci când aceasta este o zestre a arhierelui. A înțeles să demonstreze, că rostul scrisului său este identic cu al făcliei, care se consumă pentru luminarea taturora. Episcopul cărturar, chiar atunci când este un învățat, iubitor de singurătate și de meditație, chiar atunci când duce o viață închinată gândurilor creatoare, are datoria să rămână pe linia apostolatului. Să se pătrundă de toate problemele spirituale ale vremii și de toate nevoile culturale ale turmei. Scrisul său să reverse o undă puternică de esență spirituală și să creieze, în preajma tronului arhieresc, o atmosferă de cultură misionară.

Atmosfera aceasta a încercat, — și într'o anumită măsură a reușit, — s'o creieze Șaguna la Sibiu. Dacă în domeniul organizării bisericești a croit drum nou, prodigioasa sa activitate în domeniul literar și teologic a îmbogățit patrimoniul ortodoxiei românești. Și dacă un ochiu l-a ținut mereu îndreptat către Viena, pentru a descifra constelația politică, ochiul celălalt stătea de veghe, păzindu-și turma și îngrijindu-se de „pășunea ei cea bună”.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Biserica este însuși poporul.

Iată principiul fundamental, care stă la temelia operii lui Șaguna. Clerul este pus să stea în slujba poporului. Pentru că nu clerul singur, ci împreună cu poporul constituie biserica. Animat de acest adevăr principiar, el se identifică complet cu preoțimea și cu obștea satelor. Cu poporul său de crucificați ai tuturor vremilor Șaguna se găsește într'o permanentă corelație de „tată”. Documentele acestui viu și statornic contact sufletesc sunt pastorelele și circulările sale.

Suflul cald al îndemnurilor și al credințelor, ce se desprind din paginile lor îngălbenite de vreme, ne înfățișează, — paralel cu rezonanța vremurilor, — o altă latură, tot atât de puțin cunoscută, a personalității sale: latura de apostol cu toiaagul în mână și cu cuvântul lui Christos pe buze.

Șaguna a fost deci o mare personalitate de cultură.

Circulările sale în domeniul organizării școalelor nu sunt simple strădanii de ordin oficial și didactic. Ele oglindesc tot zădărniciul unui cărturar cu simțul răspunderii, care luptă pentru a realiza cel mai fecund și cel mai interesant capitol în istoria învățământului popular din Ardeal. Fiecare din măsurile și instruc-

țiunile lui este un viu document omenesc, o bucată de suflet, ruptă din frământările omului predestinat să deschiză o epocă de mari realizări în câmpul înțelenit al culturii poporului.

Din filele lor învechite se desprind proiecte și inițiative, fapte și realizări de ordin cultural, care îngăduie mai multă apropiere și o mai adâncă cunoaștere a acestei grandioase figuri de ierarh.

*

Scrisorile pastorale și circulările lui Șaguna n'au fost strânse și cercetate mai deaproape până astăzi. Într'un articol publicat în „Revista Teologică” din Sibiu (pela 1907) atrăgeam pentru întâia oară luarea aminte asupra însemnătății lor. În cadrele unui apel, adresat atunci preoțimii, o rugam să răscolească bine arhivele parohiale și să-mi trimită cel mai mic petec, ce se va găsi sub grindă sau după icoană, din circulările lui Șaguna. Apelul n'a răsunat în pustiu, iar cercetările noastre s'au continuat cu mai multă nădejde.

Abia acum, după un pătrar de veac și mai bine dela colectarea lor a sosit ceasul să scuturăm de praful uitării și să salvăm pe seama posterității o mare parte din circulările șaguniane în domeniul cultural.

Astăzi ele se găsesc înmănunchiate, și grație unui generos concurs de editură, în scurt timp vor vedea lumina tiparului, însoțite de un studiu informativ și o amplă dare de seamă asupra activității literare a arhierelui cărturar.

Suntem convinși, că cercetătorul de mâine, dornic să se documenteze mai deaproape asupra moștenirii șaguniane, va utiliza cu netăgăduit folos această colecție, care, deși necomplectă, constituie o autentică contribuție documentară la epoca și opera providențialului vlădică dela Sibiu.

Dacă din aceste documente inedite se vor desprinde, în mod firesc, noi sugestii și noi puncte de vedere pentru cunoașterea și aprecierea învățatului cărmuitor bisericesc, atunci și-au atins scopul.

Câteva trăsături de penel pot desăvârși un portret. Ele pot să-l așeze într'o perspectivă mai largă și într'o lumină, care, la rândul ei poate să fie mai favorabilă sau mai aproape de adevăr. Înfațișarea lui Șaguna, în întreitul său aspect de: scriitor bisericesc, păstor de suflete și îndrumător al culturii poporului, îmbrățișează ramurile de esență intelectuală ale activității sale. Un do-

meniu, în care elementele reprezentative ale spiritului se îmbină armonios cu înzestrările sufletești și cu virtuțile morale ale personalității creatoare.

Cu aceste noi trăsături chipul lui Șaguna crește în dimensiuni. El ni-se înfățișează într'o lumină nouă, limpede și covârșitoare, așa cum a fost adevărat și cum trebuie văzut de noi, de toți.

Dar, cu aceste câteva linii ni-se va desveli lămurit și celălalt profil spiritual, prea puțin conturat până acum, al nemuritorului purtător de cărje: imaginea preotului cu fața întoarsă spre turma lui.

Tot ce am dori este ca acest portret să fi contemplat în deplină reculegere, după cum și noi l-am zugrăvit cu cugetul senin și drept.

Contactul cu poava lor cinstită și înțeleaptă este cel mai curat prinos de slavă, ce-l putem aduce marilor umbre, care ne vorbesc de dincolo de mormânt.

BCU Cluj / Centrul Universitar Cluj
Gh. Tulbure

DIN BAUDELAIRE

(TRADUCERI)

de ION PILLAT

ȚI-AI PUNE UNIVERSUL...

Ți-ai pune universul întreg în bățatură,
Femea fără milă, spurcată creatură!
Ca să-ți încerci, tu, dinții la jocul ăsta rar,
O inimă îți trebuie, tot zilnic, în hambar.
Stau ochii tăi aprinși ca geamuri de dughene,
Ca torțe de petreceri îți ard cumplit sub gene,
Se bucură obraznic de-o forță de'mprumut,
Făr'să cunoască mândra privire ce-au ținut.
Mașină surdă, oarbă și în cruzimi bogată!
Unealtă nimerită, de sânge adăpată,
Cum nu te prinde scârba și cum n'ai văzut, tu,
Că'n mii de-oglinzi vrăjirea-ți pâlă și se pierdu?
Păcături mari, din care mai crezi că'ți vine-o faimă,
Nici când nu te făcură să dai'napoi cu spaimă,
Când ai zărit că firea, urmând ascunsu-i țel,
De tine se slujește, muieră rea, la fel
Cu animalul josnic — un geniu ca să'nvie?

Mărire noroioasă, cerească mârșăvie!

DUELLUM

Doi luptători se-aruncă unul într'altul; șocul
A improșcat prin aer luciri de spadă, sânge.
— Acest război cu clinchet de-oțel ce'n scut se frânge
E joc de tinerețe cu-amorul și norocul.

Sunt gladiile rupte! ca tinerețea frântă,
Iubita mea! Dar dinții, dar unghiile-ascuțite,
Mi le răzbună, ca și pumnale se împlântă.
— O, rod nebun din inimi adânc de dor rănite!

Prin râpi în care râșii și pardoșii stătură,
S'au prăvălit eroii cu patimă'nclеștați,
Să-și inflorească pielea prin mărăcini uscați.

— Prăpastia e iadul! Și fără remușcări,
Cu mine, amazoană sălbatică, să-l sări,
Rostogolind prin veacuri aprinsa noastră ură!

SEMPER EADEM

Spuneai: „De unde vine această stranie jale,
Urcând cum urcă marea pe țărmul domnitor?”
— Când sufletul își strânge în noi viile sale,
Să mai trăiești păcat e! O află toți ușor.

O sufeință simplă și nemisterioasă
E ca și râsu-ți vesel deobște cunoscut.
Nu cerceta zadarnic, s'globe curioasă,
Deși ți-e dulce glasul, mai bine-ai fi tăcut.

Să taci, neștiutoareo! tu, inimă răpită!
Copilărească buză! Nu Viața cu ispită,
Ci Moartea ne tot ține cu finele-i antene.

Mă lasă, lasă-mi dorul sub farmec mincinos
In ochii tăi să între, ca într'un vis frumos,
Și lung să dormiteze umbrit de negre gene.

ZORI SPIRITUALE

Când la stricați, prin geamuri, dau zori de aur veste
Și au pătruns alături de idealul dur,
Prin jocul răzbunării și-al tainei dimprejur,
In bestia-ațipită un Inger se ivește.

Stau Slăvi Spirituale — necucerit azur —
De-asupra celui care în lanț de vis tânjește,
Adânc deschis prăpastii, sorbindu-l îngerește.
La fel, Zeiță dragă, Ființă de dor pur,

Prin fumul ce-l lăsară păcatele'n moloz,
Obrazul tău răsare și limpede și roz,
Jucându-se sub ochii-mi în chip de amintire.

Și-au înegrit la soare feștila, lumânări;
Năluca ta e soare izbăvitor de zări,
Tu, suflet clar și rază cu veșnică lucire!

OTRAVA

Să'mbrace știe vinul speluncile murdare
In straie de vis, strălucitor,
Și'naltă porți boltite și arcuiri tari, ușor,
In roșul aur din pahare,
Ca soarele ce-apune pe cerul plin de nori.

Și opiul mărește ce-i fără de hotare,
 Tot întinzând nemărginiri.
 El vremii și plăcerii le stoarce adânciri;
 Cu'ntunecată nepăsare
 Incarcă inimi peste daraua de iubiri.

Dar ele n'au puterea ce-o are doar veninul
 Din ochii tăi, din ochii verzi,
 Lac unde'n tremur chipu-mi stând răsturnat, îl pierzi.
 Când visul meu, seninul,
 Amar și-adapă turma în apele lor verzi.

Dar ele nu-s asemeni cu vraja ta grozavă,
 Cu-al tău sărut mușcând cumplit,
 Ce'neacă în uitare un suflet cătrănit,
 Și'n valuri revărsând otravă,
 Până'n limanul morții mi l-au rostogolit!

CUM STAM IN NOAPTE

Cum stam în noapte, lângă o groaznică Ebreu,
 Cum șed două cadavre pe-un singur așternut,
 Mă prinse dor, alături de acest corp vândut,
 De trista frumusețe ce'n brațe n'o să-mi stee.

Vedeam cu 'nchipuirea iar măreția dragă
 Și ochiul ei puternic, cu farmac înarmat,
 Și părul ce-i făcuse un coif îmbălsămat,
 A căror amintire îmi dau amor și vlagă.

Cu ce smerenie trupul ți-ași săruta pe veci,
 Din talpa răcoroasă la pletele cernite,
 Destășurând comoara de răsfățări iubite

De ai putea, regină prea crudă! doar o seară,
 Storcând din ochi de piatră o lacrimă ușoară,
 Să adumbrești splendoarea pupilei tale reci.

PISOIUL

I.

În creeru-mi se plimbă'n voie
 Precum ar face-o'n tînda sa,
 Pîsoi frumos ce bun cu noi e
 Când miaună l-auzi abia.

Atât de blând e svonu-i; tare
 Să-i fie glasul sau ușor,

E cald și adâncime are
Păstrând un ce fermecător.

Un glas cu clarul picurat.
Mi-ajunge 'n suflet de cerneală,
Mă umple ca un vers scandat,
Mă bucură ca o beteală.

Adoarme jalea mea fierbinte
Și poartă'n el extaze-adânci;
Nu buchile ce'n cap le strângi
Le vrea, nu-i trebuie cuvinte.

Nu tremură mai sfânt arcuș
Pe inima-mi, întinsă strună,
Nici peste coarde'n lunecuș
Mai dulce-acordurile sună,

Cu glasul tău misterios,
Pisoi serafic plin de plângeri,
In care totul ca la îngeri
E vis subtil și-armonios!

II.

Din blana-i brună sau roșcată
Ieșind așa parfum simțeam
Că eram balsam tot, când am
Atins-o dulce doar odată.

E duhul locului și-al meu;
El judecă, inspiră, știe
Orice se'ntâmplă în domnie;
E poate zână, poate zeu.

Când ochiul spre pisoiul drag,
Ca de magnet legat, revine
Și când întorc acum în mine
Priviri ce tainele atrag,

Zăresc în noaptea mea uimit
Cum ard pupilele lui pale,
Fanare verzi și vii opale,
Fixându-mă neconținut.

Ion Pillat

DIN PĂRȚILE SEGHEdinULUI

de VICTOR PAPILIAN

— Va să zică, domnule doctor?...

— Nici o speranță.

— Atunci, mai bine și-ar face seama.

Doctorul îi puse degetul pe gură.

— Sst... să nu te audă.

Dar omul era amărit.

— Ce mă fac eu cu el, domnule doctor?... Nici frate, nici rudă, nici prieten, doar slugă... Așa l-am apucat dela părinți.

Doctorul dete din umeri. Incasase onorariul și acum voia să scape cât mai repede de inoportun.

— Trimite-l la Cluj sau la București, la un azil de orbi, făcu el împingându-și clientul în vestibul. Aci n'avem...

Omul își făcu repede socoteala. Dela ei, tocmai din granița țării și până 'n Cluj, cât drum și câtă cheltuială, necum până la București. Și parcă acolo la asta aveau domnii gândul, să se ocupe de Văstru...

— Să mergem, porunci el slugii.

Orbul își luă pălăria din cuiu, apoi porni pipăind drumul cu vârful bastonului. Grozavă simțire căpătase în degete și 'n baston. Se putea strecura printre oameni, putea trece singur drumul. Și auzul i se făcuse mai ascuțit, prindea chiar șoaptele. Avea dreptate medicul spunându-i să vorbească mai încet. Dar el tocmai asta voia, să-l audă odată orbul, ca să știe ce are de făcut. Chiar și doctorul, dacă își cinstea meseria și iubea adevărul, avea datoria să-i spună că nu mai este scăpare și că cel mai nimerit lucru ar fi să isprăvească. Dar doctorului ce-i păsa?... Parcă el îi dădea de mâncare? Parcă pe prispa lui avea să tolănească ziuica întreagă, netrebnic și incurcă-lume. De bună seamă, ce-i păsa doctorului?

Ioșca era furios.

— Să ia dracu pe toți doctorii din lume...

Și se opri la gura ascensorului. Un gând ciudat îi veni. Să în-

cerce poarta de fier. O sgâlțâi ușor, să n'audă orbul. Dar poarta de fier era țeapăn închisă. În mintea lui se desfășură planul. Nu i-ar fi dat brânci pentru nimic în lume. N'avea inimă să facă un omor! Se temea de crimă și de judecători. Avea apoi și un popă afurisit, care nu-l slăbea pe om, la mărturisire, cu întrebările. Doar așa, cine știe, dacă din întâmplare se nimerea. Asta era cu totul altceva. Voia lui Dumnezeu!... Sau dacă omul înțelegea că nu mai avea nimic de așteptat, și singur...

Il vedea cercetând ușor și repede cu bastonul, parcă pipăind ca o lăcustă, treaptă de treaptă, și apoi scoborând sprinten, cu voie bună chiar. Un pumn în spate și, până jos, praful s'ar fi ales de dânsul. Dar nu putea. Să-l viseze noaptea?...

Abia în stradă orbul îl agrăi:

— Ce-a spus doctorul, stăpâne?

Lui Ioșca îi fu frică de adevăr. Iși aminti din nou de biserică. Afurisitul de popă băgase spaima în el, cu predicile lui despre chinurile iadului. Altă socoteală dacă se potriveau lucrurile ele singure... El să spună o vorbă și celălalt să înțeleagă o mie... sau din potriveala lui Dumnezeu, când trece strada printre automobilele înnebunite... ori dacă nimerește o gură de canal...

Dar orbul simțea parcă și răsufletul pieptului. El dădea de veste:

— Oprește, stăpâne... o mașină.

Și într'adevăr, la capătul străzii dădea colțul un autobus.

Sau:

— Oprește, stăpâne, capacul dela pivniță e ridicat...

Al dracului netrebnic!... parcă și tălpile picioarelor îi căpătaseră ochi. Abia în gară speranțele lui Ioșca se mai întăriră. Cine știe?... Lume multă, înghesuială... Un pas greșit și gata sub roatele trenului...

Dar ce dracu!... Orbul știa să-și facă drum prin mulțime. Și apoi călătorii se arătau mihoși. Cum băgară de seamă nenorocirea omului, care mai de care se întrecea la bunăvoință și la ajutor. Să-i găsească un loc pe bancă. Vezi bine, mihoși pe spatele altuia!

Ioșca rămase pe platforma vagonului și până acasă nu mai scoase un cuvânt.

*

Vorba lui Văstru sunase cumplit în auzul lui Ioșca.

— Orb îs, stăpâne, dar nu se află om pe lume, vrednic să-mi răpună zilele...

Oare în pilda lui glăsuise? Poate nu, dar în orice caz îi săgețase cu vorba mintea până 'n culcușul sufletului, acolo unde stau

dosite gândurile pe care nu le rostești, ci numai le simți. De unde până unde atâta putere la orb? Aflase el că celor fără vedere li se mărește virtutea simțirii, dar numai în părțile trupului: pipăit, auz și miros, nu și simțirea sufletului. Și n'avea cui să se plângă. Îl rodea tăcerea ca un vierme, dar năduful, în loc să-l sloboadă înafară și-l trăgea la loc în suflet innecându-se cu propria-i otravă. Și nici semn de neliniște nu se cădea să arăte. Chiar Catiței, nevaste-sei, care era tânără și sburdalnică și cine știe cum putea scăpa vre-o vorbă, nu-i spusese nimic.

— Căci eu aud tot, stăpână... făcu Văstru adresându-se femeii.

Femeia îngălbeni, căci se avea bine cu notarul și când bărbatul pleca la câmp ea își primea iubitul.

— Stăpâne, eu cunosc și apropierea morții, căci urita vine în sborul vântului, fâlfâind valuri de duh negru.

Femeia se liniști. Nu pentru ea vorbise. O simplă nimereală de vorbe.

— Și când ești la lucru, păzesc casa ca un câine credincios...

Femeia simți din nou un junghiu în piept.

— Căci dacă vine moartea la boul dumitale, eu, cum îi aud aripa fâlfâind negurile dela marginile pământului, alerg în grajd, iau vita și o ascund în loc bine dosit...

Femeia nu mai avea liniște. Chiar dacă nu în pilda ei vorbise, orbul ăsta era mare belea. Dacă și fâlfâirea morții o cunoștea, ce să mai zică de vorba totdeauna prea tare a soapei de dragoste?

— Și aud chinurile neistovite ale celor ce au ucis...

Bărbatul simți carnea înfiorându-se pe el.

— Iată că pe Tudoraș, ucigașul lui Arpad Zoltan, l-au iertat judecătorii... dar sufletul lui?... Vai de el cum se sbate în trup, ca în frigare... și nimeni nu știe afară de mine.

Ioșca se dete bătut. Nu mai putea lupta cu orbul. Și chiar nici nu trebuia.

— Eu cunosc și chinurile de după moarte, din mormânt, ale celor răi... Iată că Roji și-a înșelat bărbatul și el n'a știut nimic. Nici satul. Dar crezi că acum în mormânt are liniște?... Vai de ea. Îi joacă oasele care au păcătuit, în încheieturi, și dinții care au sărutat îi clănțănesc ca în friguri...

Femeia își zise că pe orbul ăsta trebuie să-l răpue.

*

În curând Văstru ajunsese faima satului. Doftor la toate boalele și meșter la toate neputințele, și mai mult chiar, vraciu iscusit,

putând să lege și să deslege orice necaz. Era în stare să aducă pe cel drag din mari depărtări, cu cuțitul, cu brâul sau numai cu firul de arniciu roșu, și, cu aceeași virtute, să alunge răutatea din bătătură, fie ea stafie, boală sau numai femeie ticăloasă. Și câte și mai câte! Căpătase îndemânare de subchirurg, înțepa buboaile omului sau slobozea umflăturile vitelor. Dibuisse leacurile tuturor buruienilor, știa să afume cu păr de liliac și să descânte cu puiu de rândunică; iar pe diavol mi țî-l judeca și certa de se ascundea necuratul ca subt pătură între foile căpătânii de varză. Și fără să vadă, știa să se ajutore de luna luminată și să birue orice fel de fapt fermecat. Chiar și pe al vrăjitoarelor de prin părțile Seghedinului. Veneau oameni cu femei, vite și copii, unii de prin părțile locului, iar alții din mari depărtări trecând granița pe furis noaptea ca și contrabandiștii, fără să țină seama de focurile grănicerilor. Veneau după tămăduire. Iar curtea lui Ioșca se umplea de plocoane. Orbul își plătea cu prisosință mâncarea.

Dar Catița n'avea ochi să-l vadă. Orbul îi cerceta adâncul sufletului, ca doftorul, cu oglinda, adâncul pieptului.

*

Și a alergat femeia la popă.

— Părinte, sărut mâna, omul ăsta gonește oamenii din biserică...

Dar preotul avea un câine la care ținea foarte mult și, bietul de el, se îmbolnăvise. Era singura făptură vie în casa lui de om ursuz și singuratic; el ținea loc de copil drag cu care se juca în nopțile lungi de iarnă, și de serv credincios care-i păzea auzul. Și acum, după ce-l purtase pe la toți veterinarii din oarș, se gândise să-l ducă și la orbul iscusit.

Femeia alergă la iubitul ei.

— De răul lui nu ne mai putem întâlni...

Iar omul răspunse pe șleau:

— De, ne-o fi deajuns... Că mi-a venit și mie timpul să mă însor.

Femeia n'a mai zis o vorbă. Înțelesese totul. Dar a doua zi a și luat drumul Seghedinului. Copilărise prin părțile acelea și-și amintise de o mătușă bătrână care mai trăia, și de tot timpul fericit al copilăriei.

*

De acolo nu s'a întors singură, a adus și pe mătușă-sa. Femeia nu era prea bătrână, dar tăcută nevoie mare. Rar și rar se învred-

nicea cu câte o vorbă, întotdeauna însă o vorbă de înțelepciune și de învățământ pentru omul mai tânăr. Slabă dar cu oasele grele, ea avea un cap mare și lung, cu fruntea boltită peste ochi, ca o traistă plină parcă mereu cu gânduri. Imediat s'a legat prietenie între ea și orb. Și cât e ziua de mare el povestea și ea asculta.

Dar Ioșca se supără.

— Pentru ce mi-ai adus baba asta pe cap?

— Ca să vindece pe bietul Văstru... răspunse cu nevinovăție Catița.

— Ce? Se sperie bărbatul.

Și femeia, cu aceeași milostivenie în glas, i se mărturisi. Prea mult se canonea omul sărman de vedere. Și era încă tânăr. Prin părțile Seghedinului se găseau femei care-și treceau din mamă în fiică taina vindecării orbilor. Știau să descânte pentru ulcioare, să tragă de brâncă, să curețe cu vârful de ac albeața ochilor și chiar să scoată cu un cuțitaș, dinăuntru, bobul curat ca sticla, care, de se întunecă, oprește lumina să treacă.

— Nu... se împotrivi Ioșca, lasă-l așa.

Țăranul își făcuse repede socoteala. Toată virtutea lui Văstru dela beteușug se trăgea. Dacă se făcea la loc, om ca toți oamenii, dacă din nou își risipea vederea pe lucrurile de toate zilele, atunci și puterea sufletului său se istovea în fapte mărunte de nici o ispravă. De bunăseamă și belșugul din curte se curăța odată cu albeața ochilor.

*

Dar orbul, care toate le știa, a aflat și de știința femeii de prin părțile Seghedinului. Și de aunci gândul tămăduirii nu-i mai dădea pace. Bănuia el că lumina ochilor nu-i va fi spre folos. Așa-i fusese partea ca în lume să-și agonisească bogățiile, ca tâlhărul, din întuneric. Și ce bogății!... Numai comori de înțelepciune și izvoare de virtute. Dar totuși trebuia să încerce. Dorul de lumină îi mângăia lăuntric sufletul ca o piele de căprioară, iar din afară îl înneca în ochi ca fumul de mangal. Și s'a dat pe mâna femeii iscusite, care l-a luat cu binișorul. Întâi cu descântece, apoi cu alifiiile cele mai dulci, și numai pe ochiul pregătit avea să încerce mai târziu, cu vârful de ac sau cu cuțitașul.

*

Dar în ziua învierii s'a petrecut ceva grozav. Câinele popii a turbat. Dar nu pacostea abătută pe animal a speriat pe oameni, ci desnădejdea popii. Preotul cel rău și întunecat, în loc să predice,

a vorbit din amvon în ziua de Paște de dragostea pentru animale și apoi a pornit din casă în casă plângând și rugându-se de fiecare om. Ca un părinte căruia i-a înnebunit copilul, așa se purta preotul. Incerca să dovedească că era numai o părere, un descântec poate sau un deochiu. Dar câinele a mușcat pe fetița primarului, apoi s'a repezit în ciurda satului. Și era atât de fricos și de nebun, că fugeau vitele, câinii și păzitorii din calea lui. Oamenilor le era milă de desnădejdea popii, dar mai milă de avutul lor și viața copiilor lor. S'au ales o poteră de buni vânători care, chiar în noaptea de Paște, au pornit pe urma fiarei turbate. A fost o bătaie în toată regula, dar o bătaie înăbușită, să nu turbure petrecerea oamenilor și să nu îndurereze inima preotului care sta de veghe și se ruga pentru sănătatea câinelui — un fel de patrulare, de se credeau oamenii din nou în războiu, fiecare pe alt drum, stâmpărând hoștește larma câinilor, și cercetând cu ușurelul curțile și grădinile. Și au dat de câinele turbat în sus de sat, chiar pe drumul cel mare după ce s'au întâlnit poterașii cu toții și după ce cu nou plan ș'au desfășurat în tiraiori. Venea către ei, nătâng și aiurit, se întorcea către sat, după alt prăpăd prin satele vecine. L-au recunoscut numaidecât. Lumina nopții sta chiciură pe crengile pomilor și gălgăia printre brazdele câmpului. Iar când au întins arma, fiecare a avut o strângere de inimă. Noapte de Paște, câine credincios prefăcut în fiară, durerea de părinte a preotului și chiar acea lumină sfântă din cer, care spăla parcă și pietrele șoselei, necum sufletele oamenilor...

*

Mult s'a minunat Ioșca când a găsit chiar a doua zi, în fundul grădinii, capul câinelui turbat. Doar îl îngropaseră sus pe deal, departe de șosea, la loc adânc și necunoscut, lângă fântâna secată, unde nici oamenii nu veneau, nici vitele nu pășteau. Vrea un dușman, ca să-i facă rău. De bunăseamă așa, căci avea țeasta spartă și creerii scoși. Numai un dușman era în stare de atâta răutate. L-a îngropat din nou, chiar în grădină, la loc și mai adânc în pământ, apoi și-a dosit taina în suflet, să n'aibă necaz cu jandarmii sau cu agenții sanitari. Și pe urmă s'a hotărît să uite.

*

Dar n'a trecut nici o săptămână și altă pacoste pe capul lui. Văstru, omul cel cuminte, servul credincios, orbul iscusit și vraciu, a ieșit fuga din curte auzind voci de femei, și cum pe stradă treceau într'adevăr câteva femei, s'a repezit în mijlocul lor înșfăcând

de gât pe una — chiar pe nevasta primarului — de au început bietele femeii să fugă și să strige după ajutor.

— Săriți, săriți... a 'nnebunit orbul...

Sărind oamenii de prin curți s'a iscat o luptă nemaipomenită. Căpătase orbul puteri de uriaș. De-abia i-au descleștat degetele din gâtul femeii, iar când să-l lege ca să-l ducă la primărie, s'a smucit din mâinile lor și răcnind ca un leu, a luat-o la goană sigur și sprintenel ca și cum ar fi avut ochi în frunte și pernige de gumi-lastice în tălpi. Apoi a dispărut.

— A 'nnebunit orbul...

Dar a doua zi, ceva mai grozav. S'a repezit în ciurdă și cum l-au zărit, vitele au luat-o la goană. Au fugit și câinii, au fugit și văcarii, dar orbul iute la picior, a ajuns o vacă grea, i-a sărit înainte, a prins-o de coarne și a început să-i sucească gâtul când în dreapta când în stânga, până ce a doborât-o la pământ. Nu mai auziseră de așa ispravă. Un om să lupte cu o vită, și încă orb pe deasupra... Să-și fi recăpătat vederea?... Ce-i drept, îl operase mătușa cu cuțitașul la amândoi ochii și îi băgase doftorii fierte după știința ei. Dar orișicum, nu de prea multă lumină înnebunește omul.

Și atunci a ieșit un svon, nu se știa de unde și dela cine. Orbul turbase, turbase dela câinele popii pe care-l ținuse și-l descântase. Și într'adevăr a doua zi a mușcat ca și un câine turbat, în curtea școalei, patru copii ai învățătorului.

S'au adunat oamenii la casa lui Ioșca să se sfătuiască. El îi fusese stăpân, el îi știa slăbiciunile, le putea da un sfat bun.

— Greu... se amestecă și bătrâna mătușă. Omul turbat e mai tare ca orice fiară... iar mușcătura lui ucide...

— Atunci, ca pe câine... scăpă o vorbă Ioșca.

Femia nu răspunse. Tocmai atunci căzu și învățătorul, plâns și nefericit. Copilul lui cel mai mare, mușcat în ajun, murise, iar al doilea trăgea să moară. Oamenii n'au mai zis nimic și s'au împrăștiat care cum a putut. Dar în cumpăna nopții s'au întâlnit ca din întâmplare, cu arma la ei, și au pornit fără nici o vorbă. Iscodiseră pe tot locul fără să dea de urma omului turbat. Il așteptau însă la ieșirea din sat, cum așteptaseră și pe câinele popii. Aveau credința că turbații, oameni sau vite, același drum îl fac. Și într'adevăr, către dimineață îl văzură în depărtare. Poate ar fi putut să-l prindă, căci turbatul venea încet și legănat, ca un om beat. Dar le era frică. Și pe urmă, pentru altceva se pregătiseră. Iși simțeau sângele bătând în toate vinele trupului. Nimeni n'a

știut cine a tras primul foc. Tuturor le-a sunat adânc în țeasta capului ca și când le-ar fi plesnit o vână a creerului. Pe urmă sufletul fiecăruia s'a slobozit nebun pe toată câmpia, în împușcături și focuri de armă.

*

Chiar în noaptea aceea, pe când Ioșca era sus pe deal, notarul a venit la Catița. Ea l-a primit cu micșunele în păr, la brâu și 'n sân. Aflase dela bătrâna sa mătușă că micșuneaua cheamă, dela mari depărtări, albinele rătăcite...

Victor Papilian

PERSONALITATEA JUDAICĂ A D-LUI TITULESCU

de N. DAVIDESCU

Personalitatea d-lui Titulescu și însușirile toate ale d-sale, se definesc deplin în cuprinsul iedeii de iudaism. Evident că nu este vorba aici de un proces de rasă. D-l Titulescu poate fi din punct de vedere al rasei de cea mai autentică spiță românească; structura d-sale spirituală, cea sufletească, activitatea d-sale în sensul de metodă, finalitățile, obârșia d-sale politică și, poate, prin determinismul subconștientului d-sale și finalitățile ultime ale operei acestui bărbat politic, în lăuntricitatea lor, sunt de cel mai autentic iudaism. Avem astfel aface cu o fundamentală schimbare de etic.

D-l Titulescu, într'adevăr, este un destul de mare avocat; d-sa însă nu este numai un avocat de profesie ci mai ales unul de vocație. Nu prea vedem cum ar fi cineva avocat în chimie, în fizică sau în matematică, dar, probabil, dacă, printr'un hazard vitreg al circumstanțelor, d-l Titulescu ar fi studiat fizica, chimia sau matematicile, practica acestor științe ar fi fost făcută pe liniile de disciplină mintală ale avocatului. Inventivitatea structurală a d-lui Titulescu ar fi găsit cu siguranță modalități noi în acest sens de a se comporta în cuprinsul acestor domenii, și care ar fi trebuit să răspundă firii sale juridice. A fi avocat de vocație însemnează însă a avea înăscut simțul abstractului și puțința depersonalizării vieții în unități abstracte, mișcate pe eșichierul realităților vii cu dexteritatea cu care un șahist consumat își mișcă pionii, ca și nebunii îndeletnicirilor lui de jucător. Insul în carne și oase, cu legături personale, cu psihologie diferențiată, cu moduri personale de a fi, dispăre în ochii juristului, în abstracții reproduse la infinit, mereu aceleași, la fel în de ele, ia forma de principii și se trezește în așa fel încât sfârșește, pierzându-și normele lui proprii, legăturile lui particulare și particularizante, prin a fi valabil oricând, oriunde și oricum. Rațiunea se substituie sufletului până la a de-

veni supremul comandament al vieții, iar sensibilitatea, devenită simplă vanitate sau fie și orgoliu, se găsește satisfăcută în formule de uzual convenționalism.

Mecanismul lăuntric de viață al d-lui Titulescu, dela acest fapt înainte, se explică cu o ușurință uimitoare și se relevă ca un adevărat automat întru definirea structurei lui judaice. D-sa, în viața politică, a debutat ca Takist. Ar fi putut să se apropie de liberali sau de conservatori. Cei dintâi însă reprezentau o sfortare de organizare prin muncă românească, a unei burghezii naționale, iar cei din urmă o gândire politică autohtonă. Liberalismul se mișca pe liniile Kogălniceanu—Ion C. Brătianu iar conservatismul da țării cugetarea unui Eminescu și acțiunea unui Catargiu. Lângă oricare dintre aceștia d-l Titulescu și marele său talent oratoric ar fi fost un non sens. Lângă Take Ionescu însă era o adevărată achiziție. Acolo găsea mai întâi un tot atât de mare talent oratoric izvorând dintr'o similară vocație juridică. Take Ionescu era și el, apoi, un deznăscut prin idealurile umanitariste pașoptiste, iar obsesia „europenismului” a tulburat, ca și pe d. Titulescu, năzuințele și idealurile de existență politică ale acestui, de valoare totuși, bărbat politic. O altă caracteristică apoi a Takismului a fost mesianismul. Șeful acestei grupări politice plimba printre ai săi un prestigiu foarte specific și care ținea de adorație; adorația aceasta mistică însă, nu numai că nu implică respect personal și iubirea înăscută între oameni prin cunoaștere reciprocă și prin raporturi îndelungi, dar, fiind aprioristică și având un caracter pur abstract, poate chiar că exclude din ea aceste necesare legături dintre un conducător politic și dintre partizanii săi. Takiștii erau, în majoritatea lor, și prin structura acestei grupări politice, alcătuită din nemulțumirile tuturor partidelor, prin demagogie și talent oratoric, și ai tuturor claselor și categoriilor sociale, mai prejos de puțină de a iubi prin cunoaștere și prin înțelegere, dar, implicit, apți, prin împrejurări, de a se prosterna în accese de adorație mistică la picioarele idolului lor. Fiecare act, cuvânt sau gest al șefului era astfel clamat cu delir, trâmbițat în toate colțurile țării de o presă excesivă, repetat de sus și până jos pe toată scara ierarhică a partidului și mai ales telescopat pe cât cu puțință peste graniță. Dacă mai adăogăm apoi și faptul că Takismul a fost sprijinit de presa evreiască, ajutat de băncile și de societățile forestiere evreești, și că oamenii lui, avocați mai toți, cu legături în lumea comercială, financiară, industrială, erau, prin aceasta, în dependență profesională de bancherul evreu, arendașul evreu, negustorul evreu, indus-

triașul evreu, deținătorii în majoritate ai acestor profesii, este ușor să înțelegem directivele takismului în viața noastră publică. Evident că toate aceste lucruri nu scad talentul politic al lui Take Ionescu și nici nu îi întunecă meritul de a se fi contopit, la un moment dat, acela hotărîtor al războiului nostru de întregire, deplin, cu o întreagă lume românească hotărîită să realizeze prin jertfă personală necesitatea supremă a unirii noastre. Sunt în viață puncte de perfectă incidență și pentru cele mai divergente linii sau planuri de existență. Spiritul juridic, abstract, internaționalismul depersonalizator, mesianismul nivelator pentru practicantii lui, cu succedaneele lor democratice însă formează caracteristicile fundamentale ale judaismului care, dezvoltate într'un mediu judaic de presă, de bancă și de relații internaționale, și-au imprimat pecetia asupra Takismului și au determinat pentru totdeauna soarta spirituală a adeptilor acestui crez politic.

D. Titulescu, în cadrul datelor de mai sus, e, automatic, un om făcut și, în același timp, explicat. D-sa a fost astfel preocupat în primul rând de opinia lumii întregi și, deci, de cultivarea ei. Un om politic român este preocupat însă, dacă e de mai mică importanță, de părerea sectorului în care activează, de aceea a organizației, a partidului dacă e mai proeminent, și, pe planul întâi, firește, de a Regelui. Prestigiul lui peste graniță nu este decât revărsarea în afară a acestui capital căpătat în interiorul țării. D. Titulescu însă a procedat în sens invers. Prestigiul d-sale a fost făurit bucată cu bucată peste graniță și nouă ne-a fost doar impus ca un fapt și ca o condiție „sine qua non”. Prestigiul acesta însă din afară nu se poate obține din realități concrete, din reprezentarea valorilor omenești vii, din purtarea cu sine a circumstanțelor locale, așa cum au fost făurite ele, prin procesul natural al stărilor etnice și etice de lucruri. Există însă un fel abstract de înțelegere, prin transformarea în juridic a vieții și prin depersonalizarea, automatizarea și transformarea în poliță și în cec a circumstanțialului viu și real. Concepția juridică a vieții, cu desconsiderarea adevărurilor ei omenești, individuale și locale și plimbarea ei apoi pe liniile de sacrificiu ale formelor raționaliste ale dreptului, duce la răsunător material de exploatare politică. Londra, ca punct de plecare, și apoi Liga Națiunilor, au îngăduit astfel d-lui Titulescu să ne vină de peste graniță drept o personalitate de ordin mondial. Adevărul este, de altfel, că, din acest punct mondial de vedere d-sa și este o personalitate de izbutită realizare. Să vedem însă ce poate însemna acest fel nou de personalitate în politica națională

a unui stat, și ce raporturi poate avea, în speță, cu noi. D. Titulescu, ca european, și în măsura în care prin aceasta ne depășea, devenea o ecuație personală, care se voia realizată ca atare. Legile ei de înfăptuire de sine puteau să coincidă de tot atâtea ori de câte ori avea nevoie cu ale noastre, dar erau numai în stare de coincidență, fără acele raporturi adânci ca dela cauză la efect, organice și permanente. Prin aceasta însă sensibilitatea d-lui Titulescu pierdea contactul necesar dintre reprezentant și reprezentat cu sensibilitatea noastră, pentru a se contura autonom în forme de cu atât mai mare orgoliu cu cât imagina ei se resfrângea mai departe. Presa, elogiul personal, amicitțiile complicate, relațiile d-sale de individ cu inși pe care îi socotea la fel, jocul oficial al primirilor fastuoase, călătoriile luxoase, descinderile impresionante în marile hoteluri, luxul automobilului, costumul, ecoul cuvintelor și faptelor sale, o întreagă curte personală de zei minori, sfârșiseră prin a forma obiectivul final al activității sale ajunsă de ordin cosmopolit și sprijinită doar de creditul în afară a țării.

Evident, că pe cât îi era d-sale cu putință, d. Titulescu servea și țara. Țara însă pe care o servea, nu o vedea din pricină că între ochiul fostului ministru de externe și noi sta neconținut opacă, propria sa făptură. În schimb, d. Titulescu, se căznea să-și reconstitue mintal această țară și acest popor de care avea absolută nevoie pentru a se putea realiza pe sine. Avem aface, însă, pe această cale, cu un raționalism caracteristic rasei jidaice. D. Titulescu, pentru a putea trăi, avea să se agațe de această țară românească, pe care nu era în stare să o vadă decât prin lentilele ochiului său juridic, și să-i constrângă destinele la cece necesitățile existenței sale putea să îi dea, în complexul situațiilor în care se angajase, fără să primejduiască sau să dăuneze legilor d-sale de evoluție. La Liga Națiunilor d. Titulescu era d. Titulescu; purta însă în picior ghiuleaua românească. Lucrul se cam știa, dar prestigiul său personal făcea să i se ierte până la un punct și lucrul acesta sau mai bine zis această știrbire a personalității sale, cum se iartă oricărei personalități proeminente o curiozitate de caracter. D. Titulescu, la rândul său, nu exagera această curiozitate și, om de bună societate, era oricând gata să cedeze asperitățile prea vizibile ale situației sale de reprezentant oficial al unor interese și fel de a fi particulare și particularizante; cei din jurul d-sale știau, la rândul lor, că d-l Titulescu este silit, din când în când, să facă și pe „românul” și, de dragul persoanei sale, îi îngăduiau purtarea printre ei a acestei poveri. Lucrurile mergeau, astfel, de minune. Erau, din

când în când, cotituri spinoase; pentru ele se găsea întodeauna un „modus vivendi”. D. Titulescu era un om elegant și culant. Chestia optanților, de pildă, s'a înfundat într'o tranzacție destul de subtilă din punct de vedere juridic, dar nu mai puțin dureroasă pentru prestigiul nostru politic și mai ales pentru tezaurul public; aliații noștri jugoslavi, mai puțin meticuloși în operația de „europenizare” a reprezentanților lor în străinătate, au aranjat această problemă fără concursul Ligii Națiunilor, dar și fără pierderile financiare ale noastre.

O greșală însă, inițială, rămâne greșală și își are logica și urmările ei categorice. D. Titulescu era „europeanul” străinătății la noi, iar noi eram pârgăia de sprijin a acestei situații. D. Titulescu avea, astfel, neconținut, greutatea de a găsi acel fel de a fi care să împăce realitățile noastre cu acelea cu cari, totuși, era silit să coopereze pentru menținerea mai departe a situației sale; această împăcare însă nu o putea face decât prin sacrificarea realităților noastre concrete și trecerea lor în abstracul juridic al imaginației sale destul de fecunde în această privință. România contenise de a mai fi astfel un stat rezultat din conlucrarea a optsprezece milioane de ființe reale, cu înclinări și cu idiosincrasii proprii, cu pasiuni și cu idealuri incarnate, în fapte de autentică umanitate, cu teritorii legate de fatalitățile lui geografice, cu industrie și cu comerț real, ci ajunsese o geometrie a logicei d-sale juridice; alianțele noastre, dușmăniile noastre, interesele noastre comerciale, necesitățile noastre politice, se făceau și se desfăceau noaptea, La Liga Națiunilor, prin simple „tractate”, izvorite din pământul fertil în această privință al închipuirii d-lui Titulescu, parafate de d-sa și impuse apoi guvernelor și, prin cenzură, și nouă, ca atare. D. Titulescu era, astfel, mai dinainte, cel mai deștept și cel mai frumos, și cel mai patriot și cel mai prevăzător român; nici măcar șefii de partide nu aveau dreptul de a se îndoi public de aceste însușiri ale d-sale.

Toate aceste atribute însă îi venau dela Liga Națiunilor, dela presa de peste graniță, dela cercurile sale de prietenii personale, dela diplomații al căroră joc sprijinea pe al d-lui Titulescu, în folosul lor și al țărilor lor, iar noi trebuia să îl acceptăm ca pe un comandant de ocupație al armatei de avocați ai Ligii Națiunilor ai căreia învinși eram prin victoriile de acolo ale d-lui Titulescu. Am avut astfel de înregistrat rând pe rând, prin succesele d-lui Titulescu, întunecarea de până azi a orizonturilor româno-poloneze, sabotarea recunoașterii alipirii Basarabiei sub guvernul Vaida-Voevod, înăsprirea relațiilor noastre atât de firești cu Italia de dragul Negu-

sului din Abisinia și, înfărsit, jucăria aceea cu adevărat buimăcitoare a unei Anglii silite să apere interesele românești la Montreux, împotriva delegatului nostru „european”. Cuvântul „european” e aici mai mult ca oriunde simbolic pentru situație. D. Titulescu se cam îfundase; în Europa firește numai până la un punct. La noi însă jocul d-sale începuse să se cam vadă. Europeanul nostru se simțea dator însă cu o nouă revărsare de europenism, pentru a-și salva prestigiul și, firește, a aplicat principiul faimosului „duo, des”. D. Titulescu ne-a venit încă odată încoronat cu aplauzele europene ale României sale întinse pe masa de disecție a națiunilor concepute juridic.

Noi, în studiul acesta, nu facem o revistă a politicii externe a țării, ci urmărim, în psihologia unui om, procesul de desrădăcinare cu caracter judaic al reprezentantului unor interese, în esența lor, numai naționale, și analizăm situația paradoxală a unui om ținut să apere tocmai starea, de lucruri de care se simte mai străin. Firește că nu de România și de românism în sine se simțea străin d. Titulescu, cât de orice fel de specific național, de făptură omenească în carne și oase, de colectivitate teritorială, de așezare, de limbă comună, de teritoriu strămoșesc, de datini colective, de religie sufletească. Ahasverus e, în esența lui, la fel; probabil însă că e sporit de suferință. D. Titulescu însă nu putea suferi de lipsa personalității sale etnice. D-sa se realizase în eticul cosmopolit al strandurilor internaționale, al restaurantelor în care „on parle français”, „man spricht deutsch”, „se hablas español” dar în care nu se vorbește și românește, al oamenilor cu personalitate națională teșită până la deplină acomodare cu toți ceilalți de aceeași alcătuire reductivă, gata să se simtă tot atât de bine la Paris ca și la Moscova, la Roma ca și la Londra, la Berlin ca și la București, dacă se oferă aceeași societate considerată de d-sa drept aleasă, acelaș confort, aceleași aplauze, aceleași înlesniri, în cadrul comod al acelorași formule și al acelorași abstracții.

D. Titulescu, în cuprinsul, acestor constante, realizează tipul desăvârșit al iudaismului spiritual, și, depersonalizat de etnicul său, abstractizat în formule juridice, desfăcut de un teritoriu național în profitul pământului întreg, vorbind în aceeași perfecție improprie creației personale orice limbă, indiferent de manifestările de spiritualitate locală până la ostilitate, se simte dator să plimbe dealungul peregrinărilor sale o făptură agonisită după chipul și asemănarea idealurilor pașoptiste ale democrației europene. Așa, de altfel, se explică și caracterul succesului d-lui Titulescu. El este într'un

fel similar cu acela de pe vremuri, al lui Take Ionescu și a luat naștere și s'a dezvoltat în mediuri de democratică structură, ca limbă de clopot folosită de ele împotriva aceloră cu caracter național și naționalist. D. Titulescu era neconținut democrat în sensul judaic al cuvântului, dușman activ cu toate mijloacele pe care i le punea la îndemână organizația noastră națională de stat și de popor, al oricărui naționalism, gata să lupte împotriva oricărei așa zise „drepte” pentru a complace „stângei” domniei sale. Orgoliul ecuației personale urmărită abstract în toate detaliile ei de înfăptuirea cu puțință, se substituise spiritului de jertfă a insului în favoarea colectivității primate doar ca un câmp de înfăptuire de sine, și ferocitatea lucidă a intelectului înzăuat în formule de juridică depersonalizare se substituiesc omenescului inclus în orice idee națională. Presa care atât la noi cât și în străinătate făcea alaiul cotidian al d-lui Titulescu nu era numai întâmplător evreiască ci se grupase în jurul său pe temeiul unor adânci afinități electivă și tot așa și marile cercuri financiare din Apus, de al căror credit moral dispunea la noi din abundență, nu erau nici ele mai puțin judaice. D. Titulescu era, structural, exponentul unei mentalități și al unei psihologii menite să convină, prin acțiunea lor inerentă, psihologiei și mentalității judaice. Prin aceasta se explică și feminitatea caracterului d-lui Titulescu. D-sa are neconținut ceva de răfuit cu unul, ceva de plătit altuia, supărați în dreapta și în stânga, explozii gata să facă ravagii pretutindeni pe unde își poartă făptura sa fizică, întocmai ca o femeie care, deprinsă să fie mereu curtată, găsește că nu a fost destul de adorată la un bal, că i s'a putut împotrivi în lux rivala ei de amor, că a fost silită să își îndrepteze, într'o bună dimineață, o cută pe obraz, sau că a fost găsită, pe înserate, de o prietenă, la un institut de înfrumusețare. Este firesc, iarăși, ca un om deprins să plimbe cu sine o țară întreagă, și un popor să le pună pe masă de câte ori vrea, sau să le vâre în valizele sale de călătorie, să ajungă la idei exagerate despre sine și ca orgoliul său să capete forme de feminină sensibilitate. D. Titulescu discuta la mesele diplomației europene cu o dezinvoltură pe care nici delegații Angliei, nici ai Italiei și nici ai Franței nu o puteau avea; aceștia erau ținuți în mișcările lor și stânjeniți, ca să zicem așa, de realitățile imediate și concrete cu care nu pierdeau nici o clipă contactul, ale însăși acelor reprezentanțe. Franțuzul trebuia să rămână Franțuz, Englezul englez, Italianul italian, singur d. Titulescu putea să fie numai d. Titulescu. Din această pricină, de altfel, și creditul său era atât de supra-licitat, d-sa trata cu o țară

pentru un om, în vreme ce toți ceilalți tratau cu un om . pentru o țară. Or, e mult mai ușor de obținut dela o țară întreagă ceace, personal, ar putea satisface pe un ins și e mult mai greu de obținut dela un ins ceace trebuie ca să satisfacă o țară întreagă. Nu se poate contesta, desigur, că prestigiul personal al unui om politic, peste graniță, este un bun real în discuțiile diplomatice. Rămâne însă de văzut măsura în care acest prestigiu se revarsă în bunuri concrete pentru țara reprezentată de el, liniile de spiritualitate pe care se mișcă, aderențele naționale din cari izvorăște și pe cari se sprijină și finalitățile spre cari tinde în raport cu țara reprezentată. D. Titulescu plutea pe deasupra noastră ca insulele de plaur, toamna, peste Delta, prin cenzură, teroare și prin reclamă. Critica dreaptă a faptelor sale, dar mai ales informația precisă asupra activității sale și a rezultatelor ei reale, ne era interzisă, până la dărîmarea din afară înăuntru a guvernelor sub cari o atare încercare ar fi fost cu puțință.

Am admirat, astfel, pe d. Titulescu din ordinul agențiilor d-sale telegrafice și telefonice, pe credit, de câte ori d-sa deschidea gura și ni se telegrafia sau ni se telefona, odată cu textul respectiv, până și titlurile: „Marele discurs al d-lui Titulescu rostit la Geneva”; „strălucitul succes dela nu mai importă unde al d-lui Titulescu”; fulgerătorul răspuns al d-lui Titulescu în cutare chestie”. D. Titulescu în sus, d. Titulescu în jos, la trebile Boliviei, în războiul dintre Chili și Paraguay, în afacerile Negusului, în strămtorile turcești ca comanditat al ministrului turc de externe, în antreprizele internaționale de tot soiul de arbitragii, dar nicăeri aproape nu vedeam „România și succesul cauzelor ei naționale”. Acelea se topeau, minore, în succesul d-lui Titulescu.

Realitatea aceasta străină a d-lui Titulescu se poate verifica mai ales din faptul că ea nu a fost întru nimic opera noastră. Ea a fost făurită bucată cu bucată aiurea, sub regimul vamal al „semi-fabricatelor” spirituale. Fabricile sau așa zisele noastre fabrici, în sfârșit ceace se chiamă la noi industrie națională, au drept să importe din străinătate unele mărfuri numai pe jumătate fabricate, cu tarife vamale foarte reduse, sau pur și simplu cu scutire de vamă, pentru folosire în producția lor mai departe. De obicei aceste fabrici aduc totul din străinătate și se mulțumesc doar cu a monta piesele aduse, toate, gata și a escamota, astfel, vama.

D. Titulescu ne-a venit astfel cu abilitate expedit în piese demontate din străinătate, dar, de fapt, întreg, și ne-a fost trecut prin frontieră fără vamă. Ne-am trezit cu el, apoi, circulând printre noi,

cu eticheta românească, deși „made in England” și „sans garantie du gouvernement” brevetat la Geneva. Acum este, ca să zicem așa, proprietate mai mult sau mai puțin românească. Este românesc însă din punct de vedere juridic. Structura d-sale spirituală și sufletească, obârșia și finalitățile felului său de a fi, lăuntric, poartă pecetia celui mai autentic judaism; judaic este raționalismul d-sale, judaic este spiritul d-sale juridic, judaic este sistemul său depersonalizator și automatizant din întreg acel bloc de „tractate” cu care ne-a tot fericit, judaică este sensibilitatea sa feminină, judaică mentalitatea sa absolutistă, judaică tendința d-sale spre absolut, judaică lipsa de legătură cu pământul acestei țări unde mica sa răzeșie părintească din Olt putrezește paragină, dacă nu va fi fost desfăcută de un proprietar care îi preferă hotelurile din străinătate și tot judaică este și frenetica d-sale activitate verbală. Tipul mongoloid, de altfel, a mai furnizat în istorie, sub forma de tătari Khazari, judaismului, un considerabil aport.

N. Davidescu

PASTELURI PETROLIFERE^{*)}

de CONSTANTIN STELIAN

PEISAJ DE BAL

*Plafonul se boltește'n ardezie, pe zări.
In conuri verzi și'n bucle enorme, vin copacii —
sunt cavaleri de gală pe coaste și cărări,
pentru domnițe cari, în tainice-aiurări,
din negre malacoave-i privesc de sus, săracii...*

*Din gaze subterane, înghirlandat în torțe,
iluminează focul, întunecatul bal —
și norii'n rumenire, se'ntind, precum un șal,
în sfâșieri contrare, de nevăzute torțe,
la tactul orhestrării mecanice spre deal...*

„STEAUA ROMÂNĂ” 117

Mariei

*Rombodiale brațe de talie-o susțin,
s'o facă și mai mândră, magnifică, sau șue.
Pe inima-i se pleacă automat Luŭkin
C'un cap de-asin, ca, astfel, mai către cer s'o sue...*

*E „capul de erupții” un sfârc de sin compact,
în care plecăciunea fișnește negru lapte;
doar unghiul dela pârghii cunoaște — 'n ritmic tact —
incestuoasa faptă din funduri fără șoapte...*

COMPRESOARE

*In două-câte-două, triunghiuri și trapeze,
cu undulări de tablă-și măsoară geometria,
cu discuri ferecate, de pântece obeze,
jazzband, în allegretto, le este energia.*

^{*)} Din volumul „Sângele Pământului”, în curs de apariție.

*Flaw-Meter, din Foxboro, se joacă la popice,
înăduşind pistoane din bronz şi din oţel;
se plimbă Aghiuşă când colo, când aice,
prin ape şi uleiuri, neştiind ce e cu el...*

*Ici, Moartea-şi schimbă coasa pe-o vorbă şi-o verigă;
îşi cată numai fiinţe străine de hotar;
de teamă, necuratul, de prin voltaj, o strigă;
Mireasa Lumii, însă, de el n'are habar...*

*Incercuit, cadranul, cifrat cu zeci de zeci,
în epileptic tremur, albastru ac şi-l mişcă,
precum un şarpe limba înveninată'n veci,
îfi poartă lozul vieţii cu jocul lui de rişcă...*

Moreni, 1937.

Constantin - Stelian

POEZII

de AL. NEGURĂ

DANSUL TAIERII CAPULUI

- Să-mi joci, Salomee, dansul pântecului aprins
Și'ntreg regatul meu, îți va sta la picioare, învins!
— Am să-mi desnod șoldurile, și'n zâmbet mi-oi pune ispită,
Numai gura lui Ion să-mi dai, gura lui răzvrătită!
- Să-mi joci, Salomee, dansul durerii și al tristeții
Și-ți voi aprinde sânii cu cel mai curat aur al dimineții!
— Imi voi risipi sânii și brațele, ca tine bogățiile, Iroade,
Dac'am să văd, la picioare, capul lui Ion cum cade!
- Să-mi joci, Salomee, dansul vălurilor sfășiate
Și-ți voi acoperi trupul cu lumini, care de care mai nestimate!
— Imi voiu frânge genunchii, dacă gura care-a vărsat atâta otravă,
Imi va fi adusă aci, tăcută, ca un fruct copt, pe tavă!

RECUNOȘTIȚA

Tufănelele s'au ridicat din straturi, peste verbine,
Să poată vedea, cele dintâi, pe fata cu mâinile albe și fine,
Care vine, palidă, în fiecare dimineată
Să le desmierde durerea tristeții de pe față!

Și fata a intrat stropind toate florile cu ochii!...
Apoi, ca o adiere s'a rispit pe alei,
Rozeta i-a parfumat, în treacăt, poalele rochii
Și-un trandafir și-a lăsat sufletul în mâna ei!

La plecare, narcisele i s-au îngrămădit în cale,
Crinul tomnatic, cuviincios, pantoful i-a sărutat,
Flori fără nume i-au așternut în drum petale
Și tăcerea, uitată'ntr-un frunze veștede, a suspinat!

CALISTRAT HOGAȘ ȘI LUMEA LUI

de OVIDIU PAPADIMA

Deși s'au petrecut douăzeci de ani de când scriitorul uriaș care a fost Calistrat Hogaș a trecut în rândul celor cari nu mai mor niciodată, totuși el nu se bucură încă între noi de lumina care i se cuvine. E un nume pe care cu toții îl știm, o amintire pe care o cinstim, un scriitor, pe care-l învățăm cu sufletul limpede al tinereții noastre de școlari, din câte-va pagini.

Dar atâta e prea puțin față de tot ce-ace poate să fie pentru noi Calistrat Hogaș. Ar trebui să fie un clasic al nostru, știut filă cu filă, așa cum e un Ion Creangă, care nu e decât cu 10 ani mai bătrân decât Hogaș ca naștere, așa cum e un Eminescu, care a văzut lumina pământului românesc cu doi ani mai târziu decât Hogaș. S'au împlinit în adevăr, tot în acest an, nouă decenii de când a venit pe lume acel care avea să fie originalul trubadur al munților Moldovei, — și totuși noi îl învățăm în școală și-l socotim întotdeauna nu alături de cei ai lui, așa cum i-am văzut, ci printre scriitorii împliniți la începutul veacului în care trăim alături de un Sadoveanu, de un Iosif, de un Sandu Aldea.

Dar nici așa, privindu-l ca un contemporan aproape, nu îi dăm dragostea ce o merită și ca atare. Așa cum sântem azi, din ce în ce mai îndrăgiți de munții noștri, totuși sântem încă neînțeleși de străini față de Hogaș, care a fost cel dintâi cutreerător și poet al lor.

Înainte de un Nestor Urechia, care a fost doar un naiv și copilăros îndrăgitor al muntelui, înainte de Bucura Dumbravă, care a înțeles frumusețea uriașilor de piatră dela noi dar nu le-a înțeles oamenii.

— Calistrat Hogaș a cutreerat aceste meleaguri de stâncă aspră cu dragostea și bucuria unui autentic alpinist, și le-a zugrăvit tainele și oamenii cu siguranța unui meșter de geniu. Și omul și

literatul din Hogaș, pot fi primiți cu drag de toată mulțimea de azi a cercetătorilor de drumuri dela noi, ca patroni ai dragostei de înălțimi neștiute. O fi intrat el muntele cu treptele lui mărețe spre cer, mai dinainte în literatura noastră, în paginile lui Alecsandri și Odobescu; o fi licărit mai des și mai apropiat vraja specifică a pământurilor Moldovei în opera lui Mihail Sadoveanu, — dar acestora peisagiul le-a răsărit întâmplător în drum; au plecat cu eroii lor în lume și au dat de el.

Hogaș, însă pornește în lume numai de dragul priveliștei, — ca să o caute. Pe el nu îl interesează oamenii decât dacă se potrivesc cu aceste priveliști cari îi sânt dragi.

Nu e însă un simplu aparat fotografic, sau echivalentul lui literar de azi: reporterul. Pe Hogaș nu-l atrag numai imaginile în sine, oricât ar fi ele de grandioase. Pe Calistrat Hogaș, fiul protopopului Gheorghe din neam străvechi de răzeși — moldoveni după tată, și de mici boierinași după mamă, — ceace-l căuta și-l chema era duhul pământului.

Il căuta pe meleagurile unde putea fi el mai curat, în oamenii în cari putea fi el mai nestruciat. Ca să și-l lămurească pe al său propriu. Cărturarul Hogaș, plin de literatură latinească și grecească, nu uitați că era vlăstar robust de răzeși fără prea multă carte dar obicinuiți să asculte și să priceapă glasurile de jos. Omul acesta sănătos și cumpănit la minte și la trup, — nu uitați că a trăit în cea mai învălmășită și mai dramatică epocă a istoriei noastre: Aceea în care fărămam ca nebuni aproape tot ce era adânc al nostru, uitam grăbiți aproape tot ce era străvechi al nostru, ca să ne facem peste noapte orășeni din oameni ai țarinei, occidentali din oameni ai răsăritului, și civilizați moderni din oameni ai liniștilor patriarhale și înțelepte de viață.

Și atunci, el ce putea să facă decât ceace au făcut toți cei din timpul său cari înțelegeau mai mult sau mai puțin limpede cât de repede ne pierdeam pe noi înșine: a căutat un loc de refugiu. Un loc de refugiu în care să poată fi cât mai mult el însuși, — om al pământului. Așa a făcut Ion Creangă, care s'a refugiat în amintiri; Eminescu, care s'a refugiat în trecutul de pe la 1400; Odobescu ce s'a refugiat în artă.

Intre Ion Creangă, cel prea puțin otrăvit de cărturărie, care putea rămâne ușor om al pământului, și între Odobescu care se deslipise lesne de pământ statornicindu-se în lumea senină a artei clasice, — Hogaș era la mijloc, ca și Eminescu; și chemat către

bolțile de azur ale culturii universale, și ținut de rădăcinile giei. Că soarta sa, că sbuciumul său n'au fost atât de dramatice ca ale lui Eminescu, — se datorește acelei împrejurări care l-a salvat și pe Odobescu: rămânerea pe tărâmul artei clasice, greco-latine. Spiritul lumii antice, cu simplitatea lui largă, cu sănătatea lui de piatră, cu seninătatea lui însoțită, cu perspectivele lui de cer și mări nemărginite, — este singurul în care acea adâncă cultură populară pe care o arată folclorul nostru românesc poate înflori, se poate rafina, fără să-și piardă frăgezimea și puterea de viață primitivă. Rândue-lile adânci și simple ale vieții satului nostru se regăsesc în cele mai aspre ale concepției antice despre lume. Imaginația lui înflorită cu smei și zâne le găsește cosângeni în mitologia antică. Duhul lui eroic, care visează mereu supraameni, — feți frumoși sau haiduci, — găsește frați de cruce în semenii fabuloși ai lui Hercule și Teseu. Iar liniștea lui împăcată de viață, încredințată orânduie-lilor prestabilite ale lui Dumnezeu, se simte foarte bine în liniștea anticilor supuși senini voinței nestrămutate a zeilor...

Ceeace i s'a întâmplat și lui Hogaș, ca om al pământului. Cărturăria lui latinească și grecească nu l-a clintit astfel sufletește, ci s'a așezat luminoasă și calmă în spiritul său larg și sănătos. Ceeace îl irita, — nu era cartea, ci viața desrădăcinată și falsă a contemporanilor săi, de care a răs atâta Carageale. De această viață orășenească ridicolă, — zugrăvită de el în tipul caraghios al „Coanei Marieta”, care e un fel de Gahița Rosmarinovici, franțuzite din comedia lui Alecsandri „Jorgu dela Sadagura”, — fuge Hogaș în pacea firească a munților. Dar se refugiază cu toată lumea lui de gânduri și preocupările cărturarului care vrea să-și regăsească spița și țara nefalsificate, și nu un simplu decor pitoresc romantic.

E ceea ce n'au înțeles mai toți comentatorii lui Hogaș. Pe un om întreg ca el, și la minte și la trup, — au căutat să-l împartă în ciosvârte, luminându-l doar dintr'o parte.

Unii — ca dl. Vladimir Streinu, — au văzut astfel doar cărturarul din el, — care se refugiază romantic cu durerile lui în singurătatea mângâietoare a naturii.

Alții, — ca dl. Eugen Lovinescu, — înșelați tot de cărturăria lui în aparență și în realitate de sclipirile grandioase ale imaginației sale hrănită de basm și legendele pământului, vedeau în el un anacronic și straniu rapsod homeric, care ar fi trebuit să trăiască în insulele Cicladelor acum trei mii de ani.

Alții, — ca dl. Octav Botez, — ignorându-i tocmai rafinamentul căpătat printr'o îndelungă ucenicie în lumina cărților mari ale

omenirii, — îl priveau ca pe un Creangă tot atât de mucalit dar mai puțin uriaș în puterile lui elementare de creație.

Hogaș însă e toate acestea la un loc. E un cărturar de viță românească sănătoasă, — care s'a simțit prost în mijlocul multor români cari nu erau cărturari și al multor cărturari cari uitaseră că sânt români. Și atunci, în loc să creeze în lumea lui cărturărească, — în loc să fie un mare romancier, așa cum ochiul lui sigur și trăsătura lui sobră și adâncă în zugrăvirea oamenilor îi îngăduiau să fie, în loc să fie un mare poet, așa cum atâtea din imaginile diafane din paginile sale arată că putea să fie, — a trebuit să fugă din oraș, să umble prin munți ca să găsească lumea pământului, singura care i se părea sănătoasă.

În această lume, a plecat așa cum era el, — și tot așa a revenit cu ea în literatură. Calistrat Hogaș astfel își vorbește singur în munte de mândăciosii latini Lucullus și Labdacus când îi e foame, pomenește Tartarul când se înfundă într'o vale întunecoasă, — dar se scarpină fărănește în creștetul capului, prin pălărie, când pierde poteca în pădure. Cosmografia sa nu e științifică ci cea populară. Astfel soarele, cum zice el, — „nu e alcătuit de Cel Atotputernic numai ca să-și facă zilnica sa călătorie dela răsărit la apus, ci i s'a dat și menirea de a însemna din înaltul țăriilor, prânzul oamenilor de pe pământ.”

La fel cum o vede întreg folclorul românesc, lumea pentru Hogaș e făptura mânilor lui Dumnezeu. Dar Atotputernicul n'a clădit-o oarbă și fără puteri, ca să trebuiască să-i învârtă în fiecare clipă șurupăriile. În concepția populară, Dumnezeu a pus o fărâmiță de suflet și un bob de orânduială eternă în fiecare făptură, în fiecare fir de pământ al lumii, așa ca totul să se miște după legi clare și eterne, sub eterna priveghere a ochiului sfânt. Așa o vede și Hogaș: „Oare ziditorul a toată făptura n'a așezat câte o scântee de viață și de simțire în fiecare lucru, dela om și până la firul de nisip? De ce dar, n'ar plânge florile și nu s'ar bucura și ele cu lacrimi de rouă și de ce codrii nu s'ar tânguî cu glasuri de vânt?”

Nu e panteism în Hogaș, cum nu e nici în folclorul nostru. Ci conștiința ortodoxă că pretutindenî e viață din darul de viață eternă al Dumnezeirii. Pentru săteanul nostru, soarele se revoltă de câte răutăți vede pe drumul lui din cer deasupra pământului, și dacă n'ar fi rânduit Dumnezeu pe sfântul Neculai să-l aștepte la porțile apusului și să-l îmbuneze, de mult și-ar fi părăsit menirea; iar grâul și porumbul merg și se plâng Domnului că e prea aspră rânduiala sfântă de a-i chinui oamenii ca să-i facă hrană. Dumnezeu le

răscumpără însă suferința prin misiunea lor în armonia firii. Omul, ca și toate viețuitoarele, se așează liniștit în această armonie a firii, statornicită din începuturi.

Cu păinjenișul ei infinit de rândueli eterne mari și mărunte, cari își răspund una alteia la răstimpuri și spațuri atât de imense uneori că mintea omenească singură nu le poate lega și urmări și de aceea îi apar greșit fără noimă, nedrepte, — firea e fără păcat, pentru concepția populară, e pură. Calistrat Hogaș are aidoma conștiința acestei purități inițiale a firii, după cum are conștiința infinitelor mulțimi de note cari îi alcătuiesc armonia atât de clară în aparențe:

„Iar spre țăriile cerului înalt, ca și atâtea făclii aprinse de făptură în cinstea ziditorului său, se ridicau, drepte și neclintite, vârfurile ascuțite ale brazilor, poleite de întâile raze ale soarelui curat și rece... Și glasul de pretutindeni al tăcerii slinte și netulburate, ca și o cântare umilită de laudă, izvorâtă din adâncul inimii neprihănit al firii, se îndrepta, în accente misterioase, către îndurarea fără de hotare a Celui Prea Înalt”.

Mai ales în momentele acestea de „început” de „învoire”, — cari cu atât de respectată însemnătate și în concepția populară, — Hogaș intuește puritatea asta atât de limpede, atât de intens, încât în această înțelegere firea capătă aspecte inedite, ireale aproape, adică mai bine zis în contradicție cu ceea ce obicinuim noi să înțelegem ca realitate. De aceea Hogaș e poetul răsăriturilor de soare, — sânt atâtea în cele două cărți ale lui numai, și atât de deosebite fiecare, cum nu-s în niciunul din poezii noastre și cum nu știu mulți din literatura universală să le fi văzut, — poetul nopților strălucite de stele, adică al acelor momente în cari omul amuțind, firea își răsfață în voie armoniile pure:

„De după depărtările umbroase ale pământului se deschise, ca un colosal semicerc de aur înflăcărat, geana aprinsă a soarelui, și cât ai clipi, trunchiurile neclintite și netede ale brazilor se poleiră de o lumină curată și rece. Iar în solemnă încremenire a firii nu se mișca încet și gânditor decât doar chipul meu tăiat în umbră pe fundul de lumină al adâncului pădurilor din dreapta”.

În clipe de acestea, omul voinic și bolovănos care era Hogaș se poate integra nesilit. Hătrul care se simte atât de bine slobozind câte o vorbă cu două înțelesuri adică cu unul mai pipărat, sau pricepând-o pe a altuia, după obicuințele conversației țărănești, — ajunge la stări de suflet subtile, diafane până aproape de extaz:

„Sânt momente, cel puțin, când conștiința de sine desprinzân-

du-se ca o lipitoare sătulă și căzându-ți de pe suflet, întreaga ființă se desface, se topește, se împrăștie, și, ca un prinos curat și neprihănit, se înalță pe trepte de văzduh și de lumină către Dumnezeu".

Sau altădată: „Ființa mea se topise, se idealizase și, ca un fir de ață fără sfârșit, mi se părea că sufletul meu se deapănă lung în urma mea” . . .

În asemenea clipe de dilatare, de rarefiere a sufletului pe măsura nesfârșită a cosmosului, Hogaș are viziunea grandioasă și totuși intim adumbritoare a nesfârșitei și neostenitei atenției divine:

„Din înaltul cerurilor, mâna îndurătoare a Celui Prea Înalt aprinde milioanele sale de stele și cu lumina lor strălucitoare călăuzește pe drumul fatal al veșnicei sale pribegii calea oarbă a pământului . . . Susurul domol, prelung și nehotărît, al tăcerii mute se rădică peste abisuri, ca o cântare fermecată de leagăn și lumile dormeau duse pe brațe imense de întuneric”.

N'avem a face aici deloc cu sublimul romantic. În spațiile siderale vaste pe cari le vede, romanticul înghiață, agonizând singur, cu gândul sdrobit de urieșenia firii, cu sufletul stîns de răceala ei neprimitoare. Viziunea romantică a cosmosului e desechilibrată: în mijlocul unui spațiu imens și abia populat, o biată fărămă meschină ce rătăcește văicăritoare, — omul.

Viziunea creștină a lumii, așa cum și-a întruchipat-o folclorul nostru, așa cum apare și în Hogaș, — n'are nimic din pustietatea asta ce copleșește un fir de disperare svârcolită. Cosmosul creștin, chiar în spațiile sale clare, e plin de făpturile lui D-zeu, fie ele văzute fie mai ales nevăzute. Omul pricepe grandoarea lui infinită în toate dimensiunile ei, dar în același timp vede sensurile de armonii cari îl brăzdează, cari îl încheagă organic, — în acea magică perspectivă în care nu numai omul, cum atât de frumos spunea odată dl. V. Voiculescu, dar și cel mai umil fir de tină se simte în centrul atenției divine. Firește senzația patetică a izolării, caracteristică romanticilor, dispăre, lăsând loc unei liniștite încredere cu totul în voia acestei undiri de porunci, unele cari se simt, se pricep, altele nu, — cari vin din eternitate din toate direcțiile. În lumina acestei încredere, în folclor chiar răul își găsește, în orice apariție a lui, justificarea: lupii de pildă sânt ajutoarele Sf. Ilie împotriva diabolilor, de aceea au dreptul la tain, din vitele oamenilor.

În această conștiință largă, stă așa zisul fatalism al țaranului nostru.

Hogaș o înțelege astfel de minune, fiindcă ea stă înrădăcinată și în sufletul lui. Iată-l dialogând cu un baci bătrân:

— „C'apoi bat-o pustia lume, că tot mai bine era mai de mult.

— Cine zice altfel? Moșule; decât vezi d-ta, roata lumii se'nvârtește și noi cu dânsa.

— He, hei! domnișorule, bine-ar fi dacă s'ar învărti, da' vezi d-ta că nu se'nvârtește; o'mpiedecat-o nu știu cine și merge de-a săniușul; cel deasupra tot deasupra și cei de desupt tot de desupt, — răspunse moșneagul, aducând pe fundul scăfiții usturoiul ce se ridicase la pisat pe marginile ei.

Ș'apoi bat-o întunericul de roată, zise el sculându-se de jos, că prea te curmă'n două când te-apucă dedesupt... Da de... Se vede că ce-a orânduit Dumnezeu minte de om nu poate să disfacă, încheie moșneagul luând cu degetul din usturoiu și gustându-l de sărat”.

O astfel de conștiință are și Hogaș. Rătăcirile lui prin munți n'au nici pathos romantic. Nici organizare de explorator. El se lasă în voia Proniei:

„Rămăsei deci locului; cu alte cuvinte, deși aș fi putut ieși din incurcătură într'un chip oarecare, mă hotărâi totuși să mă folosesc de adăpostul hărăzit mie de pronia întâmplării și să aștept aici voile mai blânde ale ei. — Și aceasta, cu atât mai mult cu cât, dacă jumătate din proorocirile părintelui Ghermănuță, cea cu potecile, se adevărase, de ce adică nu s'ar fi adevărit și cealaltă, cea cu premenitul luminii?”

De fapt, el nu rătăcește, el revine în lumea unde măsurile și armoniile divine se păstrează nealterate. Revine firesc, fără nici un sbucium romantic, fiindcă și în sufletul său aceste cristalizări pure de rândueli eterne sânt încă în ființă. Puritatea lui interioară și curățenia fără păcat a firii își răspund, cel puțin în momentele lui de adâncă reculegere. El crede în „proorocirile” — firavului și simplului părinte Chermănuță fiindcă în el simte același interior curat de biserică de țară și fiindcă știe din înțelepciunea folclorică latentă în el că numai această străvezime a sufletului îl poate reintegra pe om în neprihana paradisiacă a firii și numai ea îl poate face să o înțeleagă, — și în infinitele cosmice și în măruntele ei fărăme pământeste:

„Fiindcă părintele Ghermănuță pășise de mult spre starea de vietate a pădurilor, apoi și pădurea cu brazii săi uriași, cu vânăta încremenire a stâncilor sale, cu așternutu-i moale și ruginiu de frunze uscate și seci, cu neagra și frageda putrejiune a vreascurilor

sale, părea cuprinsă de clipa vie a unui fior de ocrotitoare dragoste în calea grăbită și sub pașii mărunți ai părintelui".

Reprimit astfel de fire ca al ei, omul nu trebuie să se ostenească deloc pentru a-i pricepe tainele și a-i găsi puterile ascunse. Mărunțelul călugăr nu trebuie să se muncească pentru a face focul. El vine din fire, ca un miracol simplu, când părintele, cu amnarul, — „scoate din vinele mute și negre ale unei cremene reci un izvor de scânteii luminoase".

Tot cu atât de puțină osteneală, Hogaș înțelege firea și i se integrează. Cine cercetează folclorul nostru, rămâne surprins de vastitatea perspectivelor cosmice pe cari le conturează și în același timp de nemărginitul pământului de influențe, de privegheri și de corespondențe care se țin în ele între luminile lor haotice depărtate și micile gănganii ale pământului, între transcendent și gesturile de fiecă clipă ale naturii. Cosmosul tot e o imensă biserică, în care Dumnezeu priveghează și firea întreagă i se roagă. De aceea, nu e de mirare că marii și autenticii poeți ai noștri se caracterizează și se impun, chiar față de romanticii europeni, printr'un uluitor de larg cadru cosmic al simțirii lor. Să nu-l dăm decât pe Eminescu, ca exemplu cunoscut. Eminescu cel din „Mortua Est" și cel din nunta găzelor în „Călin"...

Hogaș are și el această putere largă de înțelegere a cosmosului. De aceea, sublimul e la el atât de organic, fără să aibă nimic din artificiozitatea delirului romantic.

El a simțit a avea cum „întreaga fire răsuflă greu" într'o amiază de vară, cum „timpul întoarce din fundul veșniciei cheia colosală și ruginită a făpturii", cum altădată „albastrul șters al văzduhului topit apăsa greu pe pământ". Percepe „răsuflarea vaporosă și nemăsurată a văzduhului" într'o dimineață calmă, „tăcerea sfântă de pretutindeni" care „se îndrepta ca un imn de imensă rugăciune a făpturii către ziditorul său" și „glasurile prelungi ale serilor de munte". El vede cum „umbrele se grămădeau în apusul încă în amurg și grăbite se aruncau în haosul altor lumi".

Găsești transpus în el cărturărește acel organism specific înțelegerii noastre creștine populare: „Inima lucrurilor încetase de a mai bate și o sincopă colosală ai fi zis că tăiase suflarea în pieptul uriaș al naturii". După cum în folclor toate puterile naturii sânt ființe a avea, în ochii lui Hogaș, — „în turbarea ei caniculară, arșița miezului înflăcărât al zilelor de Iulie mușca cu dinții săi de foc de pretutindeni și își ostoaia setea sa covârșitoare cu cele de pe urmă picături de viață, umede și vii, sorbite din vinele adânci

ale lucrurilor. Și de pretutindeni, toate într'un susur nedeslușit, sfârâiau a uscăciune. Codrii uriași, ca o mână de vreascuri netrebnice, se svârcoleau neputincioși și țipau de usturime înădușită, sub văpaia incendiului universal". Intensitatea stărilor de trăire a fenomenelor naturii îl duce astfel la o putere de viziune care răspunde tablourilor apocaliptice din unele cărți populare răspândite: „Și sub zvârcolirea fără de margini a frământării și sub urgia întregului sbucium al făpturii, zăgazarile cerului se rupseră, jgheburile adâncului se desfundară și, din înaltul întunecimilor, se prăpăstuiră asupra pământului, cu șuer de aer sfâșiat, potopul greu al apelor cerești" ... „Cine știe, dacă ceasul cel grozav al împlinirii vremurilor de apoi nu sunase acum și dacă nu era scris în cărțile oarbe ale ursitei ca să se aprindă și să ardă osia nemăsurată a lumilor, dela un capăt până la celălalt? Iar temeiturile firii să se prăbușească și să umple, cu pulberea lor mărunță, întunecimile goale și fără de sfârșit ale haosului negru, din care puterea cuvântului dumnezeesc le scoase spre ființă?"

1 Omul satului, percepând atât de puternic dimensiunile uriașe ale firii, — are tendința latentă de a-și înălța, cel puțin în imaginație, speța sa umană către măsurile lor. De aci, personagiile fabuloase ale mitului eroic ca și ale basmului. Amândouă privesc oamenii așa cum ar trebui ei să fie, pe măsura imensă a firii. Oameni proiectați ca umbre imense pe cer... Duhul lui Hogaș se vedește și el nutrit din substanța aceasta grandioasă. Drumurile lui pământești trec adesea pe marginea basmului. Astfel un desis întunecos de carpeni i se pare locul unde „trebuie să fi aruncat feciorul de împărat peria sfintei Vineri"; în Sihla se simte atât de departe de lume încât ar chema pajura din poveste ca să-l scoată la lumină, hrănind-o cu nouă poloboace de pâine; iar despre calul lui Ilie Marcu știe că e năzdrăvan „bea rachiul, mănâncă pastramă și știe geografia muntelui mai bine ca un autor de cărți didactice". Era firesc deci ca în cărțile lui să poposească mai des oameni crescuți, pe măsurile astea mitice, decât de cei stârpiți, din realitate. Ce sânt ai săi Huțan și Sgrîbincea, prin deschizătura picioarelor cărora se vedea larg priveliștea munților dimpotrivă, — decât semeni ai nesfârșitului Păsări — Lăți — Lungilă? Ion Rusu nu e voinic ca un Sfarmă-Piatră; baba din codru cu fiica ei gușată nu-s hâde ca Muma Pădurii cu fata ei; Honcu, ce dădea din pridvor porunci întregului sat împrăștiat de munte nu e Miul Cobiul ce răscolea codrii cu glasul său? Și dacă flăcăii lui Hogaș nu mai au prilejul ca Miul să ridice cu degetul cel mic arme pe cari mai

mulți oameni de rând la un loc nu le puteau clinti, în schimb îl egalează prin isprăvi gastronomice, mâncând munți de mămăligă, cărăbănind maluri întregi de brânză și popoare de sglăvoace.

Mai mult decât atâta, în această viziune mitică, spiritul lui se întâlnește cu geamănul duh al poporului și simte nevoia să creeze însuși începuturi de mit. În fața mirării oarecum agresive a ciobanului care, văzându-și câinele înșfăcat de ceafă cu dinții de Pisicuța lui Hogaș, afirmă că Chiperiu cel astfel ridiculizat pune lupu la pământ nu altă, — scriitorul nostru își trece fără să se gândească mult calul în lumea fabulosului: „A hi punând lupu bre, da' nu iapa mea; ia vezi tu iapa asta? Intr'o iarnă trei lupchi o rupt cu dinții și tustrei lupchii nu i-o putut face nici măcar o sgărietură”.

Și fiindcă flăcăul acceptă convins intrarea ei în legendă, până la urmă, după ce va trece și puhoiul Tazlăului mâniat de ploi, mărunta Pisicuță va deveni și pentru imaginația lui Hogaș „pajură de-a lui Popa Gheorghe, ce zboară pe deasupra, nu merge prin apă ca toții caii...”

Dela tot acest fabulos păgân în rădăcinile sale, — zestre mitică uriașă pe care însă întreg creștinismul a botezat-o, a încorporat-o dela începuturile lui, și mai ales creștinismul nostru a sfințit-o ușor fără să-i usuce cu nimic frăgezimea, — trecerea la mila și dragostea franciscană pentru infinitul de vietăți mărunte ale firii nu e deloc atât de grea pe cât ar pare.

Ca și în folclor, găsim în Hogaș un animism care nu e deloc păgânătate, ci acel respect al săteanului nostru față de orice fărâcă a lumii, în care vede nu o fărâcă de divinitate, ci un suflet pur și simplu.

Il pișcă astfel pe Hogaș găngăniilor cari vin tocmai din „țara neagră a furnicilor cu dinții de criță”; potecile îl năcăjesc cu „apucăturile lor de femeie vicleană”; dimineața îl induioșează „părâul tremurând parcă de frig pe pietrele-i reci” pe când la amiazi, pe căldură, îl ispitesc „spetele goale și fugătoare ale unei șăgalnice unde”. Urechea sa e mereu atentă la glasul celor mărunte. Percepe rugăciunea pe care o susură în iarbă „muzicanții înaripați și fără număr ai lui Dumnezeu”, ușorul țipăt pe care îl scot banii când se întâlnesc cu alții în tejgheaua cârciumarului, și îl amuză grozav în timp ce pe Pisicuță o enervează gălăgia nucilor guralive cari, nemulțumite de locul lor în desagi, — „tușeau în cor” și „țipau ascuțit”.

Din respectul acesta ce-l are față de sufletul care îl ghicește în cea mai mărunță boabă a firii, — izvorăște cea nuanță de so-

lemnitate, de seriozitate, cu care țăranul își trăește cele mai anodine momente ale vieții. Omul nu se simte numai înțelegând stările inferioare lui, dar se simte legat de ele prin pînjenis de magice corespondențe de suflet și destin, după cum se simte și el sub veghea și puterea înaltului, transcendentului. El își măsoară, își solemnizează gestul, fiindcă știe că el răspunde în magice ecouri și jos și sus. Cina țărănească, cu mulțumirea gravă ce o impregnează, față de Cel de Sus care a dăruit-o, respectul față de tot ce a fost jertfit ca să fie hrană, — vădit prin atâtea prescripții cari fac un păcat din împrăștierea și călcarea fărămiturilor, — capătă astfel un accent hieratic care o străvede, oricât ar fi ea de săracă.

Am dat un exemplu la îndemână, dar câte alte din gesturile cotidiene ale vieții rurale nu au același caracter de stranie solemnitate.

Hogaș și oamenii lui trăiesc cu aceiași veche seriozitate mărunțisurile zilnice. Iată pregătirea unei cine:

„Și hribii, așezați pe spete și cu pântecelile în sus, sfârâiau pe cărbuni; iar mărunțul meu călugăr îi presura pe piept cu sare și piper și punea în această îndeletnicire atâta măsură și chibzuială și, fără să-și dea seama, așa își țuguia buzele pe linia întinsă a celor două degete cu cari îi presura, încât ai fi zis că vrea să-i sărute pe toți, pe rând. Din când în când câte un hrib, mai puțin răbdător la usturimea focului, ridica dintr'un șold, pocnea și, așezându-se iarăși pe cărbuni, sfârâia înainte”.

Solemnitatea asta nu are nimic însă tragic în ea. Citatul acesta e revelator pentru tot stilul de viață din lumea lui Hogaș ca și din cea a folclorului. Toate elementele pregătirilor acestora sânt ale unei jertfe: hribii cari pătinesc ca niște ființe în usturimea focului și a sării. Dar nici un fior de milă, ci dimpotrivă, o dispoziție vădită de seninătate, de umor. Nu e păgânism, ci liniștea pe care o dă convingerea că așa-s rânduilele lui D-zeu, care a sortit ca hribii și atâtea alte plante ca și vietăți să fie hrană omului. Am mai amintit cum după o legendă, grâul și păpușoiul s'au dus să se plângă Celui de Sus de chinul din moară și din cuptor iar răspunsul a fost: „Bine fac, — creșteți, sporii!”... În concepția ortodoxă, așa cum a cristalizat ea la noi, omului îi e dat să trăiască sănătos legile firii. Chiar preotul trebuie să se însoare și să viețuiască omenește. Sfințenia, — și pentru Hogaș, — nu e o stare permanentă în om, ci harul rar al unei clipe: „In extasul scurt al unei rugăciuni ce izvora în șoapte neauzite și domoale, din buze umilite și păcătoase, întreg sufletul părintelui Ghermănuță, ca o flacăra

uşoară, se înălţa spre treptele tronului Celui prea înalt. Şi aureola sfinţilor mucenici înfăşură, ca într'un fel de strălucire, făptura lui întregă" . . . In Hogaş nu se frământă astfel, ca în scriitorii ruşi, conştiinţa ascetică a păcatului, fiindcă el trăeşte liniştit legile firii ca ale lui D-zeu. Şi dimpotrivă, nu înţelege chinul pentru a ajunge la clipa de sfinţenie, când Dumnezeu nu ți-o hărăzeşte nesilit, dela sine: „nu putui închegea în sufletul meu nici un soi de evlavioasă gândire sau măcar de profană admiraţiune pentru o viaţă jertfită fără nici o şintă lipsei, chinurilor şi suferinţelor trupeşti, cu toată râvna ce va fi avut sufletul ei pentru cele sfinte!”

Mulţi au văzut, în acest refuz al lui Hogaş de a adera la o concepţie ascetică a vieţii, păgânism. După cum au văzut şi în ortodoxia noastră, care n'a dat deloc sfinţi şi mistici de staturi înalte.

Ortodoxia noastră însă nu e năzuinţă. E înţelegere. Ea îl aşează pe om temeinic pe pământ, fiindcă e şi el al lui Dumnezeu. Cercul nu îl poate revendica decât după moarte, disputându-l lumii de desupt — infernului. Cumpănit între două veşnicii cu legile lor, omul trebuie ca, — amintindu-şi-le în orice clipă, să respecte pe pământ legile firii, sădite şi ele de divinitate. O singură punte are de aici către veşnicie: milostenia. Sfinţenia, — nu e pentru toţi, e pentru cei aleşi doar, ca o stare; iar pentru noi, oamenii, — un har arare.

De aceea şi Hogaş, — care nu scapă din ochii săi ironici, la fel cu ai ţăranilor pe cari îi admira, gestul de iobag al părintelui la plecare, când îl vede, „închinându-se până la pământ şi ridicând mecaniceşte dreapta spre comănac, ca şi cum ar fi voit să-şi iee căciula din cap”, care urmăreşte cu ochi ghiduşi pe mărunţelul schivnic cum se îmbată, cu „dumnezeescul” lui rachiu călugăresc, — nu găseşte nici o contradicere în el însuşi atunci când se simte mic de tot şi umilit în faţa transfigurării pe care o aduce părintelui Ghermănuţă clipa de extaz a unei rugăciuni de seară. Iar când întâlneşte un om care e în adevăr sfânt, — care nu trebuie să se înfrângă, să se chinue pentru aceasta, fiindcă starea aceasta de har îi e firească, — astfel cum e părintele Iovinadie, cuvintele lui Hogaş îi cuprind cu atâta pietate sufletul, fraza lui de obicei atât de robustă şi dreaptă ingenuchiază cu atâta smerenie înaintea chipului său, încât întreg portretul acesta îţi aminteşte zugrăvelile în lumină ireală ale unui Beato Angelico. Părintele Iovinadie nu mămâncă, fiindcă trupul său nu cere hrană, — decât la sărbători cari prescriu aceasta în ritualul lor, ca Probajinile, deslegarea de peşte. Dar chilioara lui e alb şi mereu zugrăvită şi se pierde într'o grădină

muncită și încărcată de legume și de roadă pentru alții .. Părintele nu fuge în pustie, — stă în mijlocul lumii lui Dumnezeu fără teamă, fiindcă mai nimic din belșugul ei de viață care-i bucură ochii nu mai cere trupul sfințit de o miraculoasă predestinare.

E în acest portret, toată spiritualitatea ce urcă din plin din sevele gliei, toată concepția de viață, robustă și înaltă în acelaș timp a lui Calistrat Hogaș și a neamului său totodată. Literatura lui de aceea e atât de puternică, atât de vie, cu tot materialul ei cărturresc de expresie, fiindcă nu-și desminte izvoarele etnice adânci.

Dacă le-am căutat pe ele în ascunzișuri, în acest studiu, nu înseamnă, după cum am ținut să accentuez dela început, că nu voim să vedem cărturarul și artistul consumat din Hogaș. Tehnica artistică, învățată mai ales la buna școală a marilor antici, e atât de evidentă la el. — uneori cam supărător de evidentă chiar, — încât ar fi o naivitate să o tăgăduiești. Hogaș nu e nici un primitiv, nici un modern. E un om de imens talent care a spus în cuvinte orășenești ceea ce visa și înțelegea sufletul său cu puternice izvoare de cultură folclorică.

BCU Cluj / Centrul Universitar de Literatură Cluj
Ovidiu Papadimitrie

TOAMNĂ

de C. MIU-LERCA

Veselă de-atât belșug,
toamna se 'nspină 'ntr'un rug,
aretu-l stropi cu sânge
și 'ncepu în plopi a plânge.

Și-așa supărată foc,
mi-a aprins grădina toată,
ca pe un bujor de fată
junii când o 'ncing la joc.

Poposi apoi duioasă,
rod pe-al coacerii vătrai,
păpușa noului mălai,
s'o culce 'n leagăn de mătasă.

Sub un nuc bătrân și chel,
c'un paianjene, cercel,
ține soarele 'ntr'un fir.
Și cu boabe de bobir,

duce turmele la stână —
doină, cu ciobani de mână,
must în struguri, pară 'n loze
ochiu îndurerat în roze.

Mi-aruncă dintr'un măgrin,
dar, un pumn de galbeni, plin —
bun rămas, o sărutare
'n cea din urmă floarea-soare.

Și-a plecat, așa, din sat,
doar din cuiburi mi-a luat
toate rândunelele —
și-și culese stelele,

cu cocorii 'n stol, săgeată.
Corbii vin în urmă-i ceată —
și-o petrec, sicriu, spre zări.
Ploaia plânge 'n vânători...

.....

Grei de lună, prin poiene,
cerbii 'n coarne când se 'ncintă, —
umbre de haiduci cu flintă,
codrii-și scutură 'n troiene

'ntreaga frunzelor comoară.
Toamna 'ncet, încet, coboară,
goală 'n râpele adânci...
Moare soarele pe stânci...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Crutuș

CÂNTEC PENTRU SOMN FRUMOS

de PETRE A. PETRE

*Dormi somn frumos, frumoasa mea,
Surâsu-ți să se 'ngâne cu o stea
Când îngereasca ta privire
O soarbe visul sub pleoape din potire.*

*Și adu-ți brațul în unghi drept
Sub capul prins în joc trandafiriu.
Eu rugă 'nalț cu mâinile la piept:
Pentru visarea ta umbrar să fiu*

*In toate nopțile ce se desfoaie, grele,
Când te adun în versurile mele
Și-arunc cu stelele iubirea puncte
Să îți culeg în cântece mărunte
Frumusețea grăunte cu grăunte.*

Petre A. Petre

EMIL INDRĂGOSTIT

de EUGEN IONESCU

Adoua zi, Duminecă, m'am dus la Diana. Era o zi timidă, fragedă, de început de primăvară. Când am trecut dincolo de străzile sgomotoase ale oraşului, am ajuns în cartierul ei, printre case standard, mici, ca nişte jucării; era un slab început de verde, o lumină fragilă; în aer, o tristeţe amestecată cu o ciudată iradiere de bucurie, de dor. Culorile palide dădeau lucrurilor atâta delicateţe, atâta transparenţă, încât îmi părea că sunt pe un pământ ireal.

Amărăciunea mea neagră era mângăiată de lumina de vis, palidă a acelei zile. Nu uitasem întâmplarea din ajun, şi ruşinea şi durerea ei, încă mă urmăreau, îmi rupeau sufletul ca nişte ghiare.

Am deschis portiţa, la numărul opt, şi am intrat într'o curte, unde iarba începea să crească, în dezordine. Înainte de a fi bătut la uşe, Diana veni să-mi deschidă, râzând. Figura ei avea culorile suave ale zilei. Părul ei, puţin dezordonat, se împrăştia în lumină. M'a condus într'o cameră pe care n'am s'o pot uita toată viaţa. Lângă fereastra, — care da înspre poarta curţii ca de ţară şi înspre strada cu pomi aliniaţi, aşezaţi cu mâna ca jucăriile, — era o masă lungă, pe jumătate biou, încărcată cu cărţi, vopsele, plicuri, scrisori, tocure, fotografii, un pahar cu flori. Mai erau două divanuri cu covoare româneşti la pereţii opuşi, şi pe al treilea perete, lângă uşe, o oglindă lungueată.

Acasă, Diana era chiar mai frumoasă decât pe stradă, printre oameni. Era şi mai apropiată, mai bună. Avea un suris primitor, deschis. Gura îi era puţin cam mare dar râdea cu poftă şi îşi arăta dinţii albi. Îşi vopsise buzele în grabă şi roşul de buze îi mânjise colţul gurii. Toate astea construiau o nouă, surprinzătoare Diană, dezarmată.

Timpul trecu repede, deşi nu făceam nimic deosebit. Mi-a arătat un album cu fotografii; mi-a dat să miros flori; mi-a vopsit

buzele; mi-a adus cafea, vin și biscuiți. Nu vorbeam despre nimic, deși conversația îmi părea foarte vie.

Din când în când, ca un junghiu, amintirea întâmplării din ajun, înnoura seninul. Dar vocea Dianei, lângă mine, povestind despre sora ei, Nutzi, despre o plimbare cu o prietenă, alina totul, ca un balsam miraculos.

A adus un patefon și am ascultat un menuet grațios, primăvăratic. Diana sta lângă mine. Își apropiase genunchiul de al meu, — și genunchiul și muzica mă înfiorau ușor, ca o vagă adiere de căldură, de lumină, de fericire. Diana începu să fredoneze, mișcând ușor capul și părul. Avea obraji îmbujorați. Mi-o închipuam dansând, marchiză în secolul al optusprezecelea, printre dantele și broderii. Era aproape de mine. Dacă ar fi vrut, ar fi fost lesne s'o sărut. Iată, era aici, îi simțiam răsuflarea, câteva fire de păr îmi atingeau obrazul. Dar faptul că nu se putea s'o sărut, nu mă îndurerea ci îmi dădea o ciudată senzație — de plăcere exaltată.

Diana deschise fereastra, răsturnând, mai întâiu, paharul cu flori. Un aer rece a intrat în odaie, și un miros slab de iarbă, de verde. Ochiul mi s'au umplut de lacrimi și sufletul de o neașteptată speranță, debilă ca începutul acela de primăvară, amestec de bucurie și chin.

Seara venea, liniștită, mângâind casele, acoperindu-le cu un văl albastru.

M'am hotărit să plec. Mi-a dat mâna băește, n'a vrut să i-o sărut. Râdea, strângându-mi mâna, tare. M'a condus până la poartă, punându-și brațul pe umărul meu, cu un aer natural care mă înfiora. Mi-a strâns mâna înc'odată. Li eram recunoscător că era atât de draguță și de prietenoasă cu mine.

— „Noi putem să fim doi prieteni foarte buni!” îmi zise Diana.

— „O, da, Diana” îmi striga inima, nădăduind cu desnădejde. „Da, da” striga inima, atât de însetată de dragoste, că dacă nu era Diana, desigur, ziua ceea ar fi fost ultima mea zi, aș fi murit ca o plantă fără apă.

Dela poartă mai făcu semn cu mâna, urmărindu-mă cu privirea, ca o îndrăgostită.

Am mers pe străzi lăturalnice, mai mult fugind. Am trecut peste câteva terenuri goale; am ajuns la arcul de triumf. Am mers mult timp pe jos. Îmi adusei aminte de Sergiu și de necazurile din ajun. Dar întâmplarea care mă chinuise, îmi părea ridiculă, acum,

nu mă mai durea. Ziua aceasta mi-o ștersese din suflet, mă vindecase. Ce importanță mai putea avea tot ce se întâmplase în ajun, față de lumina nouă, nesperate a zilei de astăzi...

...Deatunci, viața mea nu mai depinse decât de Diana. Am început s'o văd des. Mă primea cu aceeași prietenie, par'că din ce în ce mai afectuoasă. Mă mulțumeam cu prezența ei, cu această tensiune ce nu mă putea duce la nimic, cu această dragoste ce trebuie refulată, și care se hrănea cu un suris, un deget, un geunchiu abia atins, o mână trecută pe frunte. Nu mă gândeam că, vreodată, aș putea să-mi mărturisesc dragostea. Eram decis să înmormântez în mine acest secret.

Nu trăiam decât pentru zilele fierbinte așteptate, în care trebuiam s'o văd. Aveam ceva de făcut în viață. S'o văd pe Diana, să aștept. Imi mergea mai bine, peatunci, și am putut să-mi cum-păr haine nouă și câteva cămăși.

Pentru că vizitele mele începuseră să devină prea regulate, m'a prezentat familiei. Diana avea două surori. Nutzi și Marta, care-i semănau. Mama ei, Doamna Florica Dumitrescu era foarte nedumerită: nu eram nici pețitor, nici amarez declarat, și veneam ca un simplu prieten „desinteresat”. Pentru ca frecvența mea să fie mai ușor justificată, Diana m'a recomandat drept coleg al ei de facultate, (deși după mai multe căderi mă hotărisem definitiv să nu mai dau bacalaureatul,) înălțându-mă astfel în rang. Doamna Florica Dumitrescu s'a uitat lung, întâia oară, la mine, dând impresia limpede că nu eram pe placul ei. Era o cucoană de cincizeci de ani care spunea că are doar treizeci și nouă („Te miri că am fete așa mari! M'am măritat la paisprezece ani”) și care nu putea suferi băeții urîți. Am câștigat-o totuși, aducându-i câteva cadouri și cutii cu bomboane și spunându-i anecdote decoltate.

Când începeam să-i redevin antipatic, invitam toată familia, în vreo seară, la un restaurant din mahala, — și Doamna Florica Dumitrescu, îmi reînnoia, pentru o vreme, stima ei.

Această îmi dădea și dreptul de-a o lua în oraș pe Diana care mărturisea că simte, pentru mine, o prietenie crescândă. Odată, la masa unui restaurant, la desert, încălzită de paharele de vin, mi-a și spus că se simte foarte bine cu mine, că noi doi am devenit doi prieteni atât de buni cum n'ar fi crezut niciodată că vom putea deveni. Se putea înțelege cu mine cum se înțelege cu o fată, cu cea mai bună prietenă a ei.

Mărturisirile acestea le primeam cu o plăcere întristată; și

mă întristau cu atât mai mult cu cât eram nevoit să fac o figură veselă și senină.

De multe ori stăteam acasă, citind ascultând plăci de patefon, vorbind nimicuri sau privind pe fereastră. Vremea se încălzise și ieșeam în curtea în care bălăriile crescuseră, înalte. Ne plimbam ținându-ne de braț, vorbind tare, glumind, în curte sau pe străzile din jurul casei, liniștite și provinciale. Era un simulacru de idilă, o aparență de fericire care, uneori, când mă lăsam înșelat, mă consola, dar, alteori, mă crispa. Vizitele mele deveniră zilnice. Familia se obișnuise cu mine și mă accepta, ironică, jumătate binevoitoare, jumătate indiferentă. Timiditatea mea dispăruse, acolo. Și adeseori, seara, distram toată familia, făcând spirite sau tumbe, spunând anecdote sau declamând poeziile mele sentimentale și plângărețe.

Nutzi avea un logodnic; Marta, un amant. Câteodată, Dumineca, veneau amândoi cu prietenii lor. Diana, Nutzi și Marta invitau domnișoare vecine, se aducea vin, eu prăjituri și se petrecea. Serile acelea de „petrecere” erau pentru mine seri de chin. Eram cel mai puțin arătos dintre toți tinerii adunați, cel mai slab și cel mai scund. (Doamna Florica Dumitrescu spunea că-i plac bărbații înalți. Fetele ei mărturiseau că-i împărtășesc gustul.) Stângăcia și sfiiciunea mea contrastau cu libertatea mișcărilor lor, cu siguranța și îndrăsneala lor. Dansau cu figuri, cu genunchiul între genunchii dansatoarelor și se întorceau, abili, pe un vârf și un călcâiu. Apoi, beau pahar după pahar, ridicau fetele în aer pe un singur braț, făceau spirite cu un curaj ce le ridica valoarea, sărutau fetele care chihoteau, ocupau mult spațiu și stăteau cu spatele la mine, niște spete late și mari ce mi — acoperau totul. Erau pricepuți în jocuri de societate: puțul („Am căzut în puț” striga o domnișoară. „La ce adâncime?” întreba cavalerul. „La douăzeci de metri!” răspundea domnișoara. „Cine vrei să te scoată...” întreba cavalerul. „Ionel” răspundea domnișoara. Și Ionel se repezea și o pupa de douăzeci de ori, ca s'o scoată din puț) Cafeaua cu lapte, („Câte bucăți de zahăr vrei?” întreba cavalerul. „Șaptesprezece” spunea domnișoara. Și cavalerul o săruta pe gură, șgomotos, de șaptesprezece ori), oglinda sau scaunul electric care întrunea cele mai multe preferințe. Pe două scaune, cu rezemătoarele lipite una de alta, domnișoara și cavalerul se așezau spate în spate. Se număra: una, două... trei! La „trei” cavalerul și domnișoara trebuiau să întoarcă capul. Dacă îl întorceau în aceeași parte, trebuiau să se sărute. Dacă nu întorceau capul în aceeași

parte, cavalerul trișa și săruta totuși domnișoara, care se prefăcea că se sbate. Totul, natural, era însoțit de glumele adunării surescitate. Jocurile astea îmi făceau rău. Stăteam deoparte, dar, la un moment dat, îmi dădeam seama, eu sau cineva din adunare, că trebuie să iau parte la petrecere. Atunci, întrebam și eu pe o domnișoară, căși metri adâncime are puțul în care a căzut sau câte bucăți de zahăr dorește la cafea. Cu sila cu care întrebasem îmi răspundea și domnișoara: „un metru, o bucată”. Iar la „scaunul electric”, nu știu cum se făcea, întorceam întotdeauna capul în partea cealaltă. Iar cu mine, regula jocului era, prin excepție, respectată.

Nici vecinele, nici Doamna Dumitrescu, nici Marta, nici Nutzi care, totuși, avea oarecare simpatie pentru mine, nici chiar Diana nu-mi mai dădeau vreo atenție. Mă simțeam cu atât mai strânșit cu cât păream tuturor un ins cam suspect. Nu eram amantul sau logodnicul niciuneia din fete; nu eram introdus de niciun invitat. Eram „colegul” și „prietenul” Dianei, dar ciudățenia acestei prietenii (Diana găsea prilejul să spună, repede, că între ea și mine „nu este nimic”) provoca nedumeriri și sentimente care nu mă onorau. Vedeam bine că prezența mea o incomoda pe Diana, îi deservea; iar Doamna Florica Dumitrescu mă privea cu niște ochi de ucigașe.

Tinerii înalți, mă priveau, disprețuitori, cu coada ochiului. Dansam totuși, dar mai mult cu Doamna Florica Dumitrescu care ar fi vrut să danseze cu unul din ei, deși avea și un mic defect la picior ce-o înfuria pe mine.

Amantul Martei, Ionel, era cel mai strălucitor dintre toți. Era cel mai înalt, cel mai lat. Toată lumea roia în jurul lui. Avea inițiativa tuturor jocurilor. După modelul lui, ceilalți tineri crai erau gătiți, pudrați, pieptănați liniși; aveau dungă impecabilă la pantaloni, (mă iutam la ai mei, veșnic boțiți) guler tare care-i cam strângea și le dădea ticuri curioase: își întindeau gâtul și bărbia puțin în sus și, cu un deget băgat între piele și guler, îl trăgeau lăsând să se vadă o linie roșie pe gât. Când se așezau, tinerii fanți își ridicau ușor pantalonii ca dunga să nu sufere și, — ca să nu-și mototolească haina, — îi descheiau nasturele, deschizând sacoul, în lături. Pe cămășile de zefir, apăreau atunci, în toată frumusețea lor, cravatele cu dungă și boabe și, la vârful cravate-lor, cataramele dela centură.

În toată petrecerea aceasta, Diana părea totuși tristă, o tristețe pe care nu mi-o puteam lămuri și care mă turbura, mă

improvăra mai mult decât propria mea însingurare. Această stare de deprimare i-o surprindeam de mai multe ori, — și când era numai cu mine. Odată, stând pe divan, alături de mine, a început să plângă. Sfâșiat că nu o puteam mângâia, că nu-i eram de niciun folos, am rugat-o să-mi spună ce are. N'a vrut să-mi răspundă decât că muzica o pune în starea aceasta. Apoi, faptul că poveștile de iubire o enervau, m'a făcut să cred că tănuia o mare decepție sentimentală. Nu știu dacă amintirile o făceau să sufere mai mult decât mă chinuia pe mine gelozia retrospectivă. Sentimentul că orice aș fi făcut era inutil, că nu se putea îndrăgosti de mine și să-l uite, că era legată de el, că, nevăzut, el era în ea, o stăpânea, — îmi sfâșia inima, mă încovoia de tristețe. Oricât de dureroasă era certitudinea că dragostea niciodată nu-mi va fi întoarsă, — totuși chinul zilnic de a o vedea, de a o avea aproape, de a-i sorbi prezența, era singura mea viață.

Dar lucrurile au trebuit să se schimbe. Două zile, pe rând, nu am găsit-o acasă. Prima zi, prăjiturile pe care i le adusesem Dianei, le-am mâncat cu Madame Florica. A doua zi, Nutzi mi-a ținut de urit câteva ceasuri („Unde e Diana?” — „La o colegă. Învață pentru examene. Mai stai, poate vine dacă i-ai lăsat vorbă ieri!”) și apoi, inserându-se, Nutzi m'a luat cu ea, s'o conduc până la logodnicul ei. A treia zi, Duminecă, am venit din nou, cu un buchet de flori, în mână. Am deschis poarta care s'a mișcat cu un scârțâit lung și ascuțit. Imi părea că lucrurile luaseră un aer misterios și ironic, care mă intimidă. Am bătut în ușe. Am auzit pași, câteva șoapte infundate și... tăcere. Aștept, bat din nou. Niciun răspuns. Cu florile în mână cu nasul lung, eram de un întristător ridicul. Gândul că va trebui să mă întorc fără s'o pot vedea pe Diana, mă durea însă mai mult decât orice ridicul, decât orice bună cuvînță. Nu mă puteam hotărî să plec de lângă ușe. Drumul nesfârșit pân'acasă, dumineca mai lungă încă și goală, îmi stăteau, amenințătoare, dinainte. O jumătate de ceas am mai stat, în fața ușii, simțind cum roșesc de rușine și totuși rămânând, și ciocănind în ușe, la răstimpuri egale. Mi se părea că se tot aud pași. un mers în vârful picioarelor, șoapte. Și nu plecam, eram pironit. La un moment dat, fără să mai fi auzit pașii vii, sălțați, bine cunoscuți, ai Dianei, ușa se deschise brusc de cineva care, par'că, stătuse și așteptase, ascultând, de mai multă vreme, în dosul ușii. Era Diana, îmbrăcată cu o nouă rochie, pieptănată cu o pieptănătură nouă care-i dădea un aer strein, dușmănos. Părea, de altfel, supărată. La spatele ei, mai în fundul culoarului, Madame Florica

Dumitrescu, mai morocănoasă ca oricând. Amândouă erau foarte jenate, o jenă pe care nu am înregistrat-o pe loc și de care mi-am dat bine seama mai târziu, când mi-am reconstituit această scenă, ce mă va obseda, deatunci încolo.

Bucuria că nu mai trebuia să facă drumul îndărăt; că în sfârșit, o vedeam pe Diana după trei zile de un dor ce mă măcinase, m'a făcut să trec peste faptul că Diana îmi primea florile cu o figură severă și acră, care încerca să suradă fără să poată. Doamna Dumitrescu îmi întoarse spatele, fără alt protocol, și se duse la bucătărie. Diana îmi ținea buchetul de flori ca pe o mătură, vădit incomodată. Am avut lipsa de tact să spun, în timp ce mă desbrăcam: „Era să plec. Credeam că nu sunteți acasă. Noroc că am avut răbdare!” — „Dormeam!” răspunse, prin ușa deschisă a bucătăriei, cu o voce aspră, Doamna Florica Dumitrescu.

Am străbătut antreul și am intrat în camera a cărei atmosferă îmi devenise atât de familiară, care devenise atmosfera însăși a sufletului meu, a vieții mele. Dar, de data aceasta, odaia avea un aer neobișnuit, care o schimba. M'am uitat peste tot, să văd ce are nou. Dela pereți, divane și oglindă, ochii mi s'au oprit asupra biroului dela fereastră. În locul creioanelor, cărților, caetelor, sugativelor, paharului care îl acopereau, un vas singur, cu trandafiri și garoafe. Alături, o fotografie mare, înrămată.

— „Cine este?”, o întrebai pe Diana, cu vocea sugrumată, dându-mi seama că nu trebuie să par turburat, că figura mea trebuie să fie calmă și surâzătoare.

— „Gică”, răspunse Diana, care mă urmărise și care mă privea, atent. „Gică Dumitrescu, un nepot de văr al mamei. Tot el mi-a adus trandafirii!” continuă ea, vorbind repede (și prea tare, mi se părea) și cu un accent de inumană precizie. Ca în vis, am făcut câțiva pași și am privit fotografia: un tânăr, cu nasul subțire, favoriți, cărare la mijloc, surâzând ca să-și arate dinții, dealtfel frumoși. Avea guler tare și un ac imens pe nodul dela cravată.

— „E înalt”, îmi dădu Diana lămuriri complementare, cu acelaș glas rece, străin, care îmi îngheța inima. „Nu-l mai văzusem de mult. Mama l'a rugat să vină să ne vadă mai des. Și astăzi trebuie să vină, să ne ia în oraș”. Diana stătea tot cu florile mele în mână și le agita. Căuta, prin cameră, un loc în care să le pună. O jenau așa de tare că-mi venea să i le cer îndărăt, să-i spun să le arunce pe fereastră. S'a dus în antreu. Am auzit o ceartă, pe șoptite. Diana s'a întors cu figura și mai acră, și fără flori. „Trebuie să plecăm. Ai să mă ierți!” — „Cum nu, cum nu!” abia avusei timpul să îngân,

căci ușa se deschise și capul Doamnei Florica Dumitrescu apărură pentru o clipă. — „Grăbește-te Diana, haide odată, e târziu!” după care, inevitabil, ușa se trânti cu un zgomet înspăimântător.

— „Am să plec, Diana” zisei, hotărându-mă în sfârșit obligat să mă hotărâsc, dat afară, fără nicio tresărire a orgoliului, ci numai cu disperarea că o pierdeam, pentru totdeauna, pe Diana. „Te-am pierdut Diana”, zisei, ca pentru mine, fără să-mi dau seama că vorbesc tare. — „Nu m’ai avut niciodată, și nu mă pierzi” răspunse ea, prompt, nemilos. Vorbele ei îmi căzură ca niște pumni, pe umeri. Făcui un gest vag, încercai să mă îndrept spre ușe. În oglindă, vedeam un om gârbov, bătrân, care nu putea să se miște. Dianei îi fu milă: „Mai stai nițel!” — „Trebuie să refuz” gândii eu „să plec. Trebuie să fiu demn, atât cât se mai poate; să păstrez ultima picătură de demnitate umană ce mi-a rămas. — „Bine, dar ești grăbită, nu vreau să te rețin”, zisei, dându-mi seama, uimit, că buzele spun altceva decât ceea ce gândeam, decât ceea ce vroiam, cașicând ar asculta porunca unui alt eu, necunoscut de mine, — și așezându-mă, instinctiv, ca un condamnat la moarte căruia i s’a amânat execuția cu câteva minute. (Câteva minute! e un timp lung, lung lung, în care minunea se mai poate săvârși, poate să vină, de cine știe unde. Sunt câteva minute încă, o viață, în care totul nu este încă pierdut, în care se mai poate spera, în care poți recâștiga.)

„— Nu-i nimic. Încă puțin, mai pot să stau. Nu pleca numai decît, odihnește-te.”

„— Tânărul care ți-a adus florile te iubește, nu-i așa?” o întrebai. „— Nu-u . . .” răspunse ea, cu glas moale, și trântindu-se pe divan. Vai, ce frumoasă era! O contemplam. Nu mai era încrunțată. Pentru că mă ridicasem și, din paralizat, începusem să merg de colo-colo, agitat, ea mă privea, amuzată, surâzând ușor. Avea obrajii îmbujorați, gura vag întredeschisă. Niciodată nu fusese atât de frumoasă, translucidă, parcă. „— Ba da, Diana, el te iubește, de ce nu vrei să-mi spui? Dacă suntem prieteni, nu trebuie să-mi ascunzi nimic. Și, mai întâi, asta nici nu e un lucru de ascuns”.

— „Mă iubește, cred, dar nu e încă sigur”.

— „Nu e sigur că te iubește?”

— „Ba da, dar nu sunt sigură că eu îl iubesc. Că am să pot să-l iubesc. Nu sunt sigură încă dacă am să primesc să mă mărit cu el”.

— „Va să zică . . . te-a cerut în căsătorie?”

— „Da!”

Am primit lucrul acesta cu o liniște adâncă și grea. O liniște

copleșitoare, de moarte. O disperare care îngheață și devine resemnată. Și, deodată, se petrecu în mine un lucru foarte ciudat. Liniștea lăuntrică deveni, par'că, muzicală. O perdea se ridicase brusc. Și tot ce a urmat, era și trăit, și văzut, exterior, de mine. Eram, par'că, în două părți. În toiul sbaterii mele cumplite, a țipetelor gătuite, celălalt eu privea totul, plin de uimire, de nedumere. „Ce înseamnă iubire, să iubești pe cineva, să suferi, să suferi, să suferi...” și nu înțelegeam nimic. „Lege, asta-i o lege biologică, umană. Așa mi se întâmplă, pentrucă asta e o lege”. Dar toate reflexiile astea, rămâneau înapoi; era un miez al lucrurilor, lunecos pe care nu-l puteam prinde, care îmi scăpa printre degete. Mă vedeam, pe mine însu-mi, dinafară, cum mă lupt sub stăpânirea legii și nu înțelegeam de ce mă chinuiam. Lucrul mi se părea absurd, imposibil. Și totuși, celălalt eu se sbătea, căci aceste reflexii nu îl ajungeau, nu-l influențau. Erau două euri atât de separate! Era ca un spirit care își privește corpul. Ca un om văzându-se, pe un ecran, jucând un rol trecut. Gândirea mergea, despărțită de trăire, pe un plan paralel. Toată scena următoare a fost luminată, pe dedesupt, de o lumină a unei părți de mine care se separase de mine, și care mă privea.

Mi-am adus aminte că, cu vreo câteva săptămâni în urmă, într'o seară, Diana mă luase la plimbare, în mahalaua ei. La un colț s'a oprit și mi-a spus să merg singur la celălalt colț de stradă, unde se vedea un restaurant sub o casă nouă, cu două etaje, — și să citesc firma. I-am făcut acest serviciu. M'am întors și i-am spus: „Tase Dumitrescu, la doi trubaduri”. „Dar de ce te interesează?” „Am vrut să controlez dacă cineva a dat indicații adevărate, cui-va”. Nu căutasem să limpezesc enigma acestui curios răspuns. De altfel, uite, acum mă lămurea pe deplin, însăși Diana: „E drept, Gică este bogat. Tatăl lui este proprietarul unei case cu două etaje și ține și un restaurant, cel mai mare din cartier. E student la Academia Comercială. Tatăl lui, îmi spunea Gică, vrea să-l trimită să se specializeze în străinătate. Dar vrea să-l trimită însurat. Ei, dar, deși propunerile sunt interesante, eu am să mă mai gândesc”.

— „Diana-a!” striga, de dincolo, disperată, doamna Florica Dumitrescu.

Dar tocmai atunci, eu luai o hotărîre eroică: „Diana, n'am să mai vin niciodată la tine. Dacă te logodești, n'am să te mai văd niciodată!” Lacrimile îmi țâșniră, glasul începu să-mi tremure, deși îmi propuneam, în sinea mea, să fiu tare. „Dece?” întrebă Diana, cu voce dulce. „Pentrucă te iubesc”, spusei, repezindu-mă, ameste-

când cuvintele. Diana nu înțelese sau nu voia să înțeleagă. „Pentru că te iubesc, Diana. Nu vezi?” Surâdeam, jenat. Mă apucă un frig nervos:

„Nu ți-ai dat seama pân'acum că te iubesc? Că prezența ta este singura mea bucurie?” Fraza asta îmi păru luată dintr'o carte. Mi-era necaz. Nici când sufeream, nu puteam fi deștept!

— „Nu știam” răspunse Diana. „Nici nu mi-aș fi închipuit. Credeam că suntem doar prieteni, camarazi, frate și soră, cum ai spus-o și tu, deatâtea ori. De unde ai mai scos acum (încercând să repare, cu un suris, ireparabilul) atâta dragoste nebună?” — „Nu glumi, Diana. Crede-mă, crede-mă. „Nu mă vezi?” („în ce hal sunt?” urmași în gând). Diana nu se mai putea preface că nu mă crede. — „Ți-e frig, Emil. Uite, pune șalul de colo pe tine”. Clănțăneam din dinți, într'adevăr. „Dece mi-o fi așa frig!” zisei, încercând, inutil, să scutur frigul, emoția, tremuratul vocii, printr'o îndreptare a umerilor. („Ce impresie proastă trebuie să-i fac Dianei”, gândeam. „M'a urmărit, desigur, tot timpul când mă plimbam de colo-colo, prin cameră, cocoșat, slăbănog). Doamna Florica Dumitrescu deschise ușa: „Emil, te rog s'o lași pe Diana să plece cu mine. Diana, haide, o să ne aștepte Gică!” „Un minut, un minut, Madame Dumitrescu”. (Avea în cap o pălărie groaznică). „Nu cer prea mult, cred. De altfel, este ultimul lucru pe care vi-l cer, ultimul!”

Accentul meu o mulțumi, desigur, pe Doamna Florica Dumitrescu. Inchise ușa și ne lăsă.

— „Diana, acum s'a terminat”. (Vorbeam rar, răspicat, nădăjduind că e o glumă, că lucrurile nu s'au sfârșit, că era o exagerare în toate astea). „Înțeleg prea bine că totul s'a terminat. Iartă-mă că-ți spun, ca la teatru, că n'am să te uit niciodată.” (Era, într'adevăr, prea melodramatic. Dar dacă simțeam asta, dacă simțeam pe Diana înrădăcinată în ființa mea, rădăcini care absorbeau tot sângele vieții mele, nu se putea să nu-i spun. Și totuși, aveam impresia că eu descopeream frazele, cuvintele acelea, vii, dureroase). „Destinul meu e să fiu nefericit. Mi-e scris pe față, nu vezi?” și-mi mângâiai obrazul, cu tristețe. („Dragule, dragule, îmi spuneam, „cineva, un cm, un câine, te va iubi vreodată și pe tine? Când nu te iubește niciun om, nu te iubește nici Dumnezeu. Știu, pe mine nu mă iubește Dumnezeu!”)

— „Emil”, rosti Diana. „Eu nu iubesc pe nimeni. Nu pot iubi pe nimeni. Și asta e rău. E mai rău, chiar. Sunt tot așa de singură ca și tine”.

— „Asta nu mă consolează. Ai să te măriți cu el. O să ai copii dela el”.

Gândul ăsta era îngrozitor. Mi-i închipuiam culcați, în acelaș pat. Intre ei, o familiaritate a cărnii, o identificare prin carnal. Vedeam pulpele ei, șoldurile mișcându-se, sub el. Umerii bărbatului, acoperind-o; ea oftând, tremurând, beată, în spasm. Imaginea era de nesuportat; innebuneam. Imi venea să urlu. Mă uitam apoi la ea. Era așa de frumoasă, puțin încruntată, (căci ultima frază o jignise, se simțea desvelită) așa de pură, încât lucrul îmi părea cu neputință. „Nu, nu, nu se va apropia de ea!” îmi ziceam. Și, în aceeași clipă, îmi venea să râd de mine însu-mi. Vedeam clar, obsedant, cu amănunte de o precizie halucinantă, pulpele, mișcându-se, spasmodic; o vedeam apoi pe ea, goală și obosită după dragoste și, împreună cu durerea atroce ce resimțeam, o milă pentru Diana, ciudată și copleșitoare milă, ca pentru ceva pur care a fost murdărit, ca pentru o decădere, o cădere. Dragostea cărnii este un păcat. Simțeam asta, ascuțit, sfâșietor. Este o robire, o fermecare a pământului, a Diavolului. Ea face parte din lumea apelor grase, a lavei, a infernului. Orice bărbat, care ar acoperi-o, îmi părea făptură drăcească, păroasă ca necuratul. Totul îmi părea urit, aspiritual, imund în lumea asta a mocirlei, — și totuși atrăgător, vâscos și voluptos totuși, o voluptate tristă, grea, care te doboară și rânjește.

— „Diana, decât să te măriți, cu el, mai bine să mori”. (Această gelozie a cărnii era mult mai dureroasă; mai chinuitoare de o mie de ori decât gelozia sentimentală). „Te-aș plânge, mi-aș mușca pumnii, aș innebuni, dar nu te-aș pierde. Ai fi a mea, în moarte. Numai eu ți-aș păstra amintirea vie, cu adevărat vie, actuală. Ai mai trăi doar în sufletul meu, și n'aș vorbi nimănui despre tine, ca să-ți păstrez chipul numai pentru mine. Aș trăi cu tine încrustată în gând, în nervi, ți-aș duce chipul în groapă, cu mine. Mai bine să nu te aibe nimeni, decât să te aibe altul!”

Lucrurile astea pe care le simțeam reale, pline, substanțiale, — deodată păreau, celuilalt eu, golite de sens și de substanță. Totul se făcea alb, nenuanțat; cuvintele, arbitrare. „Ce rost au toate astea? Ce rost are legea asta? Știam că sunt o marionetă. Dar dacă se trăgeau sforile, eram nevoit să mișc. Eram nevoit să mă chinuesc, să mă sfâșii.

Diana mă privi atent, uimită, înspăimântată. — „Ești așa de rău, Emil. N'aș fi crezut. Mi-e frică de tine. Dacă mă iubești, tu nu dorești fericirea mea, eu știu că dorești fericirea aceluia pe care îl iubești!”

Ultimile vorbe, Diana le spuse cu un accent care îmi păru atât de dureros că-mi rupea inima. Imi veni să plâng. Intorsei capul.

— „Să nu plângi, Emil. Te rog. Ar fi penibil.”

Asta mă biciui. Făcui apel la câtă voință mai aveam și-mi înghiții plânsul.

— „Nici eu nu plâng”. Și, deodată, mi se păru că figura ei exprima o durere așa de mare, încât regretai cumplit tot cece spusese.

— „Diana, iartă-mă, te rog!” și mă apropiai de ea. Aveam, în mod absurd, sentimentul că săvârșisem un mare păcat, o mare fărâdelege, și remușcări groaznice mă torturau. Diana nu spunea nimic. Inchise ochii. Părul era ca un nimb în jurul capului. Am mângâiat-o încet; îmi tremura mâna, îmi tremurau genunchii, gura; o mângâiam cu o fervoare adâncă; s'o mângâi, s'o ating, — ce voluptate sfâșietoare! „Cât te iubesc, Diana” gândeam „cât te iubesc, cât te iubesc!” Eram plin de această prezență caldă, dureroasă. Nu mai era loc în conștiință, în toată ființa pentru alt gând, pentru nimic altceva. Eram plin până sus, de dragoste. O picătură mai mult nu ar fi încăput: „De ce te-ai întristat, Diana. Eu sunt de vină. Eu te-am întristat!” Foc și ghiață era în sufletul meu. Nu era pentru prima oară când Diana cădea pe gânduri, abătută. Avea o taină care o rodea. „Mi-ai amintit un lucru foarte trist!” spuse ea. Aș fi vrut s'o consolez, s'o alin. Cum s'o mângâi? Cum să uite? Cum să fac să fie eficace dragostea mea disperată, plină de o fervoare care era ursită să se macine, să se irosească înzadar. În genunchi, o mângâiam pe Diana care, acum, mă privea cu o blândețe ce putea semăna cu o privire de îndrăgostită. Când m'am ridicat să plec (bătăile în perete, de dincolo, nu mai conteneau) simțeam o ciudată ușurare. Diana m'a condus. Mi-a deschis. Se însera. Mi-a dat mâna pe care i-am sărutat-o tare, pătimaș, cu des-nădejde. Am remarcat că încerca să-și ascundă graba (nu era ea de vină!), am ridicat capul: „Imi pare foarte rău, știi, foarte rău că nu mai poți să vii la noi”. Îi eram recunoscător pentru aceste vorbe. Am încercat să-i surâd, n'am putut. Am înghițit un nod. Am fugit.

*

După o lună, primesc o carte poștală dela Nutzi. Iat-o: „In urma discuțiilor pe care le-am avut împreună de câteva ori, nu-mi închipuiam să ieși o asemenea atitudine. Nu ți-am scris până'acum, tot sperând că vei veni. Cred că nu te vei încăpățână de a nu veni la noi. Deoarece te știu cam capricios, îți dau două posibilități pentru a ne vedea: te aștept acasă, Marți 9, l. c.; dacă vei binevoi să nu vii, atunci te aștept Miercuri, ora 6 d. p. la Arcul

de Triumf, dar trebuie să știi că vei veni neapărat, am să-ți comunic ceva. Cu drag, Nutzi”.

Am spus, mi se pare, că Nutzi avea, pentru mine, o simpatie protectoare. Avusesem, e adevărat, câteva „discuții” în care stabilisem că vom rămâne prieteni veșnici, orice s’ar întâmpla. Și-iată, nu-mă țineam de cuvânt. Era desigur pusă în curent cu scena din seara despărțirii și, deasemni, știa că hotărâsem să nu mai vin niciodată. Dacă îmi scria să vin, e probabil că ceva se întâmplase și avea, fără ’ndoială, aprobarea Doamnei Dumitrescu. Oricum, era un fericit prilej de a veni din nou la ei (cât doream casa ceea! Acum era la sfârșitul lui Mai, trebuie să fi fost frumos, pe strada ceea, salcâmi înfloriți!) fără a mă umili prea mult. Desigur, nu am avut răbdarea să aștept până „Miercuri, ora șase”. M’am dus Marți. Mi-a deschis Nutzi, pieptănată cu zulufi, râzând cu toată gura: „Va să zică, tot ai venit, Domnule!” Și, isteată, sigură de ea: „Nu ți-a fost dor de noi, deloc, deloc? N’ai vrut să mă mai vezi pe mine, pe prietena ta?” — „Ba da”, răspunsei, stând încă în antreu „dar numai pe tine vreau să te văd. Nu trebuie s’o văd pe Diana”. (De fapt, nu venisem decât cu speranța nemărturisită de a o vedea de când promisem scrisoarea, chipul Dianei, mă stăpânea zi și noapte). „— Nici pe mama nu vrei s’o vezi?” — „Ba da, dar nu pe Diana. Pe Diana nu am s’o mai văd niciodată. Intru, numai dacă mă asiguri că nu-i acasă.” — „Diana nu-i acasă, dar avem un musafir”. — „Pe cine?” — „Pe Gică Dumitrescu”. — „Logodnicul ei?” întrebai speriat. — „Nu”, mă liniști Nutzi e fostul ei logodnic. Diana și-a dat seama că nu poate să-l iubească. S’au certat. Diana i-a spus, răspicat, să n’o mai plictisească cu prezența lui. El a plâns, a căzut în genunchi, a rugat-o. Acum, s’a mai liniștit, s’a resemnat, acceptă situația. Dar e foarte nenorocit. Nouă ne e milă de el. Săracul! Apoi, tatăl lui a dat faliment. Ghinion peste ghinion! Dealtfel, afacerile nu-i mergeau prea bine lui tată-său, de mai multă vreme. Gică nu ne spunea nimic. Acum am aflat că a iscălit polițe ca să-i cumpere Dianei cadouri și flori. Noi i-am spus Dianei să mai rabde puțin, să nu-l lase chiar acum, în plină nenorocire. Dar Diana e încăpățânată. Vezi, e prea sinceră, nu se poate preface. Când nu iubește pe cineva, nu poate să-i arate contrariul. Acum, Gică vine pe-aici, din când în când, în lipsa Dianei, ca să-și reamintească. Ține mult la noi. Stă de vorbă cu mine, cu mama și cu Marta. Nouă ne e tare milă de el. Dar nu putem face nimic. Dacă nu-l iubește!” și Nutzi scoase un oftat prelung.

Intrarăm în camera de primire. Doamna Florica Dumitrescu,

prea fardată, (după obiceiul ei) sta trântită pe un divan. Pe divanul celălalt, vorbind cuminte și liniștit, Gică. Doamna Florica Dumitrescu ne-a prezentat: d. Emil Ene, colegul Diane și d. Gică Dumitrescu, nepotul meu. Pentru accentul ironic cu care a pronunțat atunci numele noastre și pentru surâsul ei răutăcios, am să-i port pică toată viața, oricât aş trăi. Gică Dumitrescu era elegant, avea un boboc de trandafir la butonieră; din buzunarul dela piept, ieșea în falduri batista de mătase care mirosea puternic a apă de colonie. Avea o dungă roșie pe gât, din cauza gulerului care îl strângea. Dunga pantalonului era impecabilă, dar surâsul trist pe care îl avea când mi-a întins mâna, mi-a strâns inima, gata totdeauna să se înduioșeze: — „Diana mi-a vorbit mult de dumneata. Mi-a spus că ești cel mai bun prieten al ei”. — Și de dumneata mi-a vorbit” îmi veni să zic, dar, dându-mi seama de ridiculul situației, mă reținui la timp. Doamna Dumitrescu și Nutzi ne priveau cu scrupuloasă atenție și mi s'a părut chiar, în câteva rânduri că-și făceau și semne. Gică, în ciuda îmbrăcăminții sale de om „șmecher”, avea și un aer de câine trist care îmi făcea rău. O milă subită mă prinse pentru acest tovarăș de nefericire cu o soartă sentimentală atât de asemănătoare soartei mele. O frăție în dezastru simțeam pentru acest Gică Dumitrescu. Dar mila pentru el era așa de dureroasă, de grea, că-mi venea să plâng mie, în locul lui. Simțeam așa de bine ce simțea el când încerca să suradă, când își îndrepta umerii, când încerca, printr'un efort fizic, să se libereze de povara durerii. Ne-am înfrățit din prima clipă, — și cele două femei, cari nu ne pierdeau din ochi, au remarcat lucrul acesta și l'au reținut, desigur, pentru comentare. Ne priveam unul pe altul, înlăcrimați, și ne înțelegeam de minune. Ca să-l alin, ca să-l ajut să uite, am crezut necesar să fac o mulțime, de giumbușlucuri și glume și am fost fericit când l'am văzut că râde. Am găsit câteva ocazii (mai mult sau mai puțin la locul lor) de a ne strânge mâinile, cu o căldură exagerată. Am mărturisit chiar, în gura mare, că simțim o mare simpatie unul pentru altul și că ne-am împrietenit, că par'că ne cunoșteam de cine știe când. Ne-am promis să ne mai întâlnim. Îmi venea să plâng gândindu-mă cât sunt de sensibil, de altruist, de eroic, uitând propria mea durere, pentru a participa, cu atâta ardere, la durerea lui Gică. A trebuit chiar să duc mâna la gură, simulând că ascund un căscat pentru a face să se creadă că lacrimile mele din căscat, și nu din înduioșare proveneau. Evident, ura și invidia pe care i-o purtasem pân'atunci, se risipiseră. În loc, era o mare dragoste. Mă înduioșam așa de tare, mi-era atâta milă

de Gică, în cât aş fi făcut orice să-l împac cu Diana, să-l fac fericit să-l însor cu ea. „Şi eu să mă pierd, îmi ziceam, şi eu să mă pierd!”... şi destinul acesta întrezărit de victimă sfântă, — îmi urca un nod în gât, mă înlăcrima, mă făcea cârpă. Când a plecat, l'am condus şi eu pânăla poartă, ne-am strâns pentru a zecea oară mâinile, simţeam nevoia să ne îmbrăţişăm, să ne destăinuim unul altuia. Ne-am dat din nou întâlnire, din nou ne-am promis să ne vedem des. Când am reintrat în salonaş (Doamna Dumitrescu se retrăsese, întretimp) Nutzi, îmi spuse, misterios: — „Emil, te-am chemat pentrucă Diana doreşte să-ţi vorbească. Dacă te-ar fi chemat ea, sau dacă ţi-aş fi scris eu pentruce te chem, n'ai fi venit. Cred că n'ai să fii prea supărat pe mine”. Drept răspuns, (ar trebui să dau o replică tăioasă, îmi ziceam; să spun, de pildă, — „regret, dar nu revin niciodată asupra hotărârilor mele, domişoară!”) am bâlbâit, m'am făcut roşu şi arătam, limpede, că bucuria aceasta depăşea speranţele mele. Şi, într'adevăr, ca la teatru, uşa se deschide şi Diana apăru, frumoasă ca un miracol. Nutzi plecă. Eu rămăsesem în mijlocul odăii, cu un picior înainte, cu genunchii puţin îndoiiţi. Liniştită, sigură de sine, se apropie, îmi întinse mâna (deodată, în mine, fu o năvală de fericire, de delir, o beţie, inima îmi bătea cu un ritm ciudat, sglobiu, de paşi de dans, par'că; eram sufocat) pe care i-o sărutai, clătinându-mă.

*

Seara, am ieşit împreună în curtea plină de bălării. Apoi, ne-am plimbat pe străzile cu salcâmi înfloriţi. Diana era cu capul gol, părul în vânt.

De departe, filtrat, venea pânăla noi şgomotul tramvaielor, al claxoanelor. După strada cu salcâmi, se deschidea un câmp larg, lung (am trecut, decurând, pe-acolo; nu l'am regăsit; s'au clădit case pe el, s'au făcut străzi) şi, la capătul lui, se aprindeau, învălurite, primele lumini ale oraşului.

Mergeam fără să spunem un cuvânt. Era o tăcere dureroasă, ascuţită şi totuşi plină de o bucurie de vis, incredibilă, neliniştitoare. Mi-aduc aminte cât de disperat mă rugam ca seara ceea să nu se mai sfârşească, să nu se destrame. Şi-astăzi, când mă gândesc la fericirea mea deatunci, atât de integrală şi de naivă, mi se umple sufletul de lumină. De lumină? Sau de jalea, de siguranţa că totul este iremediabil pierdut, căzut, mort?

În aer, era o voluptate grea, sfâşietoare. Trecusem de străzi, eram în câmp, în iarba tristă de margine de oraş. Cerul ne apăsa. O sete adâncă, misterioasă, de dragoste, mă cuprindea, mă ardea.

Aprinși de lună, ochii, părul Dianei aveau o lumină ciudată, o expresie turburătoare de suferință. Incerca să râdă totuși, să sfarme apăsarea care o înlănțuia și pe ea.

Cu ochii plini de lacrimi, îi mângâiam mâna, înfiorat. „Are să fie rău, pe urmă!” rosti Diana.

— „Știu” îmi zisei „știu bine că fericirea acestei clipe va trebui s'o răscumpăr; e fatal s'o plătesc cu o suferință însutită; nimic nu rămâne nerăscumpărat; nicio bucurie nu rămâne nepedepsită. Dar primesc suferința de mâine, o doresc, mi-e sete de ea, mă rog lui Dumnezeu să fie cât mai aprigă, cât mai ascuțită, să fie mai grea decât o pot duce umerii mei. Să fie insuportabilă, să fie mortală!...”

— „Diana, te iubesc” putui să 'ngân cu voce slabă, speriată, plină de o speranță care era disperare „dîn toată inima, dîn toată ființa”.

Diana deveni inuman de frumoasă. Imi surâdea, atât de tristă încât tristețea îi dădea o nouă înfățișare, gravă, tainică (doar buzele i se mișcau, zâmbind imperceptibil, înfiorate). Și gesturile, — mâna care mă mângâia cu o duioșie de soră, — aveau ceva ritmic, transfigurat, lunatic.

— „Diana, Diana”, glasul meu era plin de panică, de plâns, de durere.

Privirea Dianei se făcu de-o nesfârșită blândețe.

Am sărutat-o pe obraz, pe ochi. Am luat-o de umeri, (făceam eu asta? era adevărat?) i-am căutat buzele cu buzele care-mi tremurau.

Am ridicat, apoi, ochii spre lună. Știam, știam că tot decorul acela era un fals paradis, o floare răsărită din moarte, pândită de moarte. Și stelele, mari, erau florile cele mai luminoase ale morții, fiice ale întunericului. Lumina va fi înghițită de întuneric. Decorul se va prăbuși, dragostea noastră se va risipi. Era o sărbătoare rară a cosmosului, de o singură zi. Știam că noaptea ceea nu se va întoarce; că trăiam un moment de miracol.

Toată noaptea am rătăcit pe câmpul acela, plini de o fericire sau de o suferință chinuitoare, care ne sdrobia. Zorile luminară o lume nouă, mă aflam pe un alt tărâm.

Eugen Ionescu

POEZII

de RADU STANCA

DIVERTISMENT

... E-atâta toamnă'n jur și-atâta'n noi ...
Că nu mai simți pe umedele gene
Cum scutură bolnavele poeme,
Tristețile' mpânzite'n amândoi ...

Pe buzele ce-așteaptă înoptări,
Și palmele ce tainic se'mpreună,
Trec cârdurile lungi de sărutări
Alături cu pătrarele de lună ...

Prin parcul îndoliatelor tăceri,
Și'n glasul cimitirelor de ploaie,
Din toate bucuriile de eri
Doar sufletul nu'nceată să se'ndoaie ...

E-atâta toamnă'n lespezile noi
Și-atâta cer se scutură pe ele
Că nu mai simți căderile de stele
Svâcnind în suflet sbuciumul din foi.

E-atâtc toamnă'n jur și-atâta'n noi ...

RUGĂCIUNE

Dă țării mele, Doamne, tot ce-ți cer:
Belșug de trandafiri și primăveri,
Fă-i brazda'n care plugurile vin
Pricează pentru boabele cu vin,
Ispită pentru codrul românesc,
Și cântec pentru cei ce-l proslăvesc,
Minune pentru sufletul de jar,

Și spumă pentru turbure cotnar,
 Lumină din luminile dintâi,
 Și stâncă pentru aspru căpătâi ...
 Când Oltul se izbește'n văgăuni
 În mâna tatii 'mbuibă rugăciuni,
 Când apele se 'nvolbură 'n veleat
 În mâinile măicuțelor aluat,
 Când Jiul se răzbună de poteci
 Pe lanurile țării de-ai să treci
 — Prescură pentru zilele din noi
 Și caldă rugăciune pentru ploi —
 Indoaie ctitoriile 'n baltag
 Să crească pentru tot ce-mi este drag ...
 Sub cloanbele livezilor de nuci
 Presară aspru chiot de haiduci,
 Troițele Cristoșilor de lemn
 Plugarului cuminecă-i îndemn,
 La fiecare poartă de-ai să bați
 În pacea celor mici și 'ngenunchiași,
 Sau în durerea celor mari să ceri
 Odihnă pentru zilele de eri,
 Lumină din zănatecul pârâu
 Și scutece din spicele de grâu,
 Să-ți dăm în suflet, sufletul din noi
 Și stând în fața celuiilalt apoi
 Cu duhul bucuriilor din lan
 Să-ți înmuiăm tristețile 'n Iordan ...

Radu Stanca

DESPRE OAMENI ȘI CĂRȚI VECHI

de ROMULUS DEMETRESCU

*Toate-s vechi și nouă, toate;
Ce e rău și ce e bine...*

EMINESCU.

Dragă Samarineanu,

M'am gândit multă vreme dela ultima noastră întâlnire, când ți-am promis colaborarea la „Familia”, ce să-ți scriu. Căci vezi? N'ași orea să m'amestec în calea prietenilor mei de specialitate și mai ales n'aș dori să-i „fac mizerii” lui Octav Șuluțiu pentru care am o deosebită considerație și stimă. Deasemeni, n'aș orea să scriu pentru „Familia” articole de Filosofie, fiindcă preocupările de acest fel sunt astăzi lăsate pe seama tinerilor, probabil fiindcă e vorba de „înallele speranțe” ori de „oiitorul strălucit” ce li-l oferă culturii noastre.

În al treilea loc, m'am ferit să-mi indispun colegii dela revista „Pagini Literare” în care-mi înscriu de atâția ani rodul lecturilor, în cronica fiecărei luni, mai ales pentru că atunci când am hotărât deschiderea acelor pagini de literatură, ostracizați de anumiți arendași ai condeiuului, ne-am strâns, cum știți, câțiva prieteni hotărâți să dovedim că în Ardealul românesc se poate și trebuie să se facă literatură, artă și filosofie, nu numai istorie și filologie.

Hotărîrea noastră de atunci a dat roade: o știm dela alții și mai ales dela invidioși, bârfitori, neputincioși sau intrigantii hărăziți oprobriului public, care, cu toții ne latră — dela distanța necesară javrelor, nelăsându-ne fără distracții ieftine în calea noastră.

Și fiindcă suntem hotărâți să activăm înainte la postul nostru, solidari peste orice fel de pierderi, e de'nșeles că în cele ce vom scrie la „Familia”, — această tribună mai vastă a literelor ardelenne, — trebuie să-mi lase liberă activitatea de dincolo.

Și atunci, știi ce m'am gândit? Iată, cred că vei fi cu totul de aceeași părere.

Te rog să-mi deschizi o rubrică nouă, personală, la care mă oblig să lucrez cât mai regulat. E rubrica pe care o vor începe chiar aceste șiruri de azi, pe cari le vei socoti drept introducere la cele ce vor urma în numerile viitoare ale „Familiei”: „Despre oameni și cărți vechi”.

Te rog pe tine, rog și pe cititori să fiți atenți. Am cântărit bine titlul. Oamenii pot fi și noi, deși uneori, desprinși din gulerul scrobrit al actualității ca nasturii ce s'au spart ori s'au tocit, ei vor rămânea tot vechi ca toți ipochimenii asemeni lor din umbra îndepărtată a vremurilor. Vei recunoaște că aceste exemplare de muzeu ale civilizației noastre sunt interesante și vrednice de scos pentru o clipă din naftalina moravurilor contimporane! Nu?

Cărțile vor fi totdeauna mai vechi decât acele pe cari actualitatea curiozității contemporane le caută febril, de cele mai multe ori întru satisfacerea unei ambițioase puneri la punct pedante; și, foarte adeseori, prea puțin din imboldul unei împărtășiri cu milimetricul progres al spiritualității.

De aceia noi bieții critici — e cazul să ne compătîmim fără nici o modestie — suntem un fel de hamali ai maculaturii mănjite de genialitatea literară, cu concursul editurilor geloase de afaceri rentabile.

M'am decis așa dar a mă întoarce la bunele cărți vechi așa de puțin cunoscute, tocmai fiindcă e rușine cuiva să spună că nu le-a citit. Toată lumea a auzit de ele. Oricine le poate afla titlurile în Enciclopedii și în reviste: bibliografiile sunt rezervoare specialiștilor care le consultă dintr'un motiv asemănător! Inșă eu m'am convins că aceste cărți vechi despre care-ți poate vorbi oricine, sunt ca și femeile frumoase despre cari flecăresc toți Don Juanii — mai ales cei închipuiți, — cunoscute numai de acei ce le iubesc cu adevărat: pățimași rarissimi și... unici de cele mai multe ori.

Socot că în felul acesta, voi face un serviciu real cititorilor revistei.

Pentrucă însă nu pot renunța la unele condiții pe care găsesc că-i bine să le știu dintru început și astfel să le cunoască toată lumea, ascultă ce mai am de gând:

Voiu fi în cronicile mele foarte personal, străduindu-mă să nu fiu nedrept, firește. Așa de pildă, voiu spune oamenilor și lucrurilor cu toată bunăcuviința, trebuincioasă între oameni binecrescuți, pe nume. Nu înțeleg de ce adică atunci când e vorba de „cărți vechi” să ne ferim de așa ceva? Vechitura are, prin această invitație spre trecut ceva perimat când e vorba de resentimente și de pasiuni, adică, cel puțin așa se crede, — domeniul oarecum istoric al trecutului are, chiar în ipostaza lui psihologică, oarecare garanții de mai multă obiectivitate... Știe de altfel toată lumea că injurăturile cele mai puțin riscante sunt acele ce țintesc pe cei ce nu mai sunt de față. Dar acestea-s și cele mai furioase! Fiindcă însă, vorba cronicarului, am grija de a nu scrie „veșnică ocară”, nimănui și, „crezând neputinții omenești”, nu voi urma, totuși, pilda pizmașilor și zavistnicilor, voiu scoate din „cărțile vechi” — această prea frumoasă zăbavă, — chipul acelor trecute vremi și naravuri, a acelor depărtate locuri despre care „aceste cumplite vremi a anilor noștri” nu strică să-și reamintească, ba chiar, cum va fi cazul să ia aminte pentru întâiași dată...

In al doilea rând mărturisesc că voiu fi regionalist!

Da. Nu te speria însă! Ai răbdare că suntem și de data asta de acord. Vei vedea! Nu voi face, desigur, orice fel de regionalism, sau regionalism cu orice chip. Căci, deși politica bunăoară se slujește astăzi de efectele sigure și nu prea scumpe ale acestei molimi intermitente când răbufnește la suprafață — permanentă în intimitatea latentă a lucrurilor locale, voi căuta să subliniez ceea ce interesează în primul rând Ardealul nostru al tuturor românilor, dar mai aproape și mai direct al acelor cari trăim acum și aici pe pământul lui. Căci mai la urma urmei chiar președintele Iuliu Maniu, singurul Român care nu poate fi învinuit că-i regionalist fiindcă nu poate fi altcum și are dreptate, — când se burzuluește pe chestia coroanei, știi de ce o face?

Habar n'ai și n'are nimeni!

Iată îți spun eu: fiindcă îți pare rău, din suflet, că Majestatea Sa Regele este „regășean”...

S'o știi! Ar fi vrut să fie și El ardelean. Și are rezon! Și dacă îndrăznești să mă contrazici, îți opun un argument istoric, definitiv prin elocvența lui. Inșăși Majestatea Sa Regele e de aceeași părere. Altfel cum s'ar explica numele „Voevod de Alba Iulia” ce l-a dat A. S. R. prințului Mihai, moștenitorul tronului României?

Înțelegi, prin urmare, de ce pun condiția regionalismului ca o atmosferă în care se va desvolta cronica mea? Sau te faci a nu pricepe? În orice caz, eu îți iau răspunderea atitudinii și dacă s'ar întâmpla să-ți faci cineva greutăți din partea asta opune-i titlul cronice și tac!

Mai am însă și alte pretenții de satisfacerea cărora atârână colaborarea mea la „Familia”. Așa de pildă, voi fi sincer, te rog să mă ierți și să primești această cerință. Căci vei admite odată cu mine că condiția sincerității e cel mai mare cusur al scrisului la care mă angajez prin aceste rânduri. Dar știi de ce m'am hotărât să iau această grea sarcină? Vezi, trebuie prin a începe chiar acum s'o aplic, declarându-ți net cauza. Vreau să scap de te-roarea formulelor pe cari criticul e necesar să le puie în luptă când are a face cu cărțile actualității imediate.

Orice ar zice d. Călinescu, care a început — trebuie s'o spun pe șleau — să fie perfect sincer de abia de când și-a asigurat prin niște prieteni — care-mi sunt și mie prietnici — catedra de Literatura Națională la Universitatea din Iași!... Criticul literaturii actuale, — când nu devine istoric literar — e silit ca să nu se expună a fi luat în furculiță la fiecare moment — a-și găsi refugiul după paravanul formulelor, al eufemismelor, al nepolitețelor politicoase — un fel de Unzweckmässige Zweckmässigkeiten, vorba lui Kant.

De aceea d. Călinescu, îl dă întărbacă pe d. Lovinescu acum, îl improașcă cu oșet pe amicul Ionel Teodoreanu, metaforelul nostru romancier, care acum nu-i place domniei sale și i-o spune verde negându-i orică fel de talent.

Ei vezi? Eu scap de toate belelele astea cu rubrica mea dela „Familia”, mai ales că, din fire, cam pacifist, de nepoe, — după războiul care a lăsat să treacă pe dinaintea-mi o mulțime de nulități fericite, — pacifist deabinelea, — voi fi în largul meu printre oameni și cărți vechi, unde concurența e mai mică. Ce să fac? N'am talent poetic ca d. Arghezi să-mi ascund în icoane voit-confuze sau clarobscur, din sfințenia cărora se ițește de fiecare dată capul încornorat al diapoulului, n'am destulă experiență de urbanistică periferică spre a înjura în numele Țării, ca alți poeți; contest așa zisei poezii ermetice — mai ales în rubrica de față, o pot face fără sfială — orice valoare de artă fiindcă, spre marele regret de a fi opus în păreri cu confratele Șerban Cioculescu — nu numai că nu-i capabilă de niciun fel de empatie („Einfühlung”: d-sa îi zice intuiție simpatică, termen antipatic, căci prea are iz de cerneală... sentimentală!) — dar foarte adesea ori n'are nici un fel de „esență interioară”. Și fiindcă orice operă de artă care exclude, definitiv, sentimentul nu poate fi considerată ca atare, poezia ori e poezie ori nu-i ermetică. Și asta nu e, cum se crede o eroare... oricât l-am trage pe Plato de păr, fiindcă nu l-am studiat sistematic.

Și mai la urma urmei, dacă ni se impune „să ne schimbăm deprinderea

de a cere poetului să ne vorbească", (probabil că aici nu-i vorba de critică ci numai de... cititor), atunci de ce nu ni s'ar permite să vorbim noi cu el, ori să-i vorbim noi, lui, chiar dacă și mai ales dacă nu ne inspiră „simpatie”?...

Vezi însă că criticii literaturii actuale s'au rafinat uneori în așa măsură încât rămân inaccesibili și mai ales de neîntrecut. Este chestie de strategie așa dar să evadăm în trecut și din pricina asta. Poezia trecută — antică, clasicistă, romantică etc., e o poezie care se adresează oamenilor vechi, ea e cuprinsă în cărți vechi și, ca atare... simpatice. Deși eu am să-i fac odată plăcerea colegului meu să-i înfățișez câteva exemplare antice de poezie ermetică — nu obscură, luați seama!

Dar, însfârșit, chestiunea o atingem aici doar, nu interesează s'o precizăm... ceeace vreau să subliniez e faptul că, lipsiți de aceste posibilități miraculoase ale literaturii actuale rămânem la cărțile vechi mai comode. Mai ales că nu riscăm să ne facem de rușine, vădindu-ne lipsa de înțelegere pentru poezia recentismă! Când va trece și această poezie la... dosarul pechiturilor — eu cred că trecerea a început demultșor, aiurea, numai noi suntem și aici restanțeri — (Românul tubește actualitatea fiind născut poet, om politic și...) Când va trece și poezia asta definitiv la cântarul istoriei, socot că nu va putea folosi „Ausvaisul” criticii contemporane pentru a-și justifica pretențiile la eternitate.

Știu ei toți criticii că, sub aspectul acesta, judecata lor, când e diframbică e și... inutilă: critica este și o artă. Da! O artă strategică.

În sfârșit, ca să nu ocup prea spațiu în „Familia” cu această „Prefață” la viitorul volum cu titlul rubricii, pe care mi-l vei edita domnia ta, iată ultima mea condiție, pe care ți-o spun verde și te rog, fără nici un fet de iezuitism, fără nici o chirie-zărie ascunsă, te rog din tot sufletul, să o admitti.

Când voi constata că în scrisul care, apărând de sub teascuri, amenință domeniul nostru, învechindu-se mai ales din cauza prostiei autorului, la repezeală, — îți vei îngădui să-l consider pe delincvent perimat din actualitate cu circumstanțe agravante. Căci, vorba lui Voltaire: „prostita este infinită”. Și, oricâtă actualitate ar avea ea, oricât de amuzantă ar părea în literatura timpului prezent, prin latura ei de permanență și continuitate, își are adânci rădăcini istorice și, ca atare, merită să fie aproptată de înfățișările sale mai vechi și tratată ca un document, cum să-i zic... autentic — (vorba fratelui Suluțu), ca un document autentic.

Eu am puțința unei informații nelimitate și voi putea scutura toate infracțiunile de acest fel, trecând la muzeul de antichități pe acela care vor reuși să ne dea material de prima calitate în privința asta.

Vezi, aici trebuie să fac și eu concesii actualității, fără a mă apropia de utopiile unei istorii a viitorului ca nu știu ce filosof, pe care nu mai vreau să mi-l amintesc acuma!

Și, pentru că mă apropiau de încheierea acestor șiruri, îți mărturisesc și o nesiguranță, oricât aș vrea să rămân de dogmatic în cronica mea, pentru ca să impun mai ușor: nu sunt chiar așa de sigur, — drept să-ți spun — că unele cărți vechi ori unii oameni de odinioară nu mai trăiesc aceeași și astăzi. Te rog să nu crezi că m'am scrântit la minte când îți spun asta pe cuvânt de onoare, deși, știi bine că scrinteala e o epidemie printre critici și adese-

ori o justificare admirabilă a celor mai mari adevăruri de cari cei cu mintea întreagă nu vor fi nici când capabili. Nu!

Și eu cred în nemurirea sufletului. N'o să fac aici o profesiune de credință. Dar afirm aceasta pentru ca să mă 'nțelegi de ce socot că unii oameni trăesc printre noi, deși trupește au dispărut demult. N'o cred asta ca spirițiști. Am cam auzit eu că unii confrăți întru critică dau cu masa, cu paharul și cu alte mijloace „ermetice” pentru a despuia spiritele celor răposați. Eu însă înțeleg actualitatea vie a celor dispăruți altfel. Vei vedea cum în decursul acestor cronici, pe încetul.

Deocamdată, crede-mă pe cuvânt. Dealtfel toată colaborarea noastră e „pe credit” din toate punctele de vedere, așa că tu, ca director de revistă, n'ai ce pierde materialicește prin asta. Fii sigur că cetitorii ori nu vor lua în seamă rubrica ce o voi subsemna, ori, dacă vor face-o, nu vor fi prea aspri. Voi încerca eu să-i duc cu vorba ca să-i distrez! Nu vreau să-i conving. Revistele cari conving pe cititori își pierd abonații: singurii cititori convinși; acei ce scriu pe bandă: „andrinsantul necunoscut”. Și ca să nu fii prea curios, te anunț că voi începe colaborarea efectivă în numărul de pe Ianuarie 1938 cu comentarea cărții vechi care se chiamă „Cento novelle antiche”. Au timp s'o citească și alții până atunci...

Deci să fii domnia ta sănătos, și s'auzim de bine! Ca frate,
Cluj, 6 Decembrie 1937.

„UN DOSTOJEVSKI ROMÂN“

de SEVER STOICA

Il cunoașteți pe d. Coriolan Bărbat? Dacă nu-l cunoașteți aceasta este o mare lacună în cunoștințele dumneavoastră, o lipsă ireparabilă în cultura dumneavoastră. La începuturile lui Mihail Eminescu, cine și-a dat seama că are de-aface cu cel mai mare poet român, care avea să stăpânească spiritul românesc în vraja sa orbitoare? Așa sunt contemporanii, nu înțeleg spiritele mari, nu le dau ofranda recunoștinței, ci trec indiferenți cum trece ateul lângă biserică, deși aici, în acest lăcaș preoții fac rugăciuni pentru mântuirea sufletelor tuturor. Se întâmplă, totuși, că unii contemporani, un număr restrâns de aleși, să aibă privilegiul divin de a recunoaște genialitatea unui scriitor, ignorat de coetanii săi, ca să ne exprimăm în pitoresca limbă transilvană de dinainte de războiu. Cu d. Coriolan Bărbat se produce acelaș fenomen al ignorării unui geniu pe care posteritatea îl va reîntegra în toate prerogativele cultului convenit marilor creatori. Am fi, însă, nedrepti, dacă am afirma că toți „coetanii” d-lui Coriolan Bărbat sunt nedrepti față de domnia sa. Iată, o revistă ne salvează pentru posteritate și-i decerne depe acum titlul pe deplin meritat de „Dostojevski român”.

Dumneavoastră, de sigur, nu știți că d. Coriolan Bărbat are o vastă operă literară pe tărâmul activității sale prodigioase, care, câte odată, se întâmplă să nu fie literară. Opera literară a d-lui Coriolan Bărbat e tradusă, după cum ne asigură unele reviste, cari i-au pătruns geniu unic, în limbile maghiară, germană, franceză, engleză, etc., dacă va fi existând și o limbă etcetera. Dar pe când până acuma opera tradusă a unui scriitor apărea întâi în limba sa maternă, opera d-lui C. Bărbat apare întâi în limbile maghiară, germană, franceză, engleză sau în limba etcetera și apoi în limba d-lui Coriolan Bărbat. Dar cu d. Coriolan Bărbat se produce nu numai acest fenomen unic, ci și fenomenul ocult al existenței reale a scriitorului strein, care reeditează prin ininteligibilul fenomen al metapsichozei în linie contemporană, spiritul d-lui Coriolan Bărbat în carne și oase. Cititorul nedeprens cu fenomenele oculte crede, probabil, că glumim. Se înșală. Dacă avem o vină, nu este decât aceea de a-l introduce în știința ocultă a spiritismului literar.

Astfel la 20 Iunie 1934, d. Coriolan Bărbat și-a publicat „nuvela” polițistă, care a stârnit atâta interes în sferile polițiste de la noi, „Salata japoneză”. Schița aceasta a mai apărut cu un an înainte în revista maghiară ilustrată „Tolnai Világlapja”, exact la 12 Iulie 1933, sub titlul: „A nevető leány”, semnată cu numele Spencer Walls. Spencer Walls, cu alte cuvinte, nu e decât numele d-lui Coriolan Bărbat când o schiță a sa, pe care d-sa o numește nuvelă, apare în limba maghiară, în „Tolnai Világlapja”. Spencer

Walls este alter ego-ul d-lui Coriolan Bărbat și trăește sub acest nume sau sub alt nume nu știm pe ce scoarță terestră a continentului nostru sau pe alt continent. D. Coriolan Bărbat trăește în România, pe binecuvântatul pământ al Ardealului, ca un semn al harului dumnezeesc față de noi. Traducerea schiței d-lui Coriolan Bărbat, în limba maghiară, apărută în românește în anul 1934, iar la Budapesta cu un an înainte, la 1933, este dovada indubitabilă a fenomenelor spiritiste și a metempsichozei, de care unii se îndoiesc, cu revelațiunea că același spirit poate trăi în același timp, în două corpuri diferite, sub două nume și pe două spații terestre.

Ca să demonstrăm acest fenomen ocult, vom reproduce, după sistemul clasic al coloanelor paralele cele două producțiuni literare, cari sunt, totuși, una. Dacă, însă, lectorul se va îndoii de cuvintele noastre și va crede că avem de-aface cu un plagiat clasic, noi ținem să protestăm împotriva acestei afirmațiuni calomnioase și să stabilim că d. Coriolan Bărbat nu este un plagiator, ci un mediu spiritist unic, care în calitate de „scriitor” reproduce opera altora sau mai exact operele sale sunt tălmăcite mai devreme în limbile streine.

I.

A szürkekalapos férfi nyugodtan állt a kirakat előtt és a leányt ügyelte, aki az ékszerüzlet előtt tétovázott.

Előbb a kirakatba kitett sok drágaságot nézte, aztán felrántotta a vállát és belépett az üzletbe.

A férfi elmosolyodott és elégedetten bólintott a fejével.

— Lám — gondolta, — most újra dolgozik. Ez aztán szorgalmas nő.

Ma itt, holnap ott és mindig eredménnyel... És még hozzá csinos is...

Most azonban meglepetést szerzek neki... Csak meg ne előzzenek.

Óvatosan körülnézett az uccán és elégedetten látta, hogy a kékkabátos rendőr a távoli uccasarkon háttal áll feléje.

Türelmesen várt és közben kényelmesen rágyújtott egy aranyvégű cigarettára.

Tíz perc múlva a leány kilépett az ékszerüzletből és amikor lábát újra az aszfaltra tette — a férfi észrevette — mosolygott.

— Ejha, ennek aztán drótból vannak az idegei — állapította meg boldogan és megindult a nő nyomában.

I.

Un domn, cu pălăria gri se oprise liniștit înaintea unei vitrine și nu slăbea din ochi fetița ce stătea șovăielnică în fața prăvăliei unui bijutier.

Mai întâi ea privi, bogăția așezată în vitrină, apoi, ridicând ușor din umeri, intră în magazin.

Domnul surâse încet și dădu mulțumit din cap.

— Ei vezi — își gândi — iarăși lucrează. Asta e într'adevăr o femeie harnică!

Azi aici mâine acolo și totdeauna cu rezultat... Și apoi, mai e și nostimă...

Acum însă o să-i procur o surpriză... Numai de nu mi-ar lua-o cine va înainte...

Privi precaut în stradă și observă satisfăcut că gardianul cu vestonul cafeniu și eghileți, stă departe în colțul străzii și cu spatele spre locul lui.

Așteptă cu răbdare și între timp își aprinsese o țigaretă cu cartonul auriu.

După zece minute, fata eși din magazin și când își puse piciorul din nou pe trotuar, domnule o observă și surâse.

— Ei, drăcie, nervii acesteia sunt din sârmă, constată mulțumit și înaintă în urma fetei.

— Vajjon mit emelt el az üzletből?..

Meg kell hagyni, hogy pontosan, tervszerint dolgozik: mindig csak kisebb értékű tárgyakat emel és ezek eltűnését csak akkor veszik észre az üzletekben, amikor ő már hegyen-völgyön túl van.

De most megcsipelek!

Néhány perc múlva már a Broad Walkon jártak. Elől a leány, mögötte a férfi.

— Vagy az állatkertbe megy, vagy pedig a királyi növénykertbe — beszélt tovább magában a férfi.

Persze. Hol lehetne a legkönnyebben eltűnni, mint ezeken a helyeken?...

London nagy, de a rendőrség mégis hamar elcsipi a maga embereit...

A sétaúton meglehetősen kevesen jártak és amikor a szürke kalapos férfi úgy találta, hogy most itt a jó alkalom, meggyorsította lépteit és a nőhöz lépett.

— Bocsánat, kisasszony — mondta udvarias mosollyal és megemelte a kalapját. — Szeretném, ha velem jönne...

A leány összerezte erre a hangra, felhuzta szép, keskeny szemöldökét és kérdően nézett a férfire.

— Önnel?

— Igen, velem — bólintott — jókedvűen a férfi — és tudom, hogy velem jön, mert nem szereti a feltűnést... Vagy talán nincs igazam?...

— Igaza van, nem szeretem a feltűnést — válaszolta a leány és a férfire nevetett.

A férfinek nagyon tetszett ez a nevetés.

Együtt mentek egymás mellett és csak amikor forgalmasabb helyre értek, szólalt meg újra a leány.

— Most tehát a Scotland Yardra visz?... A férfi nem válaszolt, csendesen ment a leány mellett, de néhány perc múlva mégis szükségesnek tartotta megjegyezni:

— Oare ce a „ridicat” din prăvălie?

Trebue să recunoaștem că lucrează prompt, după un plan prealabil: totdeauna ridică numai obiecte de valoare mai mică și dispariția acestora este observată numai când e trecută deja peste pericolul de a fi prinsă...

Dar acum, voi pune mâna pe tine, păsărico!

Peste câteva minute înaintau deja pe Bulevardul Academiei: Înainte fata și în urma ei domnul.

— Sau merge în Cișmigiu sau o ia pe chei în spre parcul Carol, își vorbi mai departe în gând domnul.

Desigur, unde ar putea omul să dispară mai ușor decât în locurile astea?

Bucureștiul e mare, dar poliția are ochi și urechi...

Intrară în Cișmigiu. Și când ajunseră pe o alee unde erau singuri, domnul crezu nimerit momentul, își iuți pașii și se adresă femeii.

— Mă iertați domnișoară — îi spuse cu un zâmbet galant și își ridică pălăria. — Ași dori să veniți cu mine...

Fata se cutremură puțin la auzul acestei voci, își ridică ușor sprâncenele subțiri și arcuite frumos și privi întrebător spre bărbat.

— Cu d-ta?

— Da, cu mine — aprobă voios din cap domnul și știu, că vei veni cu mine, deoarece știu că nu-ți convin provocările de scandal, mai cu seamă în public... Sau, poate, nu am dreptate?...

— Ai dreptate, nu-mi plac scandalurile provocate în public — răspunse fata și privi râzând la bărbat.

Lui îi plăcu mult acest râs al tinereții.

Mergeau acum alături și numai când sosiră în străzi mai frecventate începu să vorbească fata.

— Acum, deci, mă vei duce la Prefectura poliției?... Domnul nu răspunse, mergea liniștit lângă fată, dar după vre'o câteva minute, crezu totuși necesar să observe.

— Nagyon kérem, ne törje a fejét valami kibuvón, mert mellőlem nehéz megszökni.

— Három hét óta lesem ezt az alkalmat és nem szívesen mondom le a társaságáról... Három hete figyelem, amint bemegy az ékszerüzletkebe és aztán... De hiszen tudja...

— Nem tudom — válaszolta a leány és újra nevetett. — Három hete kísérget és csak most volt bátorsága elcsipni...

— Ne beszéljünk erről — figyelmeztette a férfi. — Elég időnk lesz mindent megbeszélni... Valami csendes helyet keressünk, ahol nyugodtabban intézhetjük el kis ügyünket...

— A Hoowai női fegyház nem csendes hely...

— Pedig oda jut, ha nem hallgat el...

— Csendes hely? — tűnődött a leány. — Vajjon mire gondol?...

— Valami étkezőre, cukrászdára, vagy tejivóra...

— Ja, vagy úgy? — csodálkozott a leány és ámuló szemekkel nézett a férfire. — Mit akar tőlem?... Ha megengedi segítségére leszek... Öt percnyire ide kis étkezőhelyiség van. Nem valami előkelő hely, de megjárja és ami a fő, csendes. Kinai vendéglő. Ismerem a tulajdonost, jóindulatu sárnga ember... Megfelel ez önnek?

A férfi gyanakodva nézett a leányra, de aztán felrántotta a vállát és szólt:

— Jó. De téved, ha azt hiszi, hogy lóvá tehet... Semmi titkos hátsó kijárat, csapóajtó, előre megrendezett trükk segítségével nem szabadulhat a kezem közül...

— Ejnye, de ijedős! — nevetett reá a leány.

— Hát csak mondom...

Tíz percig szótlánul mentek egymás mellett és ezalatt a leány mutatta az utat. A forgalmas főútról keskeny mellékúccába fordultak, majd még keskenyebb sikátor következett és vé-

— Te rog foarte mult să nu-ți bați capul după vr'o sustrageră că de lângă mine e foarte greu dezertarea.

De trei săptămâni pândesc acest pri-lej și nu renunț bucuros la societatea d-tale... De trei săptămâni te observ cum intri în prăvăliile cu bijuterii și apoi... Dar, știi d-ta bine...

— Nu știu — răspunse fata și râse din nou. — De trei săptămâni mă urmărești și numai acum ai avut curajul să mă prinzi...

— Să nu vorbim de asta o avertiză domnul. Vom avea destul timp s'o discutăm... Să căutăm numai un loc liniștit, unde să nu putem aranja netul-burați această mică afacere...

— Secția femeilor dela Doftana nu este un loc destul de liniștit...

— Și doar acolo vei ajunge, dacă nu vei tăcea...

— Un loc liniștit? medită fata. Oare la ce te gândești?...

— La o ospătărie, cofetărie, sau la o lăptărie chiar...

— Aha! Adică așa? — se miră fata și privi cu ochi uimiți spre bărbat. — Ce dorești dela mine... Dacă vrei, pot să te ajut. La o depărtare de numai cinci minute se găsește o mică ospătărie. Nu este un local cine știe ce distins, dar destul de omenesc și, ce e mai principal, foarte liniștit. O bodegă simpatică. Iți convine?

Bărbatul privi bănuitor spre fată, dar apoi ridică din umeri și zise:

— Bine. Dar te înșeli când crezi că vei putea să mă dejoci. Ajutorul nici unei eșiri dosnice secrete, sau a vr'unui truc anume pregătit, nu te va putea scăpa din mâinele mele...

— Ce fricos mai ești! — râse fata.

— Numai o spun înainte...

Zece minute au mers tăcuți unul lângă altul și în timpul acesta fata arăta drumul. Din străzile frecventate coborîră în niște străzi laterale mai puțin frecventate, de unde ajunseră într'o

gül egy zsákuccába jutottak, amelynek végén keskeny boltajtó fölött színes, ütött-kopott lampiont lóbált a szél. Kinai betűk mellett angolul is a táblára pingálták, hogy itt van Lea vendéglője.

Az ajtó előtt a leány, megállt és a férfire mosolygott.

— Miért nevet folyton? — kérdezte vidáman a férfi.

— Ne féljen, nem azt a szemölcsöt nevetem, ami az állán van...

— Jó szeme van, azt látom — morgott a férfi. — De lépjünk be... Ön megy elől...

— Hogy kicsoda udvarias...

Beléptek a füstös söntésbe, ahol ilyenkor késő délután alig néhány vendég lézengett. A sárgaarcú kínai vendéglős mosolygó arccal sietett eléjük és mély hajlongások kíséretében vezette őket egy melléktérembe, amelyben függönyökkel elválasztott fülkék voltak.

— Egészen barátságos hely — jegyezte meg a férfi, amikor leült és körülnézett a helyiségben. Elégedett arccal cigarettára gyújtott. — Mit parancsol, teát?

A kínai vendéglős mozdulatlanul állt az asztal mellett, blokkot, ceruzát tartott a kezében és a leányt leste.

— Teát — mondta vidáman a leány és újra nevetett — de nem tudok lemondani Laa specialitásáról, a zöld mártásban uszkáló apró halakról sem.. Ennél jobb étvágycsinálót nem lehet kapni Londonban...

— Az apró hal elfogyini — ingatta a fejét busan a kínai, — és nagyon szerencsétlen féreg lenni, hogy kívánságát nem tudni teljesíteni... Talán jó lesz Laa szegényes teája is...

A leány újra nevetett és a férfi közben szinte itta a szemével. Arra gondolt, hogy egy ilyen jókedvű nő még a legsavanyubb férfi életét is megarányozza. A teákat megrendelték és a kínai nesztelenül elsompolygott.

fundătură unde se zărea firma cârciumei.

În fața ușei, fata se opri și privi surâzând spre bărbat.

— Dece râzi mereu? — întrebă voios domnul.

— Nu-ți fie teamă, nu râd fiindcă am observat pe bărbia d-tale acel neg mic.

— Văd, că ai ochi buni — mormăi bărbatul. — Dar, să intrăm... D-ta treci înainte...

— Cât ești de cavalier...

Intrară și se așezară la o masă. Sala era goală. Patronul, un tip obez, cu bărbușă roșcată, se închină adânc.

— Un loc într'adevăr prietenos — observă domnul, când se așezară și putu să observe bine localul. Cu o mână mulțumită își aprinsese o țigaretă. — Ce dorești să luăm?

Restauratorul stătea nemișcat lângă masă, ținea în mâini blocul și creionul și pândea fata.

— Mie dă-mi o salată japonează, se adresă fata către patron. Și apoi explică domnului cu pălăria gris:

— Asta e specialitatea acestei bodegi, salata japoneză e o salată de țelină tăiată foarte subțire...

După aceea, patronul luă comanda și se duce s'o execute în persoană.

Fata râse acum din nou și domnul o îmbrățișa cu privirea. Se gândi, că o astfel de femeie dragălaşe ar putea învia chiar și viața celui mai morocănos bărbat.

— Mi se pare că frecventezi des localul acesta — zise bărbatul, rămânând singuri. — Nici nu ai gust rău și cred că de-aici înainte voi da și eu mai des pe-aici...

— Faci foarte bine domnule... Și acum ce se va întâmpla?... Până acum încă nu m'am întâlnit cu nici-un ofițer de poliție care să-și conducă infractorul într'un restaurant și nu la poliție...

— Ugy látszik, gyakran jár ide — mondta a férfi, amikor magukra maradtak. — Nincs is rossz izlése és azt hiszem, hogy ezentul én is gyakran fogok idejárni...

— Jól is teszi mr... izé... És most mi lesz?... Még nem találkoztam olyan rendőrtisztval, aki a rendőrség helyett vendéglőbe kíséri foglyát...

A férfi elmosolyodott és új cigaret-tára gyujtott. Egyet-kettőt szippantott belőle, aztán jókedvűen válaszolt:

— Bizonyára kellemes meglepetés lesz önnek, ha elárulom, hogy nem vagyok detektív...

— Nem? — csodálkozott a leány. — Hát akkor micsoda?

— Szaktárs — jelentette ki a férfi és erősen hangsúlyozta a szót.

— Szaktárs? — tündődött a leány és újra nevetett.

A férfi most közelebb huzta a széket és a leányhoz hajolva, így szólt:

— Nézze, ne komédiázzunk. Tudom, hogy maga kicsoda, éppen elég ideje figyeltem. Maga nagyon ügyes ékszer-tolvaj... bizonyára eredeti trükkökkel dolgozik, emellett szép, bizalomkeltő megjelenésű és — őszintén szólva — a mosolya sem utolsó... Még a legmoró-zusabb embert is le tudja szerelni vele..

— Köszönöm a bőkot — mondta a leány és most nem nevetett.

— Nem lenne szíves megmondani a nevét, ne siessen, nem valami álnévre gondolok. A valódi nevére vagyok kíváncsi...

— Maga nagyon furcsa férfi. Ahe-lyett, hogy bemutatkoznék, tőlem, a gyöngé nőtől kívánja, hogy bemutat-kozzam...

— Az én nevemre is sor kerül még, de előbb az önét kérem...

— Viola Kineton.

— Köszönöm, miss Viola, az előlege-zett bizalmat és most néhány szóval el-mondom, hogy miért fászsztottam ide. Ön valószínűleg kezdő a szakmában és föltételezem, hogy még nem ült börtön-

Domnul zâmbi și își aprinse din nou o țigaretă. Trase din ea de două trei ori, apoi răspunse vesel:

— Desigur va fi o surpriză plăcută pentru d-ta, când îți voi trăda că nu sunt detektiv...

— Nu? — se miră fata. — Atunci ce ești?

— Tovarăș de meserie — o anunță bărbatul și accentuă subliniind anume cuvintele.

— Tovarăși de meserie? — medită fata și răsé din nou.

Bărbatul trase acum mai aproape scaunul și aplecându-se spre fată, îi zise:

— Uite, să nu mai jucăm teatru. Știu cine ești, te observ deja de un timp destul de îndelungat. D-ta ești o hoafă de bijuterii foarte abilă... desigur că lucrezi cu procedee originale, afară de asta ești frumoasă și cu o în-fățișare ce-ți inspiră încredere și — ca să fiu sincer — nici răsul d-tale nu este de lepădat... Ai putea dezarma cu el pe cel mai morocănos om...

— Îți mulțumesc de compliment — zise fata, și acum nu mai răsé.

— N'ai binevoi să-mi spui numele d-tale... Nu, nu te grăbi, nu mă gân-desc la vr'un pseudonim. Sunt curios de numele d-tale adevărat...

— D-ta ești un bărbat foarte curios. În loc să te prezinți, pretinzi dela mi-ne o femeie slabă să mă prezint eu...

— Vine rândul și numele meu, dar mai întâi te rog numele d-tale...

— Viorica Berzoveanu.

— Îți mulțumesc d-șoară Viorică, de încrederea anticipată și acum în câte-va cuvinte îți voi face cunoscut de ce te-am chemat aici. D-ta probabil ești începătoare în brânșa d-tale și presu-pun că încă nu ai poposit pela închi-soare. Încă nu ai poposit, dar azi-mâi-ne tot acolo vei ajunge. Dece? Fiindcă ai ridicat deja de pe tarabe vr'o câte-va duzini de bijuterii... Se merită pentru atâta?... Eu aș putea să-ți

ben. Nem ült, de előbb-utóbb odakerül. Miért? Azért, mert néhány tucat ékszer elemelt a pultrókról... Hát érdekes ezért?... Én nagyobb üzlet tudnék ajánlani... Az én elvem az, hogy egyszer egy évben valami nagy dolgot, de az aztán igazán nagy legyen, ami legalább huszezer fontot jövedelmez, ha nem többet...

— Tehát maga egy olyan... izé... szélhámós...

— Az, de a legjavából és most elárlom azt is, hogy nyolc éve dolgozom ezen a pályán és még egyetlen egyszer sem csiptek el... Ezzel szemben csinos bankbetétem van... Arra gondoltam, hogy még nagyobb és jelentősebb dolgokat tudnék elintézni, ha valaki, aki szintén ügyes, segítségemre lenne... Érti, hogy mire gondolok...

— Most én mondom, hogy köszönöm az előlegezett bizalmat...

— Csak ne gunyolódjék és ne nevessen. Tudom, hogy mit beszélek... Nem valami cinkostársra gondoltam, hanem egyenlőrangú társra. Képzeld el bennünket kettőnket, amint a Riviera valamelyik előkelő hoteljében, mint testvérek, vagy mint házastársak megjelenünk, elegánsan: ékszeresen és lessük, amint a jó alkalom elkövetkezik... Egy-két ügyes lépés és máris kezünkben van valami nagy érték... Nagyon sok az ostoba ember ezen a világon és ezek szinte kínálják a pénzüket a magunkfajta embernek...

A leány ismét fölnevetett és jókedvűen mondta:

— Mindez nagyon szép, de nem lenne szives megmagyarázni, hogy miért éppen én jutottam az eszébe? Nem tudom megérteni, hogyan botlott belém, ez furdalja most a legjobban az oldalamat...

— Ezt is elmondom. Három héttel ezelőtt láttam meg először az Oxford Streeten. Éppen egy ékszerüzletbe lépett. Akkor még nem tudtam, hogy kisesoda, de mivel én sokat sétálgatok a

propun o afacere mai rentabilă... Principiul meu este a da o singură lovitură pe an, dar aceia, apoi să-ți aducă la cassă o valoare de cel puțin câteva sute de mii de franci, dacă nu mai multe...

— D-ta adevă ești un... ăsta... escroc...

— Da, dar din cei mai de seamă, și acum îți voi destăinui d-tale că eu lucrez în această branșe de opt ani de zile și nu m'au prins încă niciodată... În schimb eu am deja în depuneri o sumă destul de frumoasă... M'am gândit că aș putea săvârși lucruri mai mari și mai importante, dacă cineva, care dispune de-asemenea de multă dibăcie, mi-ar sta în ajutor... Pricepi la ce mă gândesc...

— Acum eu îți spun la rândul meu că îți mulțumesc de încrederea anticipată.

— Numai nu-ți bate joc și nu râde de mine. Eu știu bine ce vorbesc... Nu mă gândesc la vr'un complice ci la un tovarăș cu egale drepturi. Inchipește-ți: noi doi la Constanța, Sinaia sau pe Riviera, în vr'un restaurant elegant ca frați, sau ca soț și soție, elganți, d-ta cu tot felul de bijuterii, să pândim ocazia binevenită... Două-trei mișcări abile și e deja în mâinile noastre vr'o pradă bogată... Sunt foarte mulți oameni proști în lumea asta mare și ei par'că singuri își îmbie banii celor de teapa noastră...

Fata râse din nou și zise cu voioșie:

— Acestea sunt toate bune și frumoase, dar n'ai fi bun să-mi explici cum de îți-am venit chiar eu în minte? Nu pot înțelege cum de te-ai împiedecat chiar de mine, — această curiozitate mă frământă acum...

— Și asta îți-o pun. Cu trei săptămâni înainte te-am văzut prima dată pe calea Victoriei. Tocmai intraseși într'o prăvălie cu bijuterii. Atunci încă nu știam cine ești, dar fiindcă eu umblu mult pe stradă și dispun de și

városban és sok szabadidőm van, megfigyeltem. Egészen kis penziójáig kísértém. Este aztán azt olvastam, hogy abban az ékszerüzletben eltűnt egy briliánsgyűrű... Másnap megvártam a penzió előtt és akkor újra egy ékszerüzletbe ment... Este újra azt olvastam a lapokban, hogy most meg ebben az üzletben tűnt el valami értékes holmi... És ettől kezdve majdnem mindennap elment az ékszerészekhez és...

— És este mindég azt olvasta az ágyban, hogy ott, ahol én jártam, valami eltűnt... Mondja, maga mindig este olvassa az újságokat?

A férfi nevetett ezen a kérdésem és jókedvűen válaszolta:

— Ez egyik rossz szokásom. Napközben összegyűjtöm az újságokat és este egyszerre mind elolvasom. Aztán még egyet megfigyeltem magán, elég gyakran jár a Scotland Yardra... Ezt csodálom a legjobban magában. Van bátorsága az oroszlánbarlangba menni... Bizonyára vannak ott ismerősei...

— Mindenütt vannak barátaim... — jegyezte meg szerényen Viola. — És most engedje meg, hogy megítsz telő ajánlatára reflektáljak. Senkivel sem szövetkezem, mert egyedül szeretek dolgozni.

— Ne bolondozzék, nem tudja, mit dob el magától...

— Oh, ne próbáljon kapacitálni. Tudom, hogy a visszautasítás rosszul esik önnek, de én már ilyen vagyok. Őszintén bevallom, már én is gondoltam ilyen szövetkezésre, de persze, nem önnel kapcsolatban.

— Amikor először hallottam Theodore Fennyről, azt mondtam magamban: Ez igen, ilyen nagy ember mellett öröm lehet dolgozni... A nagy Teo mellett!...

— A Nagy Teo mellett — ismételte a férfi és rejtelmesen mosolygott. — És miért nem dolgozott velem?

mai mult timp liber, așa te-am pus sub observație. Te-am urmărit până la micul d-tale pension. Seara apoi am citit într'un ziar că din acea prăvălie cu bijuterii a dispărut un inel cu briliante... A doua zi te-am așteptat înaintea pensionului și atunci te duseși și iarăși într'o prăvălie cu bijuterii... Seara am citit din nou că acum din prăvălia asta au dispărut unele obiecte de valoare... Și de-atunci începând mai în fiecare zi te-ai dus în câte-o prăvălie de bijuterii și...

— Și seara totdeauna ai citit în patul d-tale, că unde am umblat eu de acolo a dispărut câte ceva... Spune-mi, d-ta citești ziarele totdeauna seara?

Domnul râse la întrebarea asta și răspunse bine dispus:

— E un obicei rău al meu. Peste zi adun ziarele și apoi seara le citesc pe toate de-odată. Apoi am mai observat ceva la d-ta, anume, că treci destul de des pela Prefectura poliției... Și asta o admir eu mai mult la d-ta. Ai curajul să intri în vizuinea leului... Cu siguranță că ai pe acolo cunoscuții d-tale...

— Peste tot locul îmi am prietenii mei... — observă cu modestie Viorica. — Și acum dă-mi voie să reflectez asupra propunerii d-tale. Nu mă asociez cu nimeni, fiindcă îmi place să lucrez singură.

— Nu face prostii, d-ta nu știi ce arunci din mână...

— O, te rog, nu încerca să mă convingi. Știu că refuzul meu îți cade cu greu, dar, așa sunt eu. Îți spun sincer că și eu m'am gândit la astfel de asociație, însă nu cu d-ta.

— Când am auzit prima dată de Theodor Weisman-Albeanu, mi-am zis: acesta da, alături de un astfel de om e o plăcere să lucrezi... Alături de marele Theo!...

— Alături de marele Theo — repetă domnul și surâse misterios. — Și de ce nu ai lucrat cu el?

— Naiv kérdés! Hogyan találtam volna meg őt, amikor a rendőrség sem találja? Csak nem apróhirdetés útján?

— Ez igaz — helyeselt a férfi. — Szóval a Nagy Teoval szövetkezne, de velem nem.

— Ugy van, nem szabad ezért haragudnia rám. Őt hirből ismerem, de ön-ről még semmit sem tudok. Még a nevét sem...

A férfi újra mosolygott és aztán így szólt:

— És most, kedves miss Viola, következnek az, amit előre ígértem és bemutatkozom: Tehodor Fenny vagyok...

— Oh! — röppent el a leány ajkáról a csodálkozó sőhaja. — Teo!

Hangosan nevetett és a férfi is vele nevetett.

— Ez aztán meglepetés volt, kis nevető leány, mi? — kérdezte vidáman.

A leány nem tudott válaszolni, anyyira nevetett. Néhány perc múlva, amikor újra komoly volt az arca, így szólt:

— Látja, addig beszélgettünk, amíg a teárról egészen elfeledkeztünk, de úgy látszik, hogy nemcsak mi, hanem Laa is... Mi lehet a mi derék vendég-lösünkkel?

— Majd mindjárt hívom — ajánlkozott a férfi és tapsolt.

A kínai vendéglős, mintha a függöny mögött állt volna, egy pillanat alatt asztaluknál termett.

— Öreg Laa, mi van a teával? — kérdezte a leány.

— Mindjárt itt lesz kisasszonykám, — válaszolta alázatosan a kínai. — Az apró halak is jönnek... Megjöttek a piacról és az öreg Laa sietett, hogy a kisasszonykának sajátkezűleg készítse el őket...

— Látja, ez nagyon kedves...

— Hozhatom? — kérdezte még alázatosabban a kínai.

— Hogyne, hogyne! — nevetett Vio-

— Intebare, naivă! Cum l-aș fi găsit eu, când nici poliția nu-l poate găsi? Doar nu cumva prin mica publicitate?

— Ai dreptate — aprobă bărbatul. — Cu un cuvânt, cu marele Theo te-ai întovărăși, iar cu mine nu.

— Așa e, și nu trebuie pentru asta să te superi pe mine. Pe el îl cunosc, după renumele lui, dar despre d-ta nu am auzit nimic. Nici numele măcar...

Domnul surâse din nou și apoi zise:

— Și-acum, dragă d-soară: Viorica, urmează ceiace ți-am făgăduit înainte, și mă prezint: sunt Theodor Albeanu-Weisman...

— Ah! — vibră de pe buzele feței exclamația mirării. — Teo!

Izbuca într'un răs șgomotos și cu ea împreună și bărbatul.

— Asta a fost apoi o surpriză? — întrebă el grozav de dispus.

Fata nu putea răspunde, așa râdea. După vr'o câteva minute, când fața ei deveni iar serioasă, zise:

— Vezi, atâta am vorbit de am și uitat de salata japoneză, dar așa se vede că nu numai noi ci și patronul...

— Il voi chema imediat — se oferi domnul și bătu din palme.

Patronul, într'un moment a fost la masa lor.

— Ce este cu comanda? — întrebă fata.

— Indată vine...

— Vezi, asta e foarte frumos...

— Pot s'o aduc? — întrebă patronul.

— Desigur, desigur! — râse Viorica Berzoveanu.

— Da, da, întâri Theodor Albeanu-Weisman. — Și acum ce va fi cu noi „frumoasa mea d-soară”...

Viorica râse din nou și apoi zise:

— Nu fi nerăbdător, mai întâi salata japoneză și apoi d-ta, marele Theo!

În dosul lor se auziră pași și Albeanu nici nu se întoarse, fiindcă el crezu, că patronul aduce menu-ul exotic... dar cu atât i-a fost mare surprinderea,

la Kineton és amikor a vendéglős eltűnt, megjegyezte: — Derék ember!

— Az! — helyeselt Theodore Fenny.
— És most mi lesz velünk „szép kis-asszonyka”...

Viola újra nevetett és aztán így szólt:

— Ne legyen türelmetlen, előbb a halak a zöld mártással, aztán maga, Nagy Teo!

A függöny mögül léptek hallatszóttak és Fenny meg sem fordult, mert azt hitte, hogy a kínai vendéglős hozza a tehát és a halakat, annál nagyobb volt a meglepetése, amikor felpillantott és két idegen férfit látott az asztaluk mellett.

— Mi a...

Nem tudta tovább folytatni, mert Viola közbevágott és nevető arccal szólt:

— Mr. Fenny, engedje meg, hogy bemutatam magának Spalding felügyelőt és Wilton őrmestert... Névről valószínűleg mind a kettőt ismeri...

A híres szélhámos nyelt egyet, fel akart állni, de a detektívfelügyelő visszaszorította a székre.

— Csak semmi bolondság, kedves uram. Mit mond, kedves miss Lydd, kicsoda ez az ur?

— A Nagy Teo!

— Ejha! — fűttengett a hatalmas detektívfelügyelő, majd barátságos arccal megveregette Fenny vállát. — Éppen elég ideje kergetjük, kedves Teo, de sohasem hittem volna, hogy miss Lydd csipi el...

— De én...

— Majd bent a Yardon beszélgetünk.

— Igen, beismerem, hogy én vagyok Theodore Fenny, akit oly régen keresnek — mondta a férfi morcos arccal, amikor leültették a detektív-szobában. — Buta számár voltam, amikor hagytam, hogy lépze csaljanak, bár még most sem értem, hogy miképpen történt...

Viola Lydd az íróasztalnál ült és

când își ridică ochii și zări lângă masa lor doi bărbați streini.

— Ce...

N'a putut să mai continue, că Viorica îl întrerupse râzând:

— D-le Albeanu, dă-mi voie să-ți prezint pe dl inspector F. și pe dl comisar H. După nume cred că-i cunoști pe amândoi...

Periculosul escroc internațional înghiți în sec, voi să se ridice, însă inspectorul de poliție îl apăsă din nou pe scaun.

— Numai, fără nici o prostie, dragă d-le. Ești drăguță d-șoară să ne spui cine este domnul acesta?

— Marele Theo!

— Ei, drăcia dracului! — șueră printre dinți inspectorul de poliție, apoi bătu prietenește pe Albeanu-Weisman peste umeri. — Deja te urmărim de-o vreme destulă, dragă Theo, împreună cu toate polițiile Europei, și nu credeam că tocmai d-șoara Viorica să pună mâna de d-ta...

— Dar eu...

— O să vorbim la Prefectura poliției...

— Da, recunosc că eu sunt Thodor Albeanu-Weisman, urmărit de multă vreme de toate polițiile Europene — zise morocănos domnul, când sosiră în biroul de cercetări al poliției. — Am fost un măgar mare, când am lăsat să fiu atras în cursă așa de ușor, deși nici acum nu înțeleg cum s'a putut întâmpla...

D-ra Viorica ședea la masa de scris și acum par'că era într'o dispoziție mai bună. Surâsul ei era mereu în colțul buzelor.

— Fii bărbat și nu-ți face sânge rău, dragă tovarășe — observa ea zămbind. — D-ta singur ești cauza pierzaniei d-tale. D-ta m'ai urmărit pe mine, crezând că sunt o hoată de bijuterii, o pungășoaică. Aici ai comis prima greșală. Seara ai citit că prin locurile pe unde am trecut s'a săvâr-

most még jobb kedve volt. A mosoly állandóan ott ült az ajkán.

— Legyen férfi és ne siránkozzék, kedves szövetségstárs — jegyezte meg mosolyogva. — Ön maga okozta vesztét. Maga megfigyelt engem és azt hitte, hogy ékszerbolvaj vagyok. Itt követte el az első tévedést. Este mindig azt olvasta, hogy ahány helyen megfordultam, lopás történt és akkor követte el a második tévedést, amikor nem vette észre, hogy a lopást mindig az én megjelenésem előtt követték el és én már csak akkor mentem ki az üzletekbe, amikor a lopást bejelentették a rendőrségen. Az ékszerüzletekben tudniillik én nymozok... Persze, így jár az, aki este olvassa az újságokat és nem reggel... Amikor ma belémbotlott, az első pillanatban nem tudtam, hová tegyem. Komolyan azt hittem, hogy detektív vagy aszfaltbetyár. Ha detektív, kitünően megtréfálok, ha pedig aszfaltbetyár, akkor is ellátom a baját. Laanál azonban már gyanus volt... A derék kínai régi ismerősünk, aki minden feltűnés nélkül sokszor volt már segítségünkre. Amikor azokat a jóizü halakat megrendeltem nála, már tudta, hogy a Yardra kell telefonálnia. Ez régi jelszó közöttünk. Aztán maga szépen leleplezte saját magát... Higyje el, hogy az örömtől valósággal repesett a szívem, amikor elárulta, hogy a Nagy Teoval azonos, az elfoghatatlan szélhámossal, aki néhány hónappal ez előtt ötvenezer fontot csalt ki az alsház egyik tagjától...

Theodore Fennyinek most már nem tetszett a leány nevetése, de azért nem mérgeződött.

— Tehát detektívnő — mondta mélabusan. — Pedig nem néz ki annak... Azt hittem, hogy... de tévedtem...

— Ez volt a harmadik tévedése, kedves Teo. Nem mondhatja, hogy ezen a kalandon csak vesztett. Maga is nyert.

și câte-un furt și atunci ai comis a doua greșală, fiindcă n'ai observat că furtul a fost totdeauna săvârșit înainte de apariția mea și eu am trecut pela acea prăvălie numai după ce ni s'a denunțat la poliție furtul. În cazurile bijuteriilor, anume, eu fac cercetările...

Desigur așa pățește cine citește ziarele de dimineață seara și nu imediat după ce apar... Când te-ai împiedecat de mine, în primul rând nu știam cum se te clasific. Am crezut foarte serios că ești un detectiv sau un craidon. Dacă erai detectiv îți jucam o farsă de pomină, iar dacă ai fi fost un craidon te aranjam și atunci. La bodegă îmi erai deja suspect... Bravul patron este o veche cunoștință de-a noastră, care, fără să fie bățător la ochi, ne-a fost în multe cazuri de bun folos. Când am comandat salata japoneză, el a știut deja că trebuie să telefoneze la Prefectura poliției. Acesta este un vechiu consemn între noi. Apoi d-ta te-ai descoperit așa de frumușel... Crede-mă că de bucurie inima stătea să-mi sară dela locul ei, când mi-ai trădat că ești același cu „marele Theo” (cum te porecliseră ziarele franceze, italiene și germane), pericolosul escroc internațional, care este urmărit în zadar de toate polițiile, și care escrocise nu de mult pe un deputat Bucureștean cu peste un milion lei.

Lui Theodor Albeanu-Weisman nu-i mai plăcu acum surâsul fetei, dar pentru aceia nu se necăji.

— Adică, agentă acoperită a poliției — zise el melancolic. — Și doar nu pari așa ceva... Am crezut că... dar m'am înșelat...

— Asta a fost a treia greșală a d-tale, dragă Theo. N-ai putea însă să susții că în această aventură ai avut parte numai de pierdere. Nu. Și d-ta ai câștigat Experiența. Deși îmi în-

Tapasztalatokat, bár nehezen tudom elképzelni, hogy ezeknek most belátó időn belül hasznát vehetné... chipui că acum cu greu le-ai mai putea folosi în favorul d-tale, un timp destul de considerabil...

Alții cari sunt mai inițiați în spiritism vor explica mai lămurit acest fenomen. Noi vom observa doar că mediul spiritist valah nu stăpânește limba românească, e străin de limba română, n'o cunoaște, o desfigurează, o caricaturizează, o ridiculizează. Dar asta e o chestie prea puțin importantă. Important e că prin spiritism poți deveni scriitor. Aviz amatorilor.

Sever Stora.

SCRIITORI ȘI CĂRȚI

de OCTAV ȘULUȚIU

TUDOR VIANU: FILOSOFIE ȘI POEZIE. (Ed. „Familia”).

Opera de estetician a lui Tudor Vianu e prea largă și prea adâncă pentru a putea forma obiectul unei simple recenzări. De aceea am ezitat multă vreme și mai amân încă o dare de seamă a „Esteticei” sale, vastă operă de erudiție, de sistematică punere la punct a tuturor problemelor estetice și de originală expunere și în acelaș timp nuanțare a multora dintre ele. E în această sfială față de această operă, a cărei valoare de complexitate estetică și de complectitudine în specialitate o pot afirma, ceva din teama lipsei de erudiție care să egaleze perfectă și inegalabila, la noi, orientare în materie, a autorului, dar și totodată sentimentul durabilității care face ca „Estetica” lui Tudor Vianu să iasă din actual prin permanentă și perpetuă actualitate, o discuție asupra ei putând fi oricând întreprinsă.

Înainte „Esteticei” Tudor Vianu a edificat o întreagă bibliografie de preocupări și discuții estetice între cari „Dualismul artei”, „Arta și frumosul” sau „Idealul clasic al omului” erau tot atâtea jaloane puse în vederea încununării monumentale pe care le-a dat-o „Estetica”. „Filosofie și poezie” se adaugă operelor estetice în care autorul tratează probleme speciale în estetică, adăugând un nou suport și în acelaș timp noi aspecte operii sale estetice și „Esteticei” sale monumentale.

„Filosofie și poezie” pune problema raporturilor dintre cele două activități creatoare ale spiritului omenesc, problemă care a atârnat facultățile dialectice ale filosofilor, esteticienilor și artiștilor din toate timpurile, dar mai ales a acelora dela romantism încoace. Problema e dacă între filosofie și poezie se poate stabili vreo legătură, vreo identitate, fie în ce privește conținutul, fie în ce privește sensul lor.

Era evident că concluziile nu puteau merge în direcția unei identități de conținut, ceace ar fi făcut superfluă una sa cealaltă din cele două activități. Rămânea identitatea de sens, care există. Autorul ne arată pe bună dreptate cum filosofia și poezia se întâlnesc în absolut, pe care ambele caută să-l reveleze cu mijloacele lor deosebite. El afirmă „unitatea latentă a filosofiei cu poezia, ca unele cari cresc din aceleași rădăcini și urmează aceiași elan” (p. 31). Rădăcinile filosofiei ca și ale poeziei se găsesc în nevoia omului de absolut și elanul către acesta e caracteristic ambelor. Numai că fiecare folosește alte căi: filosofia se folosește de idei pe când poezia de imagini și de intuiții. „...aceiași conținut de valori spirituale poate fi exprimat fie prin intuițiile poeziei, fie prin abstracțiile filosofiei” (p. 87).

E interesant că ideea de „exprimare a absolutismului” pe care o atribue

Tudor Vianu atât filosofiei cât și poeziei se poate apropia foarte bine de ideea „revelării misterelor”, a lui Lucian Blaga. Și pentru Blaga atât construcția filosofică cât și poezia sunt mijloace deosebite ale spiritului întru revelarea unor mistere, adică în ultimă analiză a unui absolut. Nu e vorba desigur de nicio influențare reciprocă, atât „Filosofie și poezie” cât și „Geneza metaforei” fiind opere ce au crescut separat, fără ca autorii să aibă cunoștință unul despre munca celuilalt. Dar cred că apropierea se poate face și asta nu poate decât să întărească valoarea pozitivă a teoriei. De altfel Tudor Vianu nu și-a spus încă părerea despre opera de estetică și de filosofie a culturii elaborată de Blaga, dar va trebui să o facă. Va trebui să-și precizeze punctul de vedere față de o poziție estetică nouă și așteptăm cu multă curiozitate critica pe care Tudor Vianu o va întreprinde Esteticei lui Lucian Blaga.

„Filosofie și poezie” cuprinde pe lângă precizarea unei poziții și istoricul problemei. Autorul ne dă un rezumat și o critică a evoluției problemei, în capitole separate, arătând cum au căutat să soluționeze romanticii problema și izolând erorile lor. Crezând că filosofia și poezia sunt una și același lucru, unii au crezut că poezia e inutilă, iar alții că filosofia e inutilă. De aceea s'a căutat salvarea poeziei fie îndopând-o cu idei, apropiind-o deci de filosofie, ceea ce era o greșeală tocmai împotriva punctului de plecare, deoarece poezia devenind mai filosofică, devenea mai inutilă după concepția lor chiar. Alții au căutat să dea poeziei un suport de știință, alții au apropiat-o de mitologie. Pe de altă parte alții au crezut că filosofia poate fi apropiată de poezie luând mijloacele de expresie ale acesteia. În concluzie Tudor Vianu arată foarte bine cum nu e nevoie de o impietare nici a uneia asupra celeilalte, deoarece mijloacele fiecăreia îi sunt caracteristice și suficiente pentru a-și îndeplini scopul. Ceea ce nu împiedică uneori ca filosofia să uzeze de imaginile poeziei fără însă a abuza de ele, nici ca poezia să exprime idei însă numai simbolizându-le, transformându-le în intuiții.

Insist asupra concepției de „poezie filosofică” așa cum o critică Tudor Vianu și desprind obiecția fundamentală ce i se aduce și anume pericolul de a cădea în impasul didacticismului. Poezia poate fi filosofică, dar numai cu mijloacele ei, intuitive. În momentul când ea nu face decât să expună didactic ideile filosofice, atunci ea nu mai e nici poezie, nici filosofie, își pierde orice valoare. Desprind câteva citate:

„Cu cât devine mai mult știință, poezia devine mai puțin artă. Adevărata poezie se sufocă în impasul didacticismului”... (p. 58) și „Trebuie, în fine, adăugat că pentru a exprima conținuturile cele mai înalte ale spiritului, poezia n'are nevoie să formuleze o doctrină, așa cum face speța ei filosofic-didactică, nici chiar să întrebuițeze simboluri, așa cum apar în celălalt tip distins de noi. Adevărata poezie este purtătoarea unui sens universal, chiar atunci când nu-l explicitează în formulare doctrinare și chiar când nu-l sugerează printr'un simbol. Ridicându-se din rădăcina absolută a spiritului, poezia este o manifestare paralelă cu filosofia. Același conținut spiritual poate fi regăsit și în una și în alta, fără ca cea dintâi să-și asume chipul de exprimare al celei din urmă sau să-l impună spiritului printr'un simbol concret”. (p. 59).

Aceasta nu însemnează că autorul neagă valcarea simbolului ca atare.

Dar pentru a accentua autonomia mijloacelor poeziei, el arată că pentru a exprima absolutul poezia se poate lipsi și de simbol ea fiind purtătoare de „sens universal”.

Îi mai rămâne lui Tudor Vianu să arate și legătura dintre religie și filosofie și poezie. Raportul dintre ele l-a atins în „Introducerea” cărții de față lăsându-ne să întvedem o viitoare deschidere de problemă. Apropierea așa cum o face autorul, pe partea absolutului, este evidentă și nu așteaptă decât o tratare și o lămurire a ei.

Dacă în „Filosofie și poezie” autorul n'a epuizat o problemă — nici o problemă neputând fi epuizată, ci rămânând susceptibilă de noi soluții — în schimb se poate mândri că i-a dat soluția cea mai apropiată de adevăr, aceea care poate înfruni cele mai multe sufragii intelectuale. Identitatea în absolut a filosofiei și poeziei și autonomia mijloacelor de care fiecare dispune, nu pot fi decât rodnice pentru amândouă. Nu e deci niciun pericol ca una să o facă inutilă pe cealaltă, deși ambele sunt fețele deosebite ale unei aceleași nevoi spirituale.

Cu claritatea și sistema în care e expusă problema, cu puritatea expoziției „Filosofie și poezie” adaogă încă o operă indispensabilă cercetătorului estetic român.

AL. VIANU: LIBERTATE ȘI CULTURĂ. (Ed. Tiparul Universitar)

Fratele lui Tudor Vianu a dispărut prea curând dintre noi, anul trecut, la o vârstă când începe tinerețea în materie de creație, la 30 de ani abia. Dispariția lui a întristat pe mulți și pe noi printre aceștia, pentru că tânărul Al. Vianu aducea în configurația tinerei generații românești un spirit ales, bine informat, dotat cu o cultură solidă și cu un dar al expresiei curșive, simple, aproape gazetărești, calități cari făceau din el un fidel și interesant cronicar al actualității politice și literare. Al. Vianu promitea să se desvolte progresiv pe linia calitativă a scrisului și moartea lui a oprit posibilitatea de a se manifesta într'o operă originală a unui spirit ales care dădea toate speranțele în articolele sale într'o viitoare închegare personală.

Cu pietate Tudor Vianu a strâns într'un volum articolele și cronicile franceze ale fratelui său, sub titlul sugestiv și caracteristic de „Libertate și cultură”. Culegerea e mai mult decât interesantă și e prețioasă, pentru că ea ne mărește regretul după cel dispărut și ne dă o mai bună imagine despre el decât atunci când îl citeam fragmentar și ocazional.

„Libertate și cultură” sunt cei doi termeni spirituali în cari credea Al. Vianu. Și credea în aceste două realități cu o tărie care nu era nici fanatism pentru că fanatismul libertății ar fi o contradicție, nici îngustime de spirit, ci rezultatul unei îndelungate dezbateri spirituale și efectul unei convingeri limpezi, bine înrădăcinate în conștiința tânărului scriitor. Al. Vianu, în acest veac de sdruncinare a libertății spirituale, credea totuși în ea și o susținea în articolele sale nu cu disperarea aceluia care-și vede periclitată poziția, ci cu liniștea omului sigur de adevărul și dreptatea acestei poziții. Din toate articolele lui Al. Vianu respiră o încredere binefăcătoare în viitorul libertății spirituale și o îndreptățită încredere. Paralel cu încrederea în libertatea spiritului, este și o încredere în cultură, în permanența culturii,

în a cărei criză Al. Vianu nu vrea să vadă decât ceva trecător și pe bună dreptate. Cultura nu poate dispărea, iar libertatea spiritului cu atât mai puțin. Libertatea spiritului fiind condiția „sine qua non” a culturii se înțelege de ce aceste două realități apar conjugate, pe același plan, în credințele lui Al. Vianu.

E frumoasă această încredere în permanența culturii și în libertatea spirituală și e cu atât mai prețioasă cu cât Al. Vianu o susținea prin argumente intelectuale, prin dialectica spiritului său. Inteligența și informația sa le-a pus în slujba argumentării acestor două idei. Ceeace însă mă reține mai mult e tăria convingerii sale. În mijlocul unui tineret neliniștit, dezorientat și disperat, Al. Vianu credea în libertate și în cultură! La o vârstă și într-o epocă în care tineretului îi lipsea o axă morală, o credință statornică, Al. Vianu oferea exemplul unor convingeri statornice și indestructibile. Să nu uităm că activitatea sa se desfășoară acum câțiva ani când tineretul intelectual român nu luase încă o atitudine, nu îndrăznise să opteze pentru o poziție, pentru o soluție, ci se clătina între convingeri și ideologii opuse și varii. Atunci însă Al. Vianu oferea exemplul unei atitudini ferme, a unor convingeri primite prin deliberare personală.

Și azi încă exemplul lui Al. Vianu e mai frumos și mai puternic decât oricând. Pentru că azi tineretul a luat atitudine, dar vai! cum? A optat pentru distrugerea libertății, deci a luat atitudine contra culturii. Tineretul de azi renunță la spiritul critic și la proprie convingere pentru a se înrola în mișcări spirituale unde se supun ordinelor fără a le discuta! E o abdicare dela spirit și o abdicare din slăbiciune. Este o convingere care nu e una! E o convingere apucată în disperare de cauză. Incapabil de a-și găsi o soluție valabilă, incapabil de a-și făuri el singur credințele și idealurile, tineretul dă buzna asupra unor credințe și idealuri gata făcute. Tot nestatornicia ideologică îl duce pe acest tineret către abdicarea dela libertate, dela spirit critic și dela cultură.

E adevărat că nu toți tinerii unt astfel, e adevărat că sunt și tineri a căror abdicare dela spiritul critic și dela libertate e o rezultată a deliberării interioare. Dar tot slăbiciunea e până la urmă cauza acestei abdicări, pentru că renunțarea la libertate e renunțarea la spirit și la creație, renunțarea la legile eterne ale spiritului.

Hotărât că asupra libertății se poate discuta îndelung. E drept că azi libertatea a ajuns la un punct prea înaintat de anarhie spirituală care nu poate face bine omului în aceeași măsură în care nu-i poate face bine deprimarea absolută a libertății sale spirituale. Dar cert e că posibilitate de creație fără libertate nu este și că niciun ordin și niciun program prestabilit nu poate da opere durabile în ordinea spirituală. Spiritul nu poate asculta decât de un singur ordin: ordinul libertății sale interioare.

Aceste lucruri nu le mai înțeleg tinerii de azi. Aceste lucruri le-a înțeles și le-a susținut Al. Vianu. De aceea ne place „Libertate și cultură” și de aceea îi suntem recunoscători lui Tudor Vianu că ne-a pus la îndemână această culegere care se prezintă atât de sintetică și atât de unitară.

Al. Vianu rămâne ca o mostrare a tineretului român de azi. Linia dreaptă a convingerii sale, puterea lui de credință în spirit, în libertate și în cultură, sunt valori permanente către care trebuie să se îndrepte orice tânăr care vrea să fie creator. Aceste valori l-au îndrumat pe Al. Vianu

către cultura franceză pe care o admira tocmai pentru că în ea găsea realizate credințele sale spirituale atât de dragi lui. În cronicile sale franceze Al. Vianu arată o pasiune a fenomenului cultural francez și o subtilă cunoaștere a psihologiei franceze pe care o caută și o analizează în constanțele ei literare. Astfel partea de cronici franceze poate sluji și drept o introducere documentară în analiza spiritului francez, analiză care se vede că era abia la început și autorul intenționa să o ducă mai departe.

Intreruptă prea de timpuriu activitatea de cronicar și de scriitor a lui Al. Vianu rămâne însă ca un exemplu de hotărâre și de credință neștrămutată în valorile spiritului uman, pentru care a militat cu inteligență, cu talent și cu informație. De volumul acesta ne despărțim cu regretul de a nu fi văzut duse până la capăt atât de frumoase și promițătoare posibilități.

ZAHARIA STANCU: TAIFUNUL. (Ed. Naționala-Ciornei).

Deși „Taifunul” e primul său roman și ar impune mai multă îngăduință din parte-ne, Zaharia Stancu fiind un scriitor vechi printre cei tineri, dela care așteptam mai multă seriozitate, mai mult spirit critic și mai multă artă, putem să judecăm opera sa fără nici un menajament. Imi exprim deci mirarea dela început pentru ușurința pe care a dovedit-o Zaharia Stancu publicând „Taifunul”. Opera avea în sine virtualități cari puteau face dintr’ânsa o valoare. Cred că numai graba l-a făcut pe autor să o rateze. De oarece „Taifunul” e o carte iremediabil ratată. Și e păcat că e astfel.

Zaharia Stancu a crezut că poate face dintr’un caz clinic un roman, dar n’a izbutit. Eroul său, care-și povestește viața, sau mai bine zis notează câteva momente caracteristice ale vieții sale, e un bolnav, un epileptic. Taifunul nu e de fapt decât un eufemism, prin care eroul își desemnează sie-și boala grozavă de care suferă. În același timp el e răvășit și de obsesii sexuale. Eroul e un inhibat, un timid sexual, care se retranșează în sine în fața oricărei dificultăți. Toate acestea le deducem numai din jurnalul său scris cu febră și în care faptele sunt toate frânte, incomplete, incipiente doar, neduse până la mărturisirea categorică, totală. Un prim defect psihologic în construcția eroului este că nu putem ști dacă timiditatea sexuală l-a dus la epilepsie sau dacă epilepsia lui este cauza acelei timidități. Prima criză o are în legătură cu o revelație erotică, un așa zis secret al unui cunoscut, secret prin care-și subjugă acesta pe toate femeile. Nelămurirea în care e lăsată această legătură dintre timiditatea erotică și epilepsia eroului face ca el să nu aibă o unitate sufletească bine stabilită. Adeseori ne întrebăm de ce era nevoie ca eroul să sufere de epilepsie mai ales că toate faptele se explică foarte bine și prin timiditatea lui sexuală, ele n’ar mai avea nevoie de explicația prin epilepsie. E o lipsă de înțelegere în toate actele, între diferitele mobiluri sufletești ale eroului, o lipsă nepermisă.

Dar dacă am putea trece peste aceasta, nu putem trece peste lipsa de semnificație omenească a romanului. În definitiv orice poate forma subiect de artă. Cu o condiție însă: să aibă motivarea acelei semnificații adânc omenești, pe care „Taifunul” nu o are. Autorul ne prezintă un caz de patologie psihică și atât. Dar întrucât ne poate interesa epilepsia eroului, fimi-

ditatea lui sexuală, obsesiile lui, de vreme ce ele nu ne spun nimic asupra omului în general, de vreme ce nu ne putem regăsi cu nimic în ele, de vreme ce ele nu deschid nici o perspectivă asupra destinului metafizic al omului. Asistăm neinteresată și cu nimic la buciulul steril al eroului care ne poate atinge numai interesul pentru bizazerie și atât. Eroul e un „caz ciudat” într'adevăr. E un om tragic, sfâșiat de trupul și sufletul său, dar a cărui tragedie nu are trăsături general omeneste. Ori arta nu poate exista fără acea generalitate dată obiectului său. Din faptul că dăm o valoare generală subiectului nostru i-am dat o valoare de artă. Eroul lui Zaharia Stancu e doar un simplu bolnav hărțuit de trupul lui mai mult chiar decât de trupul lui, dar în el nu se regăsește nimic din ceace este omenesc.

Eroul lui Stancu e la liziera dintre viață și nebunie. Nebunia lui sticlește ici-colo, din când în când, în obsesiile sale, fără a se declanșa categoric până la urmă. Eroul are sub unghia degetului mic un semn despre care spune că e steaua polară! Ce semnificație va fi având în roman acest fapt nu văd, decât ca să ne arate că eroul e pe pragul nebuniei. Apoi obsesia sexuală a Sidei, trecută prin perete și care vine să-l chipuiască în vis pe erou, sunt deasemeni indicii premergătoare ale demenței, ca și dealtfel întreaga febră cu care sunt scrise notațiile jurnalului. Logic era deci ca după toate acestea eroul să înnebunească deabinelea, ceace nu se întâmplă. Eroul sfârșește notațiile sale foarte calm fără să ne ofere niciun deznoadămant, nici logic, nici psihologic, nici estetic. Romanul se termină fără sfârșit!

În toată această carte nu vedem iarăși ce rost are uciderea lui Geny Saru. Eroul își ucide fostul bun prieten. Și o face atunci când nu mai are niciun motiv pentru aceasta! Motiv ar fi avut deoarece Geny Saru i-a furat iubita. Dar atunci când eroul nostru îl ucide, el nu o mai iubea ci iubea împotriva o alta! Încă un punct neclar, mai ales că eroul nu și-a mărturisit decât foarte vag gelozia.

Neclar mai e ceva: e faptul că eroul nu-și mărturisește direct crima. El ne lasă însă prea limpede să o lămurim prin aluziile pe care le face și mai ales prin insistența cu care spune că numai el cunoaște secretul asasinării lui Geny Saru, dar că nu-l va spune. Și dacă totuși eroul nu l-a ucis pe Geny Saru ci o crede numai, dacă este doar prada unui acces de nebunie care-l face să fie convins doar de realizarea unei intuiții pe care n'a pus-o în practică? Iată deci încă o lacună în romanul lui Zaharia Stancu.

Ori, romanul lui Zaharia Stancu e suficient de limpede pornit ca intenție, pentru a-i cere lămuriri depline! Autorul se vede că n'a intenționat să scrie o operă suprarealistă, sau fantastică, în care deci impreciziunea și-ar fi avut rostul ei, în care valoarea ar fi reieșit din dubiu. Romanul său necesită motivări pe cari nu le are.

Din punct de vedere estetic „Taifunul” are deasemeni defecte nepermise. Romanul e bine scris și nici nu puteam să așteptăm altceva dela un scriitor verificat cum e Zaharia Stancu. Ceace e defectuos aci e compoziția în primul rând și apoi anumite imposibilități de artificiu. Compoziția e frântă: în raportarea prezentului intervine, amestecată, povestirea trecutului. Metoda a mai fost utilizată și n'are în sine nimic neacceptabil. Dar în expunerea aceasta e necesară o anumită ordine pe care nu o respectă autorul. E o încălceală în compoziție, o încălceală care cu puțină reflecție putea fi înlăturată. Dar ea poate fi atribuită în ultimă analiză eroului care-și scrie jurna-

lul în stare de febră. Ceeace e inacceptabil e altceva. Și anume.

Cartea e o povestire pe care o face eroul retrospectiv, nu o relatare ținută zi la zi a faptelor. În acest caz e artificial și cu totul stângaci a face pe erou să povestească uneori ca și când faptele s'ar petrece când le scrie! Romanul e scris astfel în două atitudini, una de reamintire a faptelor, alta de transcriere imediată a lor, ceea ce nu se poate, e neverosimil, arată a grabă a autorului care dacă mai sta puțin asupra manuscrisului ar fi putut corecta asemenea mici scăpări cari dau greșeli mari.

Și mai grav e că la un moment dat, pe vreo 10 pagini ni se relatează, ca într'un roman scris la persoana III-a, sentimentele unui alt erou decât acela care povestește, într'o situație pe care povestitorul nu o putea cunoaște deoarece nu a asistat la ea! Când fuge de acasă Andra și rămâne singur Liviu Manu, de unde știe eroul ce s'a petrecut în sufletul acestuia, pentru a ne descrie, cu lux de amănunte introspective?! E încă un defect de compoziție, o situație estetică inacceptabilă. Autorul a uitat că în romanul său nu povestește el, ci eroul său și i s'a substituit un moment.

E păcat, cum spuneam la început, că subiectul acesta a fost ratat. Eroul avea în el destule elemente pentru a forma axa unui roman bun. Dar pentru aceasta romanul trebuia să aibă o idee. În „Taifunul” toate faptele și toată psihologia eroului nu au niciun sens interior, nu caută să stabilească nicio idee, nimic. Cel puțin dacă eroul ar fi fost configurat, dacă i-ar fi dat autorul un contur de tip psihologic. Dar nu a făcut-o, ci l-a lăsat destrămat interior, dezaxat.

În asemenea situație e penibilă și toată povestea aceea cu secretul lui Herodot Dancea, secret care nu-și are niciun rost în economia romanului ci e o simplă porcărie fără transfigurare estetică. Autorul nu ne poate face să credem că eroul a fost lovit de epilepsie printrucă a aflat acest secret. Dacă asemenea secrete ar da epilepsie, ar fi plină lumea de epileptici!

Inconsistent și nesubstanțial, „Taifunul” e un exemplu de operă neprelucrată, care mărturisește existența unui scriitor dar în acelaș timp acuză o epocă de viteză. Zaharia Stancu n'are de ce să fie supărat. Eșecul acesta îi va fi învățătură pentru viitor.

CĂRȚI DE FILOSOFIE

de I. DIDILESCU

C. RĂDULESCU-MOTRU: PSIHLOGIA POPORULUI ROMÂN. București, 1937.

Studiul d-lui Prof. Rădulescu-Motru, „Psihologia poporului român” constituie nu numai un pas mai departe în ordinea preocupărilor d-sale dar și o contribuție de mare preț la una din dezbaterile cele mai pasionate ale vremii noastre.

Nu demult P. Gaultier a scris „sufletul francez”, Sforza „sufletul italian”, L. Reynaud „sufletul german” și discuția privitoare la caracterele psihice ale diferitelor popoare continuă, antrenând și publicul și competentele. E și firesc, dealtcum, ca în perioada exaltării naționalismelor să se tindă la o cât mai clară descriere a ceea ce formează geniul națiunilor.

Nici la noi discuția nu e nouă. De mai bine de zece ani, „Gândiriștii” pe deoparte, cei dela „Viața Românească”, pe de alta, au întocmit câte un portret al Românilor, unii — diadochi ai unui ortodoxism slavofil străin — privindu-i prin optica ortodoxiei, alții prin aceea, tot atât de puțin proprie, liberalist-abstractizantă apuseană.

Față de discuțiile cari au avut loc mai înainte, studiul d-lui Profesor Rădulescu-Motru, ar putea să facă impresia unui pas îndărăt. Căci d-sa nu vine să deslege problema și nici să confirme vreo teză din cele susținute, ci arată cum trebuie pusă pentru ca să poată fi rezolvată. (În introducerea la „Istoria filosofiei moderne” d-l Prof. Rădulescu-Motru scrie aceste rânduri, în legătură cu însemnătatea punerii problemei: „Poate cineva privi la obiectele naturii mult și bine, el nu va găsi totuși despre ele un adevăr, dacă mintea nu este înarmată cu întrebările care trebuiesc puse naturii și vieții. Adevărul nu se desvăluie decât aceluia care știe să întrebe de el” ...)

Până în prezent grija mai tuturor celor cari s'au ocupat de această chestiune, era să stabilească și să enumere caracteristicile sufletești ale Românilor, ce păreau că se degajă din manifestările culturale și cotidiene ale lor, iar concluziile se raportau de aceea la gradul de înzestrare a sufletului românesc.

D-l Prof. Rădulescu-Motru spune însă, cu circumspecția proprie omului de știință cu „sentimentul răspunderii”: ceea ce importă, nu este să stabilești suma defectelor și a însușirilor sufletului românesc ci funcția lor în acest suflet. Cum se va putea aprecia funcția și judeca valoarea lor? Judecarea lor se va face numai după ce se va fi desvăluit în prealabil care este structura psihică la care aparținem, cu alte cuvinte, după ce vom ști dacă facem

parte din tipul burghez, sau din alt tip cultural. Pentru că, de vreme ce, popoarele nu au aceeași finalitate spirituală — în acest punct se vede lesne cum se înlănțue studiul de față cu încheierile d-lui Prof. Rădulescu-Motru din „Românismul” — aceleași caractere devin calități în un tip și defecte în altul.

„Iată dar marea problemă, aș zice tragedia... pe care o ridică cunoștința sufletului românesc. La care tip de finalitate spirituală, sau pe scurt: la care tip de cultură, aparține sufletul poporului român?”

Numai după ce se va răspunde la această întrebare vom putea vorbi de calități ori defecte. Dar răspunsul nu se poate da azi și nici curând, el depinzând mai puțin de zelul cercetătorilor și mai mult de maturarea sufletului românesc și cristalizarea lui într'o spiritualitate bine definită.

Anumite constatări nu sunt, totuși, fără interes.

Am trăit până acum în idealul culturii burgheze, am tins către tipul culturii apusene. Este însă sufletul românesc îndreptat spre finalitatea burgheziei? Ca și în lucrările d-sale anterioare, d-l Prof. Rădulescu-Motru constată un profund desacord între instituțiile noastre împrumutate din occident și manifestările sufletului nostru. Faptul este desigur de vitală însemnătate pentru noi, dat fiind că „acelaș tip de cultură — cum spune d-l Prof. Rădulescu-Motru — ridică sau prăbușește un popor după acordul sau desacordul în care el stă cu sufletul său”.

Și d-l Prof. Rădulescu-Motru, după ce analizează caracteristicile spiritului burghez, constată că ale noastre sunt opuse: „avem legi dar nu se respectă de nimeni, libera concurență, pivotul burgheziei occidentale, n'a devenit un morav românesc iar inițiativa individuală pentru a susține progresul social prin întreprinderi cu risc nu există”. Dacă ar fi să redăm cu un cuvânt spenglerian caracterizarea d-lui Prof. Rădulescu-Motru, am zice că Românul n'are spirit faustic, nu este capabil să deslănțue o luptă de marfă proporții pentru a-și croi destinul. Românul nu știe colabora cu alții, dar nici singur nu luptă împotriva altora. El se simte bine numai singur dar sprijinit de toți...

Din comparația manifestărilor noastre sufletești cu ale popoarelor apusene, d-sa conturează unele din cele mai caracteristice dispoziții sufletești ale Românilor.

Astfel „Românului nu-i place tovărășia. El vrea să fie de capul lui”. Desigur, afirmația s'a mai făcut. D-l Manoiilescu, spiritual spunea odată: doi Români fac mai puțin decât unul iar trei mai puțin decât doi... D-l Prof. Rădulescu-Motru împinge însă analiza mai departe, precizând: „Acest individualism românesc însă, nu implică spiritul de inițiativă în viața economică și prea puțin spirit de independență în viața politică și socială, cele două însușiri cu care se caracterizează individualismul popoarelor culte apusene și care constituie sufletul burghez”.

Individualismul apusean este creator; el e o pornire de luptă pe cont propriu și risc personal. La noi, e o pornire quasi anarhică, o reacțiune subiectivă care se rezolvă în inacțiune. Evident că acest steril individualism subiectiv s'ar putea transforma, în anumite condiții, într'un individualism constructiv burghez, ca în apus: aceasta nu-i însă decât o probabilitate, spiritualitatea noastră, putându-și croi alte idealuri. S'a spus la fel despre Români că n'au perseverență la lucrul început. Adâncind această observație,

d-l Prof. Rădulescu-Motru precizează: sunt lucruri pe cari Românul le începe greu și le părăsește ușor dar sunt și lucruri pe cari dacă le începe odată nu le mai lasă niciodată. Așa e munca pământului, (cazul atâtor proprietari cari, cu toată cascada prețurilor, au continuat eroic să întoarcă brazda, e o confirmare tragică a spuselor d-lui Prof. Rădulescu-Motru). Pentru celelalte ocupații nu-i perseverență, dar defectul nu-i organic: nu-i perseverență pentru că nu-i selecțiune.

Sunt popoare cari, cum spune d-l Prof. Rădulescu-Motru, au avut particularitatea de a-și cristaliza experiența istorică în instituții de natură spirituală, instituții ce iau conducerea vieții sufletești a poporului respectiv. Studiul sufletului acestor popoare cere explicarea instituțiilor lor pe planul finalității spirituale proprii, care s'a revelat tocmai în ele.

La noi, Românii, finalitatea proprie nu s'a materializat în instituții seculare și de aceea nu se poate degaja. Despre această finalitate avem numai indicii.

Printre cei cari s'au apropiat de această chestiune, d-l Prof. Rădulescu-Motru are privilegiul de a se afla în disciplina d-sale; în al doilea rând, de a fi observat și reflectat de multă vreme asupra fenomenului psihologiei românești — încă dela „Cultura română și politicianismul” — și pregătindu-și, oarecum, cu fiecare nouă lucrare, intrarea în acest domeniu; în sfârșit, d-l Prof. Rădulescu-Motru aduce, spiritul pătrunzător al celui mai mare gânditor român și prestigiul unei perfecte independențe de cugetare.

Pentru aceste considerente, paginile condensate ale studiului d-sale, prețesc mai mult decât tot ce s'a scris până azi în jurul acestei probleme.

I. Rădulescu

CĂRȚI DE ISTORIE

de TITUS L. ROȘU

IOSIF ȘCHIOPUL: 1. CONTRIBUȚIUNI LA ISTORIA TRANSILVANIEI 2. DIPLOMA ANDREIANĂ

Apariția celor două lucrări ale d-lui Iosif Șchiopul: „Contribuțiuni la istoria Transilvaniei” și „Diploma Andreiană din 1224”, cum era și natural, a produs, prin felul de a cerceta documentele, o mare surprindere, răsturnând tot ce s'a scris pentru o epocă foarte puțin cunoscută, aceea a venirii ungarilor. Argumentele domniei sale sunt atât de puternice, încât nu s'au putut aduce decât critice de felul următor: „Lucrarea plină de frudă și de o ingeniozitate extrem de subtilă, a d-lui Șchiopul păcătuiește prin admiterea unor reguli de diplomatică neschimbate la o cancelarie încăpătoare și deci capricioasă: par'că am avea a face cu acea birocrație austriacă pe care a cunoscut-o autorul...” (N. Iorga: Ist. Rom. v. III). Chiar dacă ar fi așa d-l I. Șchiopul s'a dovedit a cunoaște toate documentele referitoare la Ardeal, pentru primele veacuri dela venirea ungarilor, emanate din diferitele cancelarii de stat și bisericești. Combătut mai mult sau mai puțin argumentat, d-sa crede în ceea ce a scris și mai ales în concluziile foarte ademenitoare la cari a ajuns. E greu să i se opună d-lui I. Șchiopul altfel de argumente decât cel de mai sus — de ordin foarte general.

Ce vrea anume d-l I. Șchiopul? O cercetare din nou a tuturor documentelor pe baza cărora s'a scris istoria Transilvaniei. Și mai ales o cercetare a lor în privința autenticității. D-sa susține că cele mai multe nu numai că sunt mai târzii, dar unele false, altele neinterpretate bine. În acest sens, sunt scrise și lucrările amintite mai sus. Totuși, documentele fiind foarte multe, problema necesitând o cercetare pe rând și amănunțită, d-l Șchiopul le comentează în revista „Dacia Istorică”.

D-sa explică necesitatea revistei, în felul următor: „Comentariile și controversele acestea (în Istoria Transilvaniei), isvorite din opinii, de multe ori diametral opuse, se datoresc în mare parte faptului că ele nu se întemeiază întotdeauna pe un studiu critic propriu al izvoarelor istorice, ci numai pe interpretări streine cari nu sunt pe deplin interpretări obiective a izvoarelor istorice. Cei mai mulți făuritori de teorii au nitat că înainte de a fi interpretate, izvoarele istorice — fie ele cronici sau documente — trebuie studiate sub raportul autenticității, al vechimii reale și al veracității lor”.

„Revista ce o pornim acum își propune să facă acest lucru necesar: să revie asupra cercetării critice a textelor vechi, a tuturor izvoarelor cari se refer la o epocă ce cuprinde în cadrele ei secolul descălecării ungarilor în România și secolele următoare până la finele secolului al XIII-lea”.

Deci această muncă grea, care necesită o vastă cultură și pregătire istorică are un scop precis. E cu atât mai grea însă, cu cât are de-a face cu veacurile cele mai puțin cunoscute ale istoriei noastre.

Va isbuti? Dar mai ales se va putea face înțeles? Noi i-o dorim. Pentru că d-l Șchiopul aduce cu d-sa și un nou puls de viață și serioasă documentare.

În primul număr (au apărut până acum pe Oct. și Noemvrie) este un admirabil articol despre documente și felurile lor.

„Nu toate documentele ni s'au păstrat în original, adecă, în forma externă și internă în care au fost obținute, dela cei cărora li se atribue. Cele mai multe dintre documentele mai vechi ni s'au păstrat numai reproduse în alte documente mai nouă, în așa numitele transsumpturi; ni s'au păstrat în copii autentice, sau în fine, în simple copii. Un număr nefsemnat de documente ni s'au păstrat și în original și în transsumpturi sau copii autentice”. Fără îndoială că pentru fiecare din aceste categorii trebuie o specială cercetare și multă băgare de seamă.

Nu ne putem opri asupra articolelor publicate până acum. Ne vom opri numai asupra celui despre Cronica Notarului Anonim al regelui Bela. O problemă atât de mult desbătută, neepuizată totuși, și fără să se fi ajuns la o concluzie acceptată de toți istoricii. Articolul d-lui I. Șchiopul aduce o nouă lumină și, cu siguranță și aici o răsturnare.

În care epocă s'a scris? Dar mai întâi înșiră fapte adevărate?

„Trebuie să eliminăm. anume dintru început supozițiunea că în ce privește această cronică ar putea fi vorba de povestirea unor fapte inventate, — inventate de autor cu intențiunea de a induce în eroare asupra adevărului. Cronică este dedicată unui strein și autorul a scris-o ca să informeze pe acest strein despre istoria ungarilor...” Ea descrie „epoca în care trăiau amândoi”.

„Dacă, prin urmare, cronicarul anonim a imaginat fapte, aceasta dovedește nu că a fost de rea credință, ci dovedește numai faptul că în epoca lui nu se cunoșteau alte explicațiuni mai firești ale unor fapte vechi”.

După cercetări de o minuțiozitate excepțională, d-l Șchiopul fixează vremea în care s'a scris cronică: între anii 1047—1068. Deci pe vremea celui dintâi rege Bela.

Studiul încă nu e terminat.

Din numărul 2 al revistei ne mai oprim la articolul: „Un comes Scibiensis” la 1210? Este anume vorba în acest document de acel Ioachim comite de Sibiu care, la 1210 se spune, ar fi luat parte la un război alături de „Asan Burul” pentru ocuparea Vidinului.

Concluziile, spune autorul, nu pot fi adevărate: Sibiul, pe la 1210, abia ajunsese să fie un modest centru al unei organizațiuni bisericesti de curând înființate. Dar și locul bătăliei, întărește părerea că Ioachim n'a fost conte de Sibiu ci de Sebenico („Scibinicensis”) de pe coasta dalmatină a mării Adriatice.

Revoluționar, d-l I. Șchiopul, promite să meargă pe calea obiectivității și a luminei. E și o mare învățătură pentru mulți dintre istoricii noștri cari seriu istorie „în timpul liber”.

Titus L. Roșu
2

ELEVII ȘI BIOGRAFIA ROMAN- ȚATĂ A LUI EMINESCU

de MIRCEA TOMESCU

— elev —

Fiecare gen de literatură își are o anumită epocă, în care este cultivat mai mult. În istoria literaturii vom găsi epoci în care s'a cultivat mai mult teatrul, în altele poezia, iar în cele din urmă romanul.

La noi se scriu destule romane. Un gen care a luat destul avânt și care-i considerat tot roman, dar care se deosebește mult, este al viețelor romanțate.

Cum era și firesc, primul om din trecutul nostru, asupra vieții căruia s'au îndreptat privirile, a fost M. Eminescu. Avem până azi, patru încercări de romanțare a vieții sale¹, dar ne vom opri numai la ciclurile d-lor E. Lovinescu și Cezar Petrescu. Deși Eminescu a fost unul și același, în ciclurile romancierilor de mai sus, el ne apare în dublu exemplar, având două personalități. Dar, în ciuda tuturor criticilor, personalitatea lui Eminescu este una și aceeași, și ea reese în adevărata ei lumină din ciclul d-lui Cezar Petrescu.

Void să vorbesc despre ciclul scris de d. E. Lovinescu, îmi vin în minte versurile:

„Dar afară de acestea, vor căta vieții tale
„Să-i găsească pete multe, răutăți și mici scandale”.

(Scrisoarea D).

căci romancierul-critic nu face altceva decât să caute micile scandale din viața marelui Eminescu.

În „Mite”, primul volum, găsim pe poet în casa dr Kremitz, dând lecții de română soției sale, scriitoarea Mite Kremitz. Propriu zis, acest prim volum n'are nici-o acțiune. Totul se reduce la înfățișarea unor scene idilice dintre poet și Mite, precum și a altor scene banale sau chiar triviale, cum sunt discuția lui Eminescu cu P. Carp și descrierea camerei poetului.

Al doilea volum „Bălăuca” — poreclă dată Veronicăi de sora poetului — nu este decât o înșiruire de scene, în cari găsim un erou cu numele de Eminescu, dar nu recunoaștem în el pe autorul poemei „Luceafărul”. Succedarea scenelor de vis și realitate, scad orice interes al romanului, iar de acțiune nu poate fi vorba. Eroul este introdus prin toate localurile de petreceri

- 1) a) Viața tragică și dureroasă a lui Eminescu de P. Ulmu.
- b) Romanul lui Eminescu de Lovinescu.
- c) Romanul lui Eminescu de C. Petrescu.
- d) Simfonia Venețiană de O. Minar.

ușoare; d. Lovinescu se întrece față de primul volum; din trivial devine pornograf, atingând culmea perversității, cu scena introducerii eroilor în hanul lui Nastasache, unde Eminescu este expus la cele mai neînchipuite umiliri. Dar Lovinescu n'are nici cel mai elementar simț de romancier. Domnia sa nu știe un lucru banal, — dar pe cât de banal, pe atât de adevărat — că un erou nu poate ști ceace vorbesc alții, când, el nu este de față și n'are nici dela cine afla. Dar ce să mai vorbim de aceste lipsuri. Caracterele eroilor sunt oare rediate bine? Așa a fost Eminescu?

Așa Veronica? Atunci ar însemna că Veronica a fost nici mai mult, nici mai puțin decât „eine Dirne” cum spune romancierul, iar Eminescu „un golan fără un sfaț în buzunar”, „un scandalagiu”. Inșă nu aceștia au fost cei doi al căror nume vor fi legate unul de amintirea celuilalt.

Dar cartea d. Lovinescu suferă și de antinaționalism. Azi, naționalismul nostru trebuie să se afirme mai mult decât oricând, Lovinescu vrea să năruie unul din „rarii idoli ai naționalismului românesc, vrând să-l facă sprijinitorul cauzei evreești”. Prin vocea lui Năsum Cucos, cunoaștem ceace vrea distinsul nostru critic. Cartea sa nu merită să fie răspândită în masele popoului nostru și mai ales printre tineret și elevi.

„Lipsită de interes — căci de altă valoare nici vorbă — cartea d. Lovinescu este nu numai odioasă din punct de vedere moral și național, dar este și periculoasă prin tendințele disolvante ce le conține”.

Dacă Lovinescu ne înfățișează un Eminescu scandalagiu, cu pete multe, pe cari nu i le cunoaștem și nimeni nu le-a cunoscut, nu tot același lucru se întâmplă cu d. C. Petrescu, care dovedește „cât de înălțător și instructiv este subiectul terfelit în chip hain de cel din urmă scriitor”.

Cu primul capitol din volumul întâi, suntem duși la conacul dela Ipoțești. Mihaiu, copil atunci, fuge de-acasă și hoinărește zile de arând prin păduri, trăind în mijlocul naturii. Ploaia nu-l înspăimântă, iar vietățile pădurii îi vorbesc ca unui vechiu prieten. Țăranii îl iubesc și-i spun basme. Din vorba lor, prinde secretul adevăratului graiu românesc. Când mai târziu este dat la gimnaziul german din Cernăuți, nu se poate împăca cu disciplina școlară, din care cauză pleacă și colindă țara, cunoscând suferințele întregului neam „dela Nistru pân'la Tisa”.

Cu al doilea volum — „Nirvana” — al cărui cuprins e de-un interes și mai viu, suntem duși în Viena și Berlin, unde vedem cum își petrece timpul eroul nostru. Zile întregi stă închis în camera sa, studiind filosofia germană și pe cea budistă. Tot la Viena întâlnește acei ochi albaștri, pe care nu-i va uita niciodată. Il vedem apoi însuflețit de ideia națională, muncind din greu dar bucuros, pentru realizarea serbării dela Putna.

Cu „Carmen Sacculare”, au trecut anii de studiu și de fericire ai poetului. Venit în țară chemat mai mult de dragostea pentru Veronica, negândindu-se la ziua de mâne, este nevoit să primească redacția „Curierului de Iași”. Dar viața, cu care niciodată nu s'a împăcat, își arată colții amărăciunii. Dela Iași îl vedem la București — departe de aceea care-i mai mângâia durerea — muncind din greu, dar conștiințios. Munca aceasta, muncă de salahor am putea-o numi, l-a doborât în anul 1883. Umbra lui mai rătăcește printre cei vii, pentruca în vara lui 1889, să-și ia sborul în lunga călătorie, pe care o fac și unii din eroii săi.

Așa cum reese din viața romanțată a d. Cezar Petrescu, a fost Mihai Emi-

nescu. Indrăgostit de natură, trăind în mijlocul ei, cugetător, melancolic, chibzuit în ceace făcea, îngrijindu-și chiar îmbrăcămintea după câte ne spune I. Slavici, disprețuind minciuna și vorba deșartă și refugiindu-se în Nirvana.

Iar îndrăgostita de acest melancolic cu plete lungi și frunte boltită, a fost o femeie intelectuală, o adevărată mamă, iubind pe poet, căci întruchipa idealul său în iubire.

Aceștia-s Eminescu și Veronica.

Așa au fost, așa să-i păstrăm în sufletul nostru, așa să-i lăsăm să-i vadă și urmașii noștri.

Iar acelora, care caută să le întunece memoria, scriind romane de genul „Mite-Bălăuca” nu mai pentru dorința câștigului de aur, să le cerem să lase pe poet, să se odihnească’n pace sub umbra teiului său.

Mircea Tomescu

N O T E

IDEI – OAMENI – FAPTE

FESTIVALUL EMINESCU DELA BUDAPESTA

Ca precursori ai unui curent de leală apropiere pe tărâm cultural cu vecinii noștri unguri, avem un motiv mai mult să înregistrăm cu bucurie evenimentul din toamna anului acesta care a avut loc la Budapesta. E vorba de festivalul Eminescu organizat de societatea literară „La Fontaine” în sala festivă a Academiei Maghiare.

E prima dată când în Capitala Ungariei are loc o astfel de manifestație de ordin cărturăresc privind literatura noastră. Am fost considerați mult timp un popor inferior de acești vecini. Cunoșteau câte ceva din bogăția intelectualității noastre, dar atât de diformat de tălmăcirea și răstălmăcirea criticilor și savanților din slujba iridentei, încât nu putea prezenta o însemnătate. Apoi biurourile de propagandă aveau servicii speciale pentru defăimare. Și nimic nu se putea înfățișa nebagateli-zat.

Până acum în urmă, ungurii, n'au vrut să ne cunoască. Și de aceea nu ne apreciau. De aceea când au intrat armatele noastre în Budapesta, o parte din populația Capitalei Ungariei se aștepta să vadă trecând pe stradă hoarde de barbari, în opinci, cu câte o piele de sălbăticiune drept îmbrăcăminte și cu câte un codru de mămăligă în mână. Când au dat cu ochii de regimentele cari păseau pe stradă

în minunată ținută ostășească, au avut un moment de îndoială, crezând că sunt regimente de francezi sau englezi cari vin să-i păzească de năpașta comunismului și de năvala valahă.

Așa ne-au considerat și din punct de vedere cărturăresc. Un stat balcanic, cu scriitori minori și literatură fără nici o valoare. Doar ici colo câte un ghiocel, în lanul poeziei și al muzicii populare.

Că nu ne-au cunoscut, vina este a mândriei lor. Dar și a indiferenței noastre. Nu ne-am dat osteneala nici odată să ne înfățișem așa cum suntem. Nu am căutat niciodată să ne arătăm comorile, prețuite la adevărata lor valoare. Așa cum au făcut totdeauna maghiarii, cum de multe ori le-au exagerat chiar valoarea numai și numai ca să le impună circulației universale.

Priviți, dela unire încoace, câte opere literare românești au fost transpuse în limba maghiară de ardelenii noștri spre a le face cunoscute maghiarilor? Niciuna. Dacă s'a tradus pe ici pe colo câte ceva au făcut-o maghiarii cărora le-a căzut în mână câte o operă de valoare din cele multe pe cari le avem în cultura noastră.

Noi, cei din jurul revistei „Familia” am încercat eforturi cari nu au fost înțelese tocmai de cei cari trebuia să le stimuleze. Prin străduința noastră am reușit să trezim interesul, în rândul scriitorilor maghiari, asupra valo-

rilor literare ale României. Ba ajunsem și mai departe. Să fixăm o întâlnire la care urma să participe câte 20—25 de scriitori din cei mai de văzută ai fiecărei națiuni, să se cunoască, și să desemneze ei opere din fiecare literatură cari urmau să fie traduse dintr'o limbă într'alta.

Revista „Familia” își luase angajamentul să editeze anual câte zece volume de traducere. Și se trata cu o casă de editură dela Budapesta ca să editeze același număr de volume anual, de traduceri din limba română. S'au găsit neînțelegători în rândul suspușilor noștri, cari au zădărnicit acest admirabil efort. Dl. Savel Rădulescu are un rol nefast în această privință. Și planul a fost amânat.

Va veni o zi când străduința noastră va găsi înțelegere.

D-na Berde Maria, apreciata literată din orașul nostru, a împărtășit preocuparea aceasta a noastră, alături de d-l Tabery Geza și de alți câțiva scriitori minoritari din Ardeal. Și în atmosfera de colaborare pe care o preconizam, a desăvârșit traducerea „Luceafărului” marelui nostru Eminescu.

Festivalul lui Eminescu dela Oradea organizat cu amploarea cunoscută și curentul de cunoaștere reciprocă provocat, de revista „Familia”, sugerată societății literare „La Fontaine” din Budapesta ideia înfățișării lui Eminescu și publicului maghiar. Și s'a adresat doamnei Berde Maria care s'a pus la dispoziția societății „La Fontaine” cu dragostea pe care i-o dă marea apreciere a luceafărului literaturii noastre. Profesorul V. Galdi, într'o conferință înfățișă viața și opera lui Mihail Eminescu, iar artista Katerina Eory dela Teatrul Național din Budapesta a recitat „Luceafărul”. A fost o revelație pentru publicul select care tixise sala, marea, autentică valoare, a acestei opere a marelui nostru poet. A fost ascultată cu sfințenie și când,

apoi, d-na Berde Maria, ca să evidențieze și mai mult muzicalitatea poeziei eminesciene, a recitat în românește câteva strofe, ritmul părea și mai apreciat de auditoriu și savoarea poeziei mai gustată.

Suntem recunoscători aceluia cari au organizat acest festival în Capitala Ungariei. Manifestația aceasta culturală prin care înțelegătorii marelui nostru poet s'au înfățișat publicului maghiar, marchează un pas înainte pe drumul pornit, acela de a ne întinde mâna camaraderește, pe tărâm cărturăresc. Insemnează că a înfrânt ceva din mentalitatea de altădată care doșpea, desconsiderarea și ignorarea față de noi. Nu poți aprecia pe cineva, ignorându-l. Și noi, românii, suntem un popor cu comori sufletești de valoare indiscutabilă. Noi știm, în primul rând să dăm prețul cuvenit, celor cari îl merită. Patrioți probați, nu ne lăsăm orbiți de șovinism. De aceea noi am urmărit totdeauna mișcarea culturală maghiară, am tradus operele cele mai valoroase, cunoaștem pe Ady Endre, pe Petöfi, pe Arany János, pe Madach, pe Jókai ca să nu vorbim decât de o parte din cei mai mari, iar pe cei moderni îi urmărim cu interes, dramaturgilor jucându-le piesele pe toate scenele teatrelor românești. Când se va reuși ca să se înfrângă rezerva aceia explicabilă până la un punct, grație vicisitudinii trecutului și a schimbărilor istorice, când operele noastre literare vor fi citite de maghiari cu ochi senini și gând curat, când niciun factor subconștient nu va determina judecăți piezise, atunci vor vedea că avem opere de valoare, cărturari de mare calibru și un cavalerism de rasă de esență superioară.

Dornici să continuăm drumul pe care am pornit acum câțiva ani, al apropierei, înregistrăm festivalul Eminescu dela Budapesta ca un pas pornit și de acolo cu dreptul spre același țel.

M. G. Samarineanu

CĂMINE PENTU SCRITORII ȘI ZIARIȘTI

În zilele acestea de moină o veste îmbucurătoare și-a desfăcut aripile albe: Primăria Capitalei a împroprietărit cinci scriitori, cinci ziarști și cinci învățători. Primăria Capitalei nu și-a rezervat dreptul de a face politicărie și de aceea a hotărât ca scriitorii, ziarștii și învățătorii ei înșiși să desemneze pe cine socot îndreptățit de a fi împroprietărit.

În aproape toate orașele s'au făcut împroprietăriri. Dar aproape nicăiri conducătorii municipiului nu s'au gândit că cei dintâi cari merită să fie împroprietăriți sunt creatorii și slujitorii culturii. Au fost împroprietăriți agenți electorali, politicieni, dar oamenii de cultură au fost uitați. Nimeni nu s'a gândit la ei, nimeni nu a crezut că tocmai aceia merită a se bucura de darul comunității, cari nu și-au închinat viața unei profesii lucrative, ci culturii.

Ne vine în minte exemplul orașului Brașov. Acolo s'au făcut împroprietăriri multe și nenumărate. Citiți, însă, numele împroprietăriților. Nu veți găsi un nume de scriitor, un nume de gazetar, un nume închinat culturii. Dar veți întâlni pe toți politicaștii. Și ne amintim de gazetarul ardelean de legea veche, de omul de mare talent, de gazetarul, care și-a împărțit viața între sărăcie, închisoare și muncă, de omul care și-a făcut totdeauna datoria, dar care în excesiva sa modestie s'a strecurat prin viață ca o umbră, ca să nu supere pe nimenea, ne amintim de omul, care și-a risipit cu generozitate nervii, de ziaristul Ion Brotea dela „Gazeta Transilvaniei”: Când era vorba să-l împroprietărească eu un lot de casă, politicienii au exclamat: Dece să-l mai împroprietărim pe Brotea, el e sărac și n'are cum să

și construiască o casă. Și s'au împroprietărit ei, politicienii, între ei.

Capitala s'a abătut dela aceste moravuri și a înțeles că slujitorii scrisului sunt ei cei dintâi, dacă nu singurii îndreptățiți, de a fi împroprietăriți. Și au fost împroprietăriți nu cu loturi de casă, ci cu case construite anume, din temelie.

Nu știm, dacă celelalte orașe vor înțelege că ar avea datoria să imite pilda Capitalei. Dacă nu pentru altceva, dar ca să repare o nedreptate față de slujitorii scrisului.

Dar nu numai ideia împroprietăririi scriitorilor, a gazetarilor și învățătorilor a fost întâmpinată cu simpatie de opinia publică, ci și modul echitabil cum s'a pus în practică această idee. Nici o nemulțumire nu s'a schițat. Toți s'au declarat de acord cu alegerea celor împroprietăriți. Cine să nu se bucure că a fost răsplătită viața de jertfă a unui Al. Cazaban, C. Ardeleanu, M. Celarianu, M. Sorbul, etc.? Cine să nu se bucure de alegerea care a căzut asupra ziarștilor? Și cum să nu subliniem semnificația alegerii prietenului nostru, iubit de către toți pentru modestia sa, pentru cinstea sa în profesiune, pentru viața sa de criză și privațiuni, pentru talentul cu care a înobilat profesiunea sa, ziaristul ardelean Isaia Tolan? Și alegerea aceasta este cu atât mai semnificativă, cu cât alegerea aceasta n'au făcut-o gazetarii ardeleni, ci gazetarii din Regatul Vechiu. Ei ar fi putut alege în locul lui Isaia Tolan un gazetar din Regatul Vechiu, unde sunt atâția confrăți întru cinste, ci l-au ales, însă, pe Isaia Tolan, ca să-i răsplătească toată străduința sa în această spinoasă profesiune. Un ardelean ales de regățeni, nu este aceasta cea mai emoționantă alegere?

Domnilor primari din Ardeal, veți fi mai prejos ca primăria Capitalei?

Sever Stoica

CONGRESUL ASOCIAȚIUNEI ROMÂNILOR UNIȚI

Asociațiunea Generală a Românilor Uniți (Agru) — după cum a mărturisit I. P. S. S. Mitropolitul Alexandru Niculescu dela Blaj, la Sătmar — s'a constituit la intervenția directă a Sf. Scaun dela Roma. Asociațiune religioasă cu personalitate juridică conform codului canonic din 1917, ea are destinația să cultive sentimentul religios în sufletul mirenilor, înregimentându-i într'o luptă hotărâtă împotriva ideilor propovăduite de mișcarea socialistă și de doctrina materialismului istoric. Ca atare, „Agrul” face parte integrantă din „acțiunea catolică”, în cadrul căreia s'au organizat mirenii catolici spre a constitui un zid de apărare în jurul bisericii hărțuită de curentele antireligioase.

În această ordine de idei „acțiunea catolică” este o concesie făcută de Sfântul Scaun dela Roma față de viața reală. Se știe că biserica romană și-a rezervat întotdeauna dreptul de a gira cu o latitudine suverană mișcarea spirituală și religioasă a credincioșilor săi. Biblia, bunăoară, mult timp era o carte pe care nu aveau dreptul să o citească decât preoții. Într'un timp în Germania au fost arse toate exemplarele ce se aflau în circulație din acest isvor neseecat al înțelepciunii, pentru ca norodul prost să nu o citească, dându-i alte sensuri decât cele brevetate de cugetătorii oficiali ai bisericii.

La noi inițiativa de a organiza „acțiunea catolică” la început a fost apropiată de ungerii din Ardeal. Cu puțin după unire s'a format „Asociațiunea Populară Catolică din Ardeal” (Erdélyi Katholikus Népszövetség) care, sub masca înfrățirii elementelor catolice în domeniul religios, a căutat să înlăture antagonismul dintre minoritățile ungare și cele germane și în

domeniul național. Părintele Dominic Mihail Szilágyi, actualul șef al ordinului premonstratensilor din România (cu sediul la Oradea), președintele acestei asociațiuni, în 1927, a organizat o serie de adunări populare în Banat, cari au alarmat autoritățile noastre, demascând scopul urmărit de „acțiunea catolică” inițiată și organizată de unguri.

Autoritățile noastre, după cum era normal, au reacționat. Atunci s'a format „Asociațiunea Generală a Românilor Uniți” care, după cum arată denumirea ei, s'a angajat să reorganizeze „acțiunea catolică” în România pe baze românești.

După congresul Agrului, ținut la Satu-Mare luna trecută, cu drept cuvânt ne întrebăm: A isbutit oare asociațiunea românilor uniți ca să dea catolicismului un caracter românesc? Răspundem: nu! Iată motivul, care enervează opinia publică ortodoxă și care justifică tonul cam violent al moțiunii votată în congresul F. O. R.-ului la Oradea.

Nu-mi vine să cred că există român ortodox, care să-și poată imagina că românii uniți vor fi odată convinși să revină la biserica ortodoxă. Ar fi deci o ineptie ca să se creieze motive de desbinare între românii aparținând celor două biserici din punct de vedere confesional. Factorul național azi stăpânește atât de hotărâtor viața românilor de pe tot cuprinsul globului pământesc, încât acesta nu poate fi nu numai sacrificat, dar nici măcar adumbrat de niciun interes sau preocupare de ordin religios.

Connaționalii noștri uniți însă trebuie să-și dea seama de faptul că în zilele noastre ideea catolică în Europa centrală adesea se confundă cu revizuirea. Ungaria a știut cum să convingă cercurile autorizate ale Sfântului Scaun dela Roma că prăbușirea imperiului Habsburgilor însemnează

suprimarea condițiilor de prosperare ale catolicismului în Europa centrală, dând această regiune a continentului pe mâna coaliției ortodoxo-protestante.

Cardinalul Justinian Serédy, actualul primat al Ungariei, a creat unguirilor o atmosferă absolut prietenească la Sfântul Scaun dela Roma.

Rolul ideii catolice în istoria Europei centrale și orientale nu este pus la îndoială. Bine a spus d. Profesor Nicolae Iorga, vorbind despre principiul naționalităților, că monarhia austro-ungară a fost un stat emanamente catolic activând cu instrumente emanamente catolice. Istoria Poloniei și a Austriei, ba până la un punct chiar și istoria Germaniei și a Boemiei s'au desfășurat în strânsă legătură cu imperialismul spiritual al bisericii catolice. Este deci logic dacă Sfântul Scaun găsește că prin tratatele, cari au reorganizat Europa centrală și orientală din punct de vedere politic și național, au suprimat influența bisericii române asupra acestor regiuni vulcanice ale continentului nostru. Dela această constatare și până la concepția că, prin urmare, Sfântul Scaun dela Roma ar avea interesul să militeze pentru statul quo ante, este numai un pas.

Românii uniți au datoriat să contrabalanseze această convingere dăunătoare intereselor noastre naționale și să convingă Sfântul Scaun dela Roma că ei sunt în primul rând români și numai după aceea catolici. Trebuie să pună în aplicare toată influența lor spre a despuia catolicismul din Europa centrală și orientală de caracterul său ungar.

Unii din oratorii Agrului la Satu Mare au vorbit de o ofensivă pe care românii ortodocși ar fi întreprins-o împotriva catolicismului. S'a făcut aluzie probabil la acțiunea d-lui Onisifor Ghibu, profesor la Universitatea din Cluj, pentru reintrarea în patri-

moniul Statului Român a bunurilor pe cari regii unguri de odinioară le-au donat diferitelor organizațiuni bisericesti și contra ordinelor călugărești, cari — după 1867 — au fost simple instrumente de maghiarizare în mâna guvernelor ungare.

Suntem siguri că connaționalii noștri catolici interpretează greșit această acțiune care, chiar dacă uneori este prea energetică, dar trebuie să fie aprobată de orice român indiferent de religia căreia aparține. Această acțiune nu se îndreaptă contra catolicismului propriu zis, ci contra străduinței unguirilor catolici de a specula ideea catolică drept instrument revizionist. D-sa nu a cerut niciodată desființarea ordinelor călugărești respective pe motivul că ele sunt catolice, ci pentru că membrii lor sunt certați cu legile ce apără siguranța statului, operând cu certificate de naționalitate false și cu acte confecționate conform nevoilor de unele organe necompetente ale Sfântului Scaun dela Roma.

Secolul XIX-lea a dovedit că cele două biserici române din Ardeal pot colabora în perfectă armonie pentru apărarea intereselor naționale românești față de străduințele de cotropire ale unguirilor. Ori dacă ele au putut colabora în trecut, atunci când biserica unită putea obține avantaje considerabile pentru abandonarea platformei naționale, de ce nu ar colabora în statul, care este deopotrivă de scump pentru toți românii fără deosebire de confesiune? În această ordine de idei, opinia publică ortodoxă înregistrează cu satisfacție declarația Înălților Prelați uniți, după care connaționalii noștri catolici sunt hotărâți a lupta până la ultima picătură de energie contra străinilor cari, deghizati sub masca catolicizmului, pun în discuție hotarele noastre. Ne bucură și prezența P. S. S. Episcopul dr Ștefan Fiedler, titularul eparhiei de rit latin Oradea-Satu Ma-

re, la congresul Agru-lui, promițând credință M. S. Regelui și țării. Am fi însă și mai mulțumiți dacă Sfântul Scaun dela Roma ar avea o atitudine și mai hotărâtă față de revizionismul catolic unguresc și dacă ar întrebuinta auctoritatea sa pentru înfrânarea catolicizmului unguresc atât în România, cât și în Ungaria. Este de regretat că dânsa în loc să calmeze aceste poftă, le încurajează intervenind în procese patrimoniale, în cari reprezentanții puterilor străine nu ar fi permis să se amestece. Aceste intervenții violează nu numai suveranitatea Statului Român și principiile dreptului internațional, dar și cele mai elementare reguli de cuviință în politica internațională.

Iată ceeace énervează opinia publică ortodoxă din România și ceeace conaționali noștri catolici au datoriat să le înlăture spre a realiza o colaborare armonică între doferitele culte istorice din România.

Alexandru Olteanu.

EPISCOPIA MARAMUREȘULUI

Anul 1918 a adus numai unirea cu țara mamă nu și unirea sufletească a Românilor. Așa încât părea voia conducătorilor dornici numai de titluri și situații, nu însă și de restabilirea marelui unități românești. O parte a neamului nostru suportă și astăzi blestemul unor vremi atât de vitrege pentru noi: desrădăcinarea dela 1700. Dar nu în toate părțile „unirea” e atât de veche, nici chiar în părțile Sătmărene. Intr'un sat, anume Cărășeu, am dat de această notiță pe marginea unui Octoih tipărit în Muntenia pe vremea lui Mihai Racoviță: „Această sfântă carte este a bisericii pravoslavnice din Cărășeu”. Trecerea, cum se poate vedea în protocoalele parohiei, s'a făcut mult după 1760. Și azi, în toate bisericile zise catolice (până la 1918 se

numiau greco-catolice, azi, ca și cum ar fi cuvânt rău, numai: catolici) se păstrează în strane, toate cărțile ortodoxe venite de dincolo, documente de strânsă legătură cu țara, de unitate sufletească. Da, de dincolo au venit îndemnuri la rezistență a neamului. Prin aceste cărți, păstrându-se nu numai conștiința națională ci și unitatea. Cât despre rostul în această privință a unației, trebuiesc citite cele scrise de corifeii școalei ardelenene și mai ales de Petru Maior.

Dar fără să recurgem la ei. De pe vremea Episcopiei de Haidudorog, este o scrisoare a d-lui Iuliu Maniu, către Ioan Ciordaș în care îl îndemna la luptă și îl sfătuia că dacă nuse va putea lupta mult timp în unație contra acestei silnicii, vor trece cu toții la legea neamului românesc și vor lupta împreună. Dar deosebirele în popor, nu se cunosc; ba mulți preoți condamnă ruptura și se gândesc la revenire. Și în această vreme, în care unitatea românească ar trebui să fie mai puternică, P. S. S. episcopii uniți se roagă pentru unirea românilor — cu Roma. Nu mai vreau să știe de toate luptele noastre de veacuri contra ei. Și nici de schingiuirile suferite fără nici un rost în 1700 și următorii. Fericirea neamului nu se poate concepe printr'o desrădăcinare sufletească; ci întărirea lui e posibilă numai clădindu-se pe temelile străvechi și cari s'au dovedit atât de puternice. De aceea și tot proselitismul catolic ce se desfășoară în Bihor, este mai mult decât o tulburare a poporului. Și aici va trebui să înceapă, prin orice mijloace reacțiunea. E vorba acum de păstrarea patrimoniului nostru sufletesc — bun, „rău” cum este — dar care e mândria noastră.

Chestiunea în Nord-Vestul Ardealului?

În nici o parte ca aici roadele acestei rupturi nu sunt mai dezastroase.

În foarte puține și neînsemnate lucruri bisericile greco-catolice din aceste regiuni, se mai deosebesc numai de cele ungurești: găsim sfinți sculptați, melodii streine etc. Și în nici o altă postură decât în aceasta, pericolul de maghiarizare nu era mai mare. Pentru că după 1760, deci tocmai în vremile cele mai critice pentru Români, în cari naționalismul unguresc atinsese culmile cele mai înalte ale exasperării, s'a renunțat și s'a propagat mai mult cu sila decât cu voia bună, între cei mici, ruptura cu masa româncască din Ardeal și cu cea din Țările Române, de unde ne-au venit bani, și îndemnuri prin cărți, la luptă și biruință. Și ca dovadă a celor spuse, este tocmai acea scrisoare a d-lui Iuliu Maniu, de care am amintit. D-sa a văzut pericolul în 1912 și a dat semnalul de alarmă. Niciodată n'a fost mai actual acest ordin decât astăzi.

Dar Maramureșul, leagănul mândriei noastre, a fost cu mult mai târziu câștigat. Și mai ales prin silințele celor ai căror urmași, (dar și ai lui Dragoș etc.) azi, încă nu știu românește. Dar Maramureșul înainte de a deveni fiec catolic, — și românii de aici știu numai de jidovi, nu de deosebiri — a fost un puternic centru ortodox. Nu se poate trece cu vederea peste vremuri prea bine cunoscute. Mănăstirea — episcopiei Veri, a avut un prea mare rost în viața noastră și a dispărut prea târziu (1738) ca să fie uitată. Maramureșul, — nu prin cei câțiva maghiarizați — trăește încă în atmosfera sufletească a acestei episcopii. Ortodoxismul n'a fost biruit în suflete — după cum nici bisericile lui, din lemnul străbunilor, n'au fost dărâmate. Așa încât reînvierea acestei episcopii este o reparare istorică. O mare dreptate istorică.

Sau părțile dinspre Carpații Moldovei pot uita vechea ctitorie episcopală a lui Ștefan Vodă? Sau drumurile

spre Moldova, care a dat nu numai cărți ci și diaci nenumărați și preoți?

Dar nici catolocismul ardelean nu e cel autentic. Se încearcă acum să se rupă pecețile actului lui Atanasie. Așa încât rămâne numai o porțiță de pătrundere a amestecului Romei aici. Și ceea ce este mai grav și o fereastră spre alte orizonturi. Or, cea mai mare pacoste pentru un popor, sunt deosebirile religioase.

Noua episcopie ortodoxă a Maramureșului? E o reparare a marei nedreptăți făcută de străini și dușmanii neamului românesc. Prin această episcopie, Maramureșul și Nord-Vestul Ardealului se leagă nu numai cu străbunii, mari ctitori de biserici ortodoxe, ci și cu sufletul țării, a tuturor Românilor. E singurul bastion indestructibil al românismului.

Titus L. Roșu

AVENTURI PENIBILE

O echipă din vechi maeștri creatori ai personagiilor lui Caragiale pe scena teatrului nostru național, au încercat să aducă omagiu pios marelui dramaturg, cu ocazia împlinirii a 25 ani dela moartea lui. Și și-au scos din garderoba teatrului trecutele costume, și-au reîmprospătat în memorie textul și au pornit să colinde țara cu „O noapte furtunoasă”, solidarizând-o la acest pios omagiu.

Caragiale este unul din marii esteți ai scrisului nostru. Scria și refăcea de zeci și de sute de ori un text până când fraza părea sculptată în marmoră. Nici un cuvânt de prisos, nici o nuanță mai mult la șarje, nici o virgulă nelalocul ei. Era un maniac al perfecției. Și scrisul său nu avea decât o tendință, aceea de a aduce omagiu frumosului. Nota caricaturală? Era arma contra acelor cari nu-și cunoșteau vârful nasului, contra acelor cari, înconștienți sau proști, se avântau pe

căi cari nu erau ale lor, proiectând în zare umbra ridicolului lor.

De ridicol, mai ales, Caragiale avea oroare. Și contra ridicolului a dus luptă crâncenă.

Echipa măștrilor cari au fost cândva, acum, căutând să reînvie o faimă trecută ca prin ea să comemoreze pe marele I. L. Caragiale, a reușit să cadă în ridicol. Ion Morțun, M. Pelle, Maria Giurgea, N. Soreanu, Maria Ciucurescu, Eugenia Ciucurescu și Cosmin Țancovici, mai toți sunt nume cari însemnează mult în teatrul românesc. Au avut o epocă de aur aproape toți și publicul le păstrează un respect care echivalează cu adorația de altădată.

Dorința fierbinte de a sărbători o amintire scumpă, aceia a dramaturgului care le-a dat ocazie să culeagă succese altădată, le-a eclipsat notiunea timpului și au uitat de vârstă. Primii creatori de acum 4—5 decenii ai eroilor comediei „O noapte furtunoasă”, azi pensionari de mult, au reapărut în rolurile de atunci. A lipsit numai conu Iancu Brezeanu, și am fost fericiți de această lipsă, fiindcă nu l-am regăsit pe scenă deplorabil ca pe ceilalți camarazi ai lui de altădată. Nu și-a diminuat cu nimic personalitatea puternică de actor mare prin bălbăeli senile și prin mișcări de stafie pe scenă. Iar fraza impecabilă a lui Caragiale nu a moșmolit-o și el printre gingii văduvite de dinți ca pe o coaje inaccessibilă.

Spectacolul „O noapte furtunoasă” pe care ni l-au dat marii măștri ai scenei noastre, a fost pur și simplu un atentat atât față de creația perfectă a lui Caragiale cât, mai ales, față de propria personalitate vie altădată a actorilor. Nu știm dacă dela această reprezentație înainte va mai avea cineva curajul să joace „O noapte furtunoasă” pe vr'una din scenele unde

au trecut acum marii măștri pensionari. Fiindcă au lăsat impresia unui spectacol profanator, indecent și totodată macabru, de cimitir, jucat de strigoi coborâți din podul teatrului.

E bine când actorii, știu să se retragă de pe scenă la timp, când pot să rezite oricărei tentații, chiar a celor cu substrat atât de frumos ca cel al comemorării lui Caragiale și când, odată retrași, știu să rămână pensionari.

M. G. Samarineanu.

POETUL BĂNAȚEAN, GRIGORE BUGARIN BOLNAV

Poetul, dulce ca mierea, adânc original și exclusiv bănățean, Grigore Bugarin, care abia a început să fie cunoscut marelui public, e serios bolnav.

Fire simțitoare, suflet mare într'un trup slăbuț, era de așteptat la o rupe-re a legăturilor dintre ce e pământesc și ce e ceresc în el.

Multe metehne ale organismului șubreduit de o muncă istovitoare l-au doborât.

Geniul lui svâcnește însă, nu vrea să se dea învins. El luptă să dea puteri materiei, ca să poată să fășnească în toată măreția lui. De pe patul de boală strigă însă că vrea să trăiască, pentru el, pentru cele două mlădițe ale lui, și în deosebi pentru literatură, pentru presă. Neamul întreg ar trebui să-i fie în preajmă, ajutându-l, să dăinue subț cerul lui, cât mai mult, ca să-l cânte și să-l proslăvească. Iși va înțelege oare el datoria-i sfântă? E de așteptat întâi dela cei mai apropiați ai lui, cari nu vor desmînți zicerea: „Tăt Bănatu-i fruncea” inițiativelor frumoase! Drumul tuturor mângăerilor duce spre Lugojul atâtor cărturari, în str. N. Titulescu.

Mihail Lungianu

REVISTA REVISTELOR ROMÂNEȘTI

DIMANDAREA. Anul I No. 6. Noiembrie, revistă națională de educație și cultură. Își începe cuprinsul acestui număr cu un articol al d-lui Ion Foti intitulat „Prototipul”. După ce enumără tipul preamărit de societate, începând cu antichitatea greacă care-și avea întruchipat în Kallos K'agathos, (Frumosul și bunul) acest tip, trecând apoi pe la romani cari l-au personificat în Eneea, viteaz și cucernic, ajunge la tipul modern care domină Europa, la Mussolini.

„Printr'o năvalnică primenire spirituală de câțiva ani, ridicând masele în toată Italia, Ducele a creat pe italianul modern, sobru, viteaz, desinteresat, sacrificând totul pentru Stat; a reînviat antica osatură a măririi Statului totalitar, a vechilor romani, pentru care Patria era totul și individul doar un instrument. Ordine, disciplină, ierarhie, iată cele trei discipline în cari se mișcă. va trăi și va muri fascismul”.

După Duce, amintește pe Hitler ca să ajungă la adevărul: „Deci fascismul, național-socialismul, sunt molecule sociale, cu un dinamism imens, și, deci, cu o putere de randament pentru stat infinit mai mare ca fostul individ liber al trecutului”.

Dintre toți cei enumerați mai sus este vr'unul care să încarneze pe prototip? se întreabă d-l Ion Foti. Și după ce caracterizează pe prototip, conchide că nu-l veți găsi nici în Germania și nici în Italia, el este „întruchipat în imensa jertfă a lui Ion Moța”.

Nuși Tulliu, în poezia „Celei mai desăvârșite...” (de ce oare celei mai. Există desăvârșire mai mică și mai mare?) ni se înfățișează același ca totdeauna: sprinten la spirit și cald la inimă, ca un adolescent. Numai o melancolie care marchează o deplasare întru câtva în ținta iubirii, o nuanță, ni-l arată că discerne, analizează pe idol. Și aceasta analiză e caracteristica vârstei:

Eu nu iubesc în tine femeia de nuri
plină

Ci sufletul de înger și inima-ți de
floare...

Eu suflet vreau și spirit nu forme
sculpturale...

Nici linii unduioase de minunăție
daltă...

Desăvârșirea însăși cu grații ideale
Nu-mi tulbură simțirea și inima nu-mi
saltă.

Vasile Diamandi Aminceanul scrie
despre Gheorghe H. Zalacosta. Lui Taliarchus închină I. U. o poezie:

Da, ai dreptate, Taliarche,
La noi credința veche moare,
Icoane, pravile și datini
Le calcă turma în picioare

și după ce-i enumără relele, îi spune
că:

Și nu-i cuvânt să ieși din lupta
Ce-o ducem toți pentru mai bine

căci

Și, de ne 'nșeală mascarada
Și bucuria ne-o sdrobește,

Dincolo de cortina fadă
E adevărul ce trăește.

E duhul care 'mbracă forme
Este lumina ce creează,—
Dar biruința e acelor
Cari știu să creadă și cutează!...

În „Piltu Ciungu” poezia în dialect macedo-român a lui Nicolae Gh. Carathana găsim un talent. Aduce atâta prospețime Nicolea Gh. Carathana, atâta formă neobicinuită în poezia macedo-română, bine înrudită însă cu cea românească, și atât elan în nuanța populară, că scoate efecte surprinzătoare. Regretăm că nu o putem reproduce.

Ca încheiere un cuvânt bun pentru articolul „Colonizarea Cadrilaterului” semnat de Ion Foti. Mai semnează în acest număr P. Bucuvalla, Dumitru Cuclin, Virgiliu Cuffa etc. O observație: de ce slăbiciunea aceea la macedoneni de a întrebuința la nume dubliuri de litere? De ce Bucuvalla cu doi l și nu cu un singur. De ce Cuffa cu doi f și nu cu unul singur? Vrea să mențină o formă exterioară de streinism? Ce rost ar avea? Limba română își are legile ei.

Revista „Dimândarea” se încheie cu bogate și variate note, cugetări, reflexii, frângurele, proverbe. Și o recomandăm și pentru nuanța ei specială, aceea a susținerii intereselor macedo-române.

ȚARA VISURILOR NOASTRE No. 1. Decembrie. Societatea de lectură „Vasile Alexandri” a liceului Emanuil Gojdu din Oradea a dat viață acestei reviste pentru uzul elevilor. Găsim foarte utilă o astfel de arenă în care tineretul să-și încerce aripele, ca puii de rândunică înainte de a ști să zboare. Și spre ce limanuri mai fericite ar putea să-și îndrepte năzuințele, în aceste vremuri de materialism cras,

generația în formație, ca spre țara visurilor!...

Salutăm deci realizarea societății de lectură „Vasile Alexandri” cu toată nădejdea că din ea, ca dintr'un leagăn, vor răsări vlăstare cari să încrusteze ceva pe răbojul scrisului nostru.

În numărul de față, din cuvântul de introducere al d-lui Teodor Neș directorul liceului, reținem rolul dascălului în îndrumarea activității învățăcelului: „Dascălii mai au datorința (dece nu datoria) să apuce cu blândețe mâna care plimbă pe hârtie și înseilează crochiuri din linii stângace și să înmlădieze conturul unde-l cere simțul artistic. Mai e nevoie de un cuvânt de îndemn și îndreptare, unde o simțire timidă, ori îndrăzneală încearcă să se pogoare, prin vârf de condei, în fraze. E nevoie și de o intervenție și corectare, unde caracterul care începe să prindă pojghiță, arată semn de vrăjmășie față de societate”.

Fericită e generația aceea care are îndrumători conștienți și corectori desinteresați, în sensul pe care-l enunță d-l Neș. Profesorii, când își înțeleg menirea sunt adevărații călăuzitori în labirintul vieții, ai tineretului. Dacă se ocupă de el, e imposibil ca tineretul să nu-și traseze drum fericit în lume, dând nației și țării perspective noi.

Redactorul responsabil al revistei „Țara visurilor noastre” este d-l profesor Augustin Cosma. Și-i fixează tâlcul în istoria broaștelor și privighetoarei: Elevii să știe spre ce să tindă, de se vor simți broaște să nu ceară vers de privighetoare că atunci vor pierde și cântecul privighetoarei. Istoria aceasta „ne arată nouă, părinților și pedagogilor, spune d-l prof. Augustin Cosma, cum să creiem condiții pentru cântece de privighetoare pe cari vrem să le scoatem din inimă și glasure, ce-ar deveni nesfârșit și jalnic orăcăit al celor pe cari nu i-am învă-

fat să se respecte, respectând pe alții”.

Din acest număr al revistei elevilor liceului Emanuil Gojdu desprindem două nume cari, dacă vor fi bine inițiate și dacă vor ști să se cultive, vor reuși să ajungă ceva în scrisul românesc: sunt Ovidiu Drimba cu un umor destul de sănătos și bine dozat în schița „Liga Zumbay” și Eugen Groza care are ceva personal în „Iarna”. Natural și unul și altul au mult leșt, e prea proaspătă încă lectura, de aceea atâtea reminiscențe. În tot cazul, acestea nu întunecă personalitatea. „Lumini și umbre”, nuvela (!) lui Gh. Cosma are prea multă vorbărie. Cronica puerilă, pe cât e de pretențios scrisă. Lipsește partea informativă.

MAGHIARE

PÁSZTORTUZ. An. XII. Nr. 17, 18 și 19. (Director: Alexandru Reményik. Redactori: Carol Császár. Secretar de redacție: Béla Vékı). D. Andrei János se plânge de indiferența manifestată de unguri față de sociografie, știință, care prezintă o pulsantă actualitate în Bazinul Dunărean. Reproșează sociografilor unguri că operele lor sunt doar simple reportaje, nepunându-se ridica la nivelul de știință. Remarcă indispus faptul că un cercetător ungur, care a studiat viața comunei „Kemse”, a fost nevoit să se prepare teoreticește din operele d-lui profesor Gusti.

D. Ladislau Szobédi, comentând romanul „Luminile satului” de Stănoiu Damian, constată că romanul românesc contemporan frământă viața reală, pe când romanul unguresc din Ardeal se refugiază în istorie sau rătăcește în jungla ircularității.

D. Sigismund Vita subliniază dispariția curentului transilvan în literatura ungară contemporană, care se apropie de problemele maghiarimei universale.

D. Ladislau Szenecsei, care este pe cale de a se specializa în chestiunile ro-

mânești, semnează o reușită traducere a povestirii „Grație și palamar” de Gala Galaction.

D. Carol Rass, revine asupra unei propuneri, făcută cu zece ani în urmă spre a se înființa o academie ungară în Ardeal.

În legătură cu „întrevederea dela Târgu-Mureș”, d. Ioan Kemény președintele Heliconului din Ardeal, constată cu multă bucurie că noua generație din Ardeal păstrează continuitatea evoluției normale și nu este ostilă generației vechi.

D. Carol Molter, un german maghiarizat, face un raport pe cât de ironic, pe atât de interesant, asupra turneului pe cari literații unguri grupați în Heliconul din Ardeal l-au făcut cu câțiva ani în urmă în orașele importante ale Ungariei, turneu, în care a trebuit ca pe romancierul Iosif Nyirő să-l promoveze „conte” spre a se impune și a menaja aristocratomania din Ungaria. Semnificativ. La Debrețin un fost ministru i-a spus că universitatea de aici ar trebui să înființeze o catedră pentru limba și literatura română și să constituie o punte între români și unguri. Ar avea oare acest fost ministru curajul să militeze pentru această idee în plină publicitate?

Drept încheiere, d Molter, recunoaște că existența etnică a maghiarimei se bazează pe populația rurală, cultura ungară însă s'ar adăpa din izvoare urbane.

ERDÉLYI HELIKON. (Anul X. Nr. 8. Octombrie 1937). Director: Nicolae Kislán (alias: conte Nicolae Banffy). Redactor: Carol Kós. Înregistrăm cu regret faptul că această revistă de elită care, până alaltăieri ne-a rezervat o atențiune pronunțată, persistă în hotărârea de a abandona platforma apropierei culturale româno-ungare.

Alexandru Olteanu

CĂRȚI PRIMITE LA REDACȚIE

DELA EDITURA FUNDAȚIILOR REGALE PENTRU LITERATURA ȘI ARTĂ „REGELE CAROL II”

Al. Rosetti — Istoria limbii române vol. I. Limba latină. Lei 400.—

DELA EDITURA „CUGETAREA”

Cardinal Wiseman — Fabiola sau Biserica din Catacombe. Roman. Lei 55.—

Alfred Leroy — Doamna de Pompadour și epoca ei. Lei 60.—

Cezar Petrescu — 1907. Roman Ed. II. Lei 100.—

Vasile Militaru — Curcubeu peste veac. Lei 70.—

I. Smiles — Fii om de caracter. Lei 35.—

Al. Lascarov-Moldovanu — Tătunu. Lei 60.—

Arhiepiscopul Irineu Mihălcescu și Em. Vasilescu — Apărarea credinței. Lei 55.—

Sandu Telejean — O fată singură. Roman. Lei 60.—

DELA EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ”

Alex. Lapedatu — Ion Câmpineanu 1798—1863.

DELA EDITURA „CULTURA NAȚIONALĂ”

Mircea Gesticone — Războiul micului Tristan.

DELA EDITURA „VREMEA”

Mircea Eliade — Cosmologie și Alchimie Babiloniană. Lei 50.—

Const. Noica — De Caelo. Lei 50.—

DELA EDITURA LIBRĂRIEI „PRINCIPELE MIRCEA”

Edmond Fleg — Moise. Lei 60.—

Gh. Georgescu — Napoleon în viața sentimentală. Traducere. Lei 60.—

Ion Dămian — Ivan Turbincă. Teatru școlar. Lei 20.—

DELA EDITURA FUNDAȚIA CULTURALĂ REGALĂ „PRINCIPELE CAROL”

Victor Eftimiu — Omul lui Dumnezeu. Lei 30.—

Mihail Lungianu — Smei și Zâne. Lei 30.—

DELA ALTE EDITURI

Alex. Lapedatu — Un episod revoluționar în luptele naționale ale românilor de peste munți acum o jumătate de veac.

Ilie Ienea — Ard luminele'n vitol. Roman. Timișoara.

N. Ladmiss-Andreescu — Semne și mituri. Ed. „Lanuri”.

G. Breazul, N. Savu — Carte de cântece pentru copii Cl. II. Edit. Scrisul Românesc. Craiova.

G. Breazul, N. Savu — Carte de Cântece pentru copii cl. III. Ed. Scrisul Românesc. Craiova.

G. Breazul, N. Savu — Carte de cântece pentru copii de cl. IV. Ed. Scrisul Românesc. Craiova.

Th. Simenschy — Povestea lui Nala. Chișinău.

Cortolan Petraru — M. Béla Bartók et la musique Roumaine. Imprimeria Națională București.

Dr. Ion I. Ciomac și Valeriu Popa Necșa — Munții Apuseni. Tip. Ziarul Universul. București.

G. Tepelea — Instantanee, Epigrame. Ed. „Lanuri.” Mediaș.

Dr. George Potra — Mănăstirea Cobia. Tiparul „Olteniei”. București.

„S A L V A M A R“
SOCIETATEA DE SALVARE A NAUFRAGIAȚILOR ÎN APELE TERITORIALE
ROMÂNEȘTI

A P E L

Civilizația a înfrânt în om egoismul primitiv, infiltrându-i sentimente altruiste de esență superioară, care nu-i mai îngăduie să privească cu nepăsare suferințele semenilor săi.

Aceste admirabile sentimente ale omului civilizat, au dat naștere la nenumărate instituțiuni de asistență socială, cărora atâtea oameni se dedică cu adevărată pasiune, contribuind cu munca, cu averea și de multeori chiar cu viața lor.

Indurerăți de nesfârșitele drame marinărești, oameni devotați binelui, sau hotărâți să întreprindă organizarea unor mijloace speciale de salvare a naufragaților. Onoarea acestei generoase inițiative revine Angliei. Curând, frumosul exemplu a fost urmat de alte țări din occident, iar astăzi, nici o țară civilizată de pe glob nu mai este lipsită de organizații de asistență a naufragaților.

Știința a pus la îndemâna omului instrumente speciale pentru operațiuni de salvare. acele minunate bărci de salvare, nescufundabile și nerăsturnabile pe care Engelzi le-au botezat „life-boats” (bărcile vieți), care pot înfrunta marea pe ori ce vreme. De-alungul coastelor cu conformații periculoase și unde activitatea maritimă este mai intensă, s’au înființat așa zisele „Stațiuni de salvare” prevăzute cu bărci și cu toate instrumentele speciale de salvare. Grație lor, naufragiile în apropierea coastei nu mai au întotdeauna un desnodământ tragic ca pe vremuri, și multe vieți omenești au fost salvate de aceste stațiuni. În Anglia se cifrează la 62.000, numărul naufragaților salvați, în Franța la peste 30.000. și tot astfel în celelalte țări, mii și zeci de mii de naufragați și-au datorit salvarea acestor caritabile organizații.

În toate țările, aceste organizații sunt opera inițiativei și contribuției particulare. În această privință, exemplul cel mai strălucit îl dă tot Anglia: Societatea engleză Royal National Life Boats Institution — care se susține numai din contribuțiuni voluntare — are un buget anual de 250.000 lire sterline (circa 140 milioane lei), iar fondul de rezervă a atins formidabila cifră de 112.000 lire sterline, (circa 60 miliarde lei).

Pretutindeni în fruntea acestor organizații se găsesc cele mai de seamă personaje. În Anglia, Regele și Regina patronază societatea „Royal National Life Boat Institution” și toți fruntașii țării fac parte din Comitetele ei de acțiune. În Franța, Președintele Republicii prezidează onorific „Société Centrale de Suvetage des Naufragés” și tot așa în celelalte țări.

Prin natura obiectului lor, organizațiile de salvare a naufragaților au un caracter de asistență internațională, ele servind naufragaților oricărei naționalități. Pe de altă parte această asistență fiind expresia unei înalte aspirațiuni a civilizației moderne, ea constituie o obligație pentru orice națiune civilizată; și conferința internațională dela 1928 constată cu satisfacție că aproape toate națiunile maritime și-au îndeplinit această datorie de sublim umanitarism.

Această datorie, România, care a aderat la protocolul de la Geneva, nu și-a îndeplinit-o până în 1933.

Majestatea Sa Regele Carol II, animatorul neobosit și îndrumătorul luminat al tuturor inițiativelor sănătoase în țara noastră, constatând această defecție a României de la îndeplinirea unei atât de importante datorii umane și internaționale, a luat hotărârea de a activa El însuși pentru cât mai grabnică realizare a unei organizații Românești de salvare a naufragiaților. Și astfel la 14 Iulie 1933, sub președinția activă a Majestății Sale Regelui Carol II, a luat ființă „Societatea de Salvare a naufragiaților în apele teritoriale românești” sau pe scurt „Salvamar”.

Inițiativa Regală a găsit concurs în primul rând din partea guvernelor și parlamentarilor ce au votat legi speciale în favoarea societății „Salvamar”; din partea Guvernatorilor Băncii Naționale care i-au pus la dispoziție și o subvenție anuală și care acceptând demnitatea de Prim Vice-Președinți au contribuit cu luminile, bună voința și străduința lor la buna organizare a acestei societăți.

Organizarea întregului sistem de salvare a naufragiaților dealungul litoralului nostru maritim, implică o cheltuială de circa 60 milioane investițiuni și un buget anual de 6.000.000.

În Octombrie 1936 a intrat în serviciu Salupa de Salvare „Pescărușul”, în Septembrie va intra a doua șalupă „Albatros” iar până în Octombrie va fi gata prima noastră stațiune de salvare din Constanța înzestrată cu cele mai moderne și perfecționate mijloace de salvare.

Pentru înființarea celorlalte stațiuni, societatea noastră urmând exemplul societăților similare din toate celelalte țări, apelează la contribuția publică, nădăjduind ca obolul celor mulți să înfăptuiască opera de umanitate ce și-a propus.

Acest apel se îndreaptă către toți locuitorii țării — bărbați, femei și copii, fără deosebire de avere. Sărac și bogat fiecare să dea după puterea sa. Obolul fiecăruia oricât de modest ar fi, va ajuta poate într-o zi să salveze viața unor marinari sau călători ce s'ar afla în primejdie de naufragiu.

Societatea noastră va fi bucuroasă de a primi ori ce obol, oricât de mic. Sumele respective ni se vor trimite prin mandat poștal. O listă se va publica în fiecare an, arătând sumele donate și numele donatorilor Societatea noastră va fi însă și mai bucuroasă dacă cei care se interesează de această operă de umanitate vor consimți să participe în mod activ la realizarea ei, înscriindu-se ca membrii în societatea noastră. Statutele societății și informațiunile necesare vor fi trimise ori cui la cerere în acest scop.

Așa dar, locuitori ai României, dați obolul vostru pentru salvarea celor care călătoresc pe mare. Printre ei vor fi poate frați sau prieteni de ai voștri. Și în orice caz oameni ca și voi, cărora viața le este scumpă ca și vouă. Ei vă vor binecuvânta, când — la vreme de primejdie — vor fi salvați grație obolului vostru; iar voi, încugetul vostru, veți găsi răsplata în mulțumirea de a fi ajutat.

Prim Vice Președinte

MITITA CONSTANTINESCU

Guvernatorul Băncii Naționale

Administrator-Delegat

Contra Amiral Adj. PĂIȘ NICOLAE

Director,

Comandor OCTAV NEDELCU